

C 711 3856+

Hand On AL VAN BUNWOLP LW04

MASTERSCRIPTIE

"DANCINGS IN GENT, 1919-1939"

Marta Michna

Master in de Geschiedenis
2007-2008

Promotors:

Dr. Christophe Verbruggen
Dr. Hans Vandevoorde

Universiteit Gent

Inhoudsopgave

Woord Vooraf 3

Inleiding

1. Probleemstelling 6
2. Verspreiding van vrije tijd 10
3. Dansen staat niet gelijk aan een dancing 14
4. Conclusie 17

Hoofdstuk I: Topografie

- 1.1 Dancings in Gent 19
 - 1.1.1 Kwantiteit van dancings 20
 - 1.1.2 Kwaliteit van de Gentse uitgaansbuurten 22
 - **Kuiperskaai** 23
 - Casus: dancing *Le Perroquet* 27
 - **Sint-Amandstraat** 36
 - Casus: dancing *De Sint-Pieterstoren* 39
 - Casus: dancing *Thalia* 43
 - Casus: dancing *Moulin Rouge* 51
 - **Meulesteedsesteenweg** 52
 - Dancing *Victoria* 56
 - **Andere dancings** 58
 - *Azalea Palace* 58
 - Cinema *Du Parc* 59
- 1.2 Architecturaal uitzicht en interieur van dancings 62
- 1.3 Deelconclusie 67

Hoofdstuk II: Beleving

- 2.1 Gebruik en resultaten mondelinge geschiedenis 71
- 2.2 Sociale controle 73
 - Ouderlijke controle 73
 - Chaperonne 76
- 2.3 Omgang met andere sekse 79
- 2.4 Type muziek en dans 84
- 2.5 Mode 89
- 2.6 Deelconclusie 92

Hoofdstuk III: Houding ten opzichte van dancings 96

- 3.1 Houding van de bevolking 97
- 3.2 Houding van het stadsbestuur 99
 - Politiereglementen 99
 - Belastingen 102
- 3.3 Mentaliteit van ideologische zuilen 109
 - Katholieke zuil 110
 - Socialistische zuil 112
- 3.4 Deelconclusie 114

Hoofdstuk IV: Algemene Conclusie 117

Bronnen 122

Literatuur 124

Bijlagen

- Bijlage I 127
- Bijlage II 129
- Bijlage III 131
- Bijlage IV 139
- Bijlage V 140

Woord Vooraf

“Dancings in Gent van 1919 tot 1939” leek me van het begin het geknipte onderzoeksonderwerp voor mijn masterscriptie. Mijn fantasie sloeg op hol. Ik stelde me een smeltkroes van jazz, charleston en korte jurkjes en kapsels voor. Dit idee bleek al gauw een mythe. Gent mag dan wel bekend staan als het Manchester van Europa, een tweede London is het zeker niet. Hiermee bedoel ik vooral de voortrekkersrol die steden als London, Parijs en zelfs Brussel vervullen als het gaat om cultuur. Modes, nieuwigheden en trends slaan veel sneller aan binnen de context van een gerenommeerde grootstad dan in een stad als Gent. Gent leeft niet op de scherpte van de snee. De stad was niet voorop de trends, maar volgde na een tijd gedwee mee.

Het lijkt erop alsof dit gegeven zich ook weerspiegelt in de gepubliceerde literatuur over het onderwerp. De uitgaanscultuur in London en Parijs is breeduit onderzocht en erg goed gedocumenteerd, terwijl onderzoek in België schaars en versnipperd is. Het uitgaansleven wordt vaak aanzien als een deelaspect maar niet als een primair vertrekpunt om een sociale, politieke en economische context te onderzoeken. De laatste jaren tekent er zich een kentering af en beleeft het onderzoeksveld een herwaardering. We mogen voor Gent het pionierswerk van Guido Deseyn niet vergeten en we moeten zeker ook aandacht besteden aan licentieverhandelingen. Onlangs nog ontving Evelien Jonckheere de Vlaamse Scriptieprijs 2007 voor een eindwerk over Gentse variététheaters¹. Maar er zijn nog meer studenten van wie het werk bijdraagt tot de studie van het Gentse amusementsleven zoals Maarten Bresseleers werk over carnaval², Carlo Vuylsteke met zijn scriptie over jazzbeleving³ of Els Van Leeuwes onderzoek over het uitgaansleven aan de Kuiperskaai⁴.

De aangroei van literatuur over het uitgaansleven is tevens merkbaar buiten de Gentse stadsgrenzen. Brussel kent al een uitstekende publicatie met de catalogus “*Nachtraven*”⁵, terwijl Antwerpen vooral onder leiding van Cor Vanistendael⁶ interessante resultaten boekte

¹ Evelien Jonckheere, *Gentse variététheaters van 1880 tot 1914*, Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2007, 166p.

² Maarten Bresseleers, *Carnaval en beschaving: sociale verhoudingen in een veranderende stad: Gent 1820-1914*, Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 1999, 147p.

³ Carlo Vuylsteke, *Zwarte Bamboulas en geile zazous: jazz in Gent tijdens de Swingperiode (1930-1945)*, Gent, , onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2000, 137p.

⁴ Els Van Leeuwe, *Het uitgaansleven op de Kuiperskaai: en hoe globale stromingen zich daarin reflecteren*, Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 1997, 187p.

⁵ Berger Daniel, Colard Didier en De Reymaeker Michel, e.a., *Nachtraven. Het uitgaansleven in Brussel van 1830 tot 1940*, Brussel, Gemeentekrediet, 1987, 219p.

⁶ Cor Vanistendael, *Danslexicon: “Everything you always wanted to know about dancing but never dared to ask”*, onuitgegeven inleidende brochure voor het Project Mondelinge Geschiedenis Populaire Dans Antwerpen, 104p.

inzake dancings en danscultuur. De resultaten van dit laatste onderzoek zijn verwerkt tot de permanente tentoonstelling van het Antwerpse Vleeshuis⁷.

Hoewel er steeds meer publicaties voorhanden zijn over het Gentse uitgaansleven, blijft het zoeken naar een speld in een hooiberg wanneer het aankomt op dancings. Dancings lijken wel een zwart gat binnen de secundaire literatuur. Dit werd meteen duidelijk toen ik de verhandeling van Els Van Leeuwe raadpleegde. Van Leeuwe wijdt één pagina aan dancings aan de Gentse Kuiperskaai en baseert zich hiervoor op “*Nachtraven*”, nota bene een werk over het Brusselse uitgaansleven, omdat dit één van de weinige werken is, die een duidelijk beeld geeft van hoe het er in het Belgische uitgaansleven tijdens het interbellum aan toe ging⁸. Hoewel het gros van onze informatie over dancings niet afkomstig is uit secundaire literatuur bleek de raadpleging van deze bronnen waardevol om op vlak van uitgaanscultuur een brede en algemene kijk te ontwikkelen. Ook primaire bronnen zijn verwaarloosd of ontbreken. De bronnensituatie kan verklaard worden door het wispelturige karakter en de trendgevoeligheid in de uitgaanssector.

Een grote kopzorg tijdens dit onderzoek bestond uit het opsporen van beeldmateriaal voor de onderzochte periode. Beeldmateriaal rond dancings is niet terug te vinden binnen traditionele archiefinstellingen maar bevindt zich doorgaans in de handen van privéverzamelaars. We zijn bij verschillende Gentse instellingen zoals het MIAT of het Huis Van Alijn gaan aankloppen maar deze konden ons evenmin helpen. De traditionele geschreven bronnen schieten trouwens eveneens tekort. In geen enkel onderzocht dossier werd een foto teruggevonden van het beschreven etablissement. De aangehaalde privé personen opsporen en overtuigen hun beelden ter beschikking te stellen bleek geen sinecure. Uiteindelijk zijn we via de heemkundige kring “Oost-Oudburg” bij enkele verzamelaars uitgekomen die zo vriendelijk waren ons enkele foto’s te laten gebruiken⁹. Net als mondelinge getuigenissen zijn deze bronnen van een enorme complementaire waarde gebleken en laten ze ons toe om werkelijk een blik in dancings te werpen.

De informatie en de verschillende wegen die we door gebrek aan tijd niet hebben kunnen aanboren wekken het vermoeden dat er nog veel onontgonnen mogelijkheden liggen. Ik hoop dat mijn werk de fundering mag zijn voor latere onderzoeken. Wat ik precies wil onderzoeken en hoe dit allemaal in zijn werk is gegaan, blijkt uit de volgende pagina’s, maar

⁷ <http://museum.antwerpen.be/vleeshuis/collectie/Klank%20van%20de%20Stad/9publiekedanscultuur.htm> (laatst geraadpleegd op 13/05/2008)

⁸ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 42.

⁹ Met dank aan André Verbeke en Léon De Temmerman.

ik hoop in elk geval dat dit werk een beter inzicht biedt van Gent, haar uitgaansleven, haar verborgen geheimen en haar dansende bevolking.

Vooraleer we overgaan tot de inleiding wil ik de volgende personen bedanken voor hun bijdrage tot deze scriptie. Ten eerste wil ik graag mijn promotors, Dr. Christophe Verbruggen en Dr. Hans Vandevoorde, bedanken voor hun begeleiding en hun hulp bij het nalezen. Ik ben Prof. Dr. Bruno De Wever en zijn negenendertig studenten uit de tweede bachelor ook dankbaar om met mij samen te werken een project mondelinge geschiedenis. Ik wil de negenendertig respondenten uit verschillende rusthuizen bedanken voor hun medewerking aan dit project mondelinge geschiedenis. Ik wil Cor Vanistendael bedanken voor de hulp, het enthousiasme en het delen van zijn grote kennis en expertise op dit gebied. Ik wil André Verbeke en Léon De Temmerman bedanken voor het uitlenen van hun beeldmateriaal. Ik wil alle mensen bedanken waarmee ik over dit onderwerp interessante gesprekken heb gevoerd zoals Guy Puttevils, André Verbeke, Els Veraverbeke, en anderen. Ten slotte wil ik mijn ouders bedanken voor hun liefde en steun (*jestecie kochani*). Mijn vriendje Michaël voor zijn optimisme, humor en computervaardigheden en mijn vrienden voor hun luisterend oor en hulp.

Inleiding

1. Probleemstelling

Het onderwerp “Dancings in Gent, 1919 tot 1939” lijkt op het eerste gezicht nogal algemeen. De lacune die ik tijdens mijn onderzoek ontdekte, verplichtte me echter om een doorgedreven basisonderzoek te voeren. Wegens de veranderlijkheid in de branche van het uitgaansleven bleek het bovendien geen sinecure om tot een overzicht van het veld te komen. Het amusementsleven is een uiterst gevoelige branche. Niet alleen is ze onderhevig aan modegevoelige tendensen en buitenlandse invloeden, daarnaast wordt ze ook voortdurend bedreigd door nakende faillissementen, brandgevaar en stedelijke of provinciale reglementen. Het imago is belangrijk. Een etablissement verspreidt via allerlei kanalen een bepaalde boodschap, probeert een doelpubliek aan te trekken en een specifieke sfeer uit te stralen. Deze gevoeligheid moet ons doen beseffen hoeveel er binnen een tijdsspanne van twintig jaar allemaal kan veranderen. Het interbellum is als periode niet op te vatten als één geheel. De *roaring twenties* en *thirsty thirties* wijzen op veranderingen die grote maatschappelijke gevolgen kennen. Daarom hebben we ons tijdens dit onderzoek op de volgende drie zaken toegespitst. Ten eerste de topografie van de dancings te Gent, want kennis van een locatie is cruciaal. Ten tweede de reconstructie van een doorsnee uitgaansavond. Ten derde de houding ten opzichte van dancings in verschillende maatschappelijke lagen. Ik leg deze etappes verder uit.

Het is een absolute prioriteit om mogelijke Gentse dancings op te sporen en te lokaliseren. Bij de aanvang van dit onderzoek hadden we geen enkele aanwijzing in de richting van het aantal dancings te Gent, noch van hun exacte ligging. De topografische ligging van een dancing biedt ons een schat aan informatie over het karakter van het etablissement. De opsporing verliep volgens verschillende kanalen. Naast secundaire en mondelinge bronnen waren we vooral afhankelijk van archiefbronnen. In het provinciaal archief van Oost-Vlaanderen en in het Gentse stadsarchief zijn we overgegaan tot het systematisch doorzoeken van de Gentse “Hinderlijke en Gevaarlijke inrichtingen”. In principe was elke eigenaar van een dancing verplicht een aanvraag bij de Hinderlijke Inrichtingen in te dienen omdat er een reëel gevaar op paniekgedrag, (geluids)overlast en brandgevaar bestond¹⁰. Deze aanvragen, voor wat betreft de stad Gent, werden systematisch uitgeplozen. De dossiers hielpen ons aan de naam van de uitbater en aan de exacte locatie van de dancing.

¹⁰ Nele Paelinckx, *De populaire danscultuur in Antwerpen tijdens het interbellum*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2007, pp. 68.

Verschillende dossiers bevatten bovendien klachtenbrieven tegen de komst van een dancing. Evenzo bevatten de dossiers soms architecturale en kadastrale plannen. We hebben tevens een beroep gedaan op de Gentse Wegwijzers in de hoop dat deze ons enkele bijkomende locaties en adressen konden bezorgen. Helaas bleken dancings er niet zijn in opgenomen. De Vliegende Bladen van de Gentse universiteitsbibliotheek houden jammer genoeg op voor de Eerste Wereldoorlog. Er bleef geen tijd meer over voor het doornemen van taxatielijsten, hoewel deze wellicht een schat aan informatie had kunnen bieden, omdat we ondertussen weten hoe strikt belastingen op bals en danspartijen werden geïnd.

In tweede instantie ligt de nadruk in deze scriptie ook op beleving. Hoe wordt een avondje dansen ervaren tijdens het interbellum? Hoe verliep zo een avond? Waren er bepaalde codes, omgangsvormen en taboes van kracht? Deze beleving is in geen enkel dossier van de Hinderlijke Inrichtingen te bespeuren. Persoonlijke appreciatie van een dancing is haast onmogelijk te achterhalen via een traditionele archivalische zoektocht. Om toch een breder beeld te ontwikkelen hebben we contact gelegd met het MIAT, het Huis Van Alijn, de heemkundige kring “De Oost-Oudburg” en de vzw “Interbellum” onder leiding van Norbert Poulain. Deze pogingen waren met wisselend succes. Onze oplossing kwam in de vorm van levende getuigenissen. Mondelinge bronnen zijn van grote complementaire waarde om de eenzijdige, administratieve invalshoek te doorbreken. Ze vullen leemtes en lossen vragen op waar zwijgende bronnen ons onmogelijk bij kunnen helpen. De tijdsdruk liet ons helaas niet toe om op ons eentje een reeks representatieve interviews af te nemen. Daarom deden we beroep op de expertise van anderen. Door Prof. Dr. Bruno De Wever hebben we de kans gekregen om in het kader van het vak “kwalitatieve methodologie” een project mondelinge geschiedenis te coördineren¹¹. Onze taak bestond in het contacteren van rusthuizen en het zoeken van respondenten die ten laatste in 1920 geboren zijn. De negenendertig deelnemende studenten kregen elk een respondent toegewezen. Aan de hand van een reader en een gastcollege van Cor Vanistendael kregen zij de basiskennis over dansen en dancings in het interbellum mee. Uiteindelijk hebben zeven Gentse rusthuizen hun samenwerking verleend en hebben negenendertig studenten uit de tweede bachelor geschiedenis in het kader van dit onderzoek een interview afgenomen. In bijlage I vindt u de lijst van de afgenomen interviews. Om de privacy van onze respondenten te respecteren hebben we enkel hun initialen vermeld¹². We hebben zelf nog een interview afgenomen met de heer Guy Puttevils. Een man

¹¹ De documenten en opnames van het project mondelinge geschiedenis “Amusementsleven te Gent voor de Tweede Wereldoorlog” zullen overgemaakt worden aan het Huis van Alijn.

¹² Zie bijlage I.

met die een goede kennis bezit over het uitgaansleven in Gent tijdens het interbellum en daarna¹³.

Tenslotte willen we de houding van verschillende maatschappelijke lagen tegenover dancings onderzoeken. We onderscheiden verschillende niveaus binnen onze gelaagde samenleving. Het eerste niveau situeert zich in de persoonlijke leefwereld van mensen. Hoe kijkt de omgeving, in het bijzonder ouders buurtbewoners, naar een activiteit als dansen en uitgaan? Staan ze afkerig, neutraal of eerder positief ten opzichte van de keuze om te dansen? Ten tweede is de rol van de administratieve besturen waarmee de uitgaande bevolking indirect contact heeft, niet te onderschatten. Aan de hand van Gentse gemeentebladen, belastingen en politiereglementen trachten we de perceptie van het Gentse Stadsbestuur te achterhalen. Welk type beleid ontplooit er zich? Is de houding eerder gemoedelijk of afwijzend jegens dancings? Ten slotte mogen de alomtegenwoordige ideologische zuilen niet achterwege worden gelaten. Hun aanwezigheid tijdens het interbellum is voelbaar en daarom is het ook belangrijk om hun perceptie op dancings te kennen.

De indeling van deze scriptie verloopt volgens deze drie aangeduide thema's. Het eerste hoofdstuk beschrijft de resultaten van ons topografisch onderzoek. We delen mee hoeveel dancings we voor Gent op het spoor zijn gekomen en situeren deze op een Gents stadsplan. Deze situering is belangrijk om concentraties te ontdekken en te linken aan de sociaalgeografische situatie. De waarnemingen die we hieruit distilleren helpen ons bij het vormen van een totaalbeeld over de Gentse dancingsituatie. Het is voor ons belangrijk om het karakter van een bepaalde dancing te ontsluiten en zich een beeld te kunnen vormen van een mogelijk publiek. Daarom speelt ook het interieur en uitzicht van dancings een grote rol, die we door middel van foto's en beschrijvingen uit de dossiers Hinderlijke Inrichtingen zullen illustreren.

De bevindingen uit het eerste hoofdstuk zijn essentieel om zich in het tweede hoofdstuk een beeld te kunnen vormen van de beleving van een avondje dansen. Hiervoor steunen we hoofdzakelijk op de resultaten van ons project mondelinge geschiedenis. Maar we trekken evengoed vergelijkingen met het onderzoek van Cor Vanistendael voor Antwerpen, die eveneens een grote component mondelinge bronnen heeft geïncorporeerd in zijn studie. We willen een bepaalde danscultuur uittekenen en belichten de omgangsregels die heersen tijdens het uitgaan en het dansen. We concentreren ons op hoe de respondenten aspecten als mode, contact tussen de seksen, chaperonne, muziek, dansen en afspraken van thuis beleven.

¹³ Privébezit: interview met Guy Puttevils op 19 november 2007.

Voorts proberen we in het derde hoofdstuk de perceptie van verschillende lagen van de maatschappij op dancings te achterhalen. Hoe banaal een dansbeweging ook mag lijken, deze bewegingen tussen een man en een vrouw laten veel mensen niet onberoerd. Dansen brengt iets teweeg in de gevoelswereld van mensen. Dit gevoel kan zowel negatief als positief zijn. Welke houding neemt de bevolking, het stadsbestuur en de verschillende ideologische zuilen aan ten opzichte van dancings en dansen aan? We zullen zien dat de bestaande spanning tussen de katholieke en de socialistische zuil zich tevens op het vlak van uitgaan en dansen manifesteert. Ten slotte sluiten we af met een conclusie waar we niet enkel een overzichtelijke samenvatting van onze bevindingen, maar ook suggesties voor verder onderzoek willen meegeven.

Dit werk tracht in de eerste plaats een impressie te geven van hoe het was om uit te gaan en te gaan dansen tijdens het interbellum in Gent. Vooraleer we de resultaten van het onderzoek uiteenzetten, achten we het essentieel om een blik te werpen op de vrijetijdsbesteding van de Gentse bevolking tijdens het interbellum. Er werd niet enkel gedanst en dus moeten we ons afvragen waaraan de bevolking haar vrije tijd besteedde? Voorts is het essentieel om dansen niet te devalueren tot een dancing, ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden maar mogen niet gelijkgeschakeld worden. We willen eveneens een blik werpen op de andere mogelijkheden tot dansen in Gent. Tevens leggen we uit wat wij verstaan onder een dancing. We hopen dat dit werk een boeiend licht kan werpen op Gent, maar nog meer een schijnwerper kan richten op mensen, hun gedrag en hun gedachtegoed.

2. Verspreiding van vrije tijd

Vrije tijd is een basisvoorwaarde om uit te gaan. Men kan dansen en dancings niet bestuderen zonder de toenmalige mechanismen van de vrije tijd bloot te leggen. Het is dan ook interessant om op te merken welke weg we hierin hebben afgelegd. Jan Art definieert vrije tijd als een modern begrip, dat beantwoordt aan bepaalde opvattingen over tijd, arbeid en vrijheid, die buiten een geïndustrialiseerde samenleving naar westers-kapitalistisch model moeilijk voorstelbaar zijn¹⁴. De invloed van de evoluerende sociale wetgeving is van groot belang voor de ontwikkeling van vrije tijd. De inzet van vakbonden, de intrede van een zesdaagse werkweek (1921) en betaald verlof (1936) hebben geleid tot wat Guido Deseyn zo toepasselijk noemt de “democratisering van de vrije tijd”¹⁵. Een democratisering in de vrije tijdsbeleving staat echter hoegenaamd niet synoniem voor een klassenvervaging. Hoewel het circus, de cinema en het theater toegankelijk worden voor het gros van de bevolking, treedt er nog steeds sociale segregatie op. Aparte ingangen en verschillende toegangsprijzen veroorzaken nog steeds een scheiding tussen de arbeidsklasse, de burgerij en de *high society*. Zo kent het Nieuwe Cirkus van Gent, gelegen op de hoek van de Lammerstraat en de Sint-Pietersnieuwstraat, twee aparte ingangen. De houders van een goedkoop ticket worden verzocht de ingang aan de Lammerstraat te gebruiken, terwijl de houders van een duurder ticket de ingang gelegen aan de Sint-Pietersnieuwstraat nemen¹⁶. Ditzelfde principe geldt voor cinema en theater. Hoe duurder het ticket, hoe beter de plaats. Maar er bestaan ook subtielere vormen van hiërarchische afbakening. Een etablissement verspreidt een bepaald imago waardoor snel duidelijk wordt welk publiek preferabel is.

De zaterdagavond en de zondagnamiddag zijn de geliefkoosde tijdstippen om zich te ontspannen. In tegenstelling tot vandaag ging men in het verleden nooit uit op vrijdagavond. Zaterdag werkte men immers en men moest dus vroeg uit de veren. Naast sport en spel, familie en vrienden is het amusementsleven een populaire optie voor ontspanning. De technologische vernieuwingen op dit vlak brengen voor de Gentse bevolking heel wat mogelijkheden met zich mee. Vrije tijd werd op een heel andere manier beleefd dan de dag

¹⁴ Jan Art, Van heilige tijd naar vrije tijd, in: *Spiegel Historiael*, jg. 18, nr. 11, 1983, pp. 594.

¹⁵ Guido Deseyn, "Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd.", in: André Capiteyn, *Interbellum in Gent 1919-1939*, Gent, Stadsarchief Gent en museum Arnold Vander Haegen, 1995, pp. 207

¹⁶ André Capiteyn (red.), "1350 jaar Gent, de Gentenaars en hun amusement", in: *Waar is de tijd?*, Zwolle, Waanders, 1997, pp. 35-54.

Dit verandert alweer in 1923 wanneer de ingang aan de Lammerstraat de hoofdingang en de ingang voor de duurere tickets wordt. In: Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent*, Uitgave van de Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel, Gent, 1983, s.p.

van vandaag. De nu alomtegenwoordige televisie doet weliswaar tijdens het interbellum haar intrede, maar zal pas na de Tweede Wereldoorlog doorbreken bij het grote publiek. Zonder televisie waren mensen op andere vormen van vertier aangewezen. Vooraleer we overstappen op dansen en dancings lijkt het ons aangeraden om een overzicht te bieden van al het mogelijke vertier dat Gentenaars tot hun beschikking hebben.

Tijdens het interbellum doet de cinema haar intrede en wordt ze werkelijk door iedereen gefrequenteerd. We kunnen gerust stellen dat dit één van de populairste vormen van amusement en vertier is. Cinema kent een enorme expansie en kenmerkt zich door een grote toegankelijkheid. Overal duiken bioscopen op, enkelen staan in ons huidig straatbeeld nog overeind zoals de Capitole (Graaf van Vlaanderenplein), de Rex (Koningin Maria Hendrikaplein) of de Sphinx (Sint-Michielsdijk). Maar tijdens de glorie-dagen van de film telde Gent tussen de 20 en 25 bioscoopzalen¹⁷. Na de Eerste Wereldoorlog, in 1919, bestonden er in Gent minstens 22 filmzalen. Vanaf 1935, na de stabilisering van de geluidsfilm, was er een spectaculaire groei van het aantal wijkzalen¹⁸. De beroemdste waren Oud Gent (later Century), Théâtre Pathé (later Majestic), Ciné Palace (later Plaza, nu Sfinx), Actual (later Eldorado), Capitole en Rex¹⁹. Tel daar nog eens alle lokalen bij op, zoals parochiale kringen, die in het bezit waren van een filmprojector en het besef komt al gauw dat film een nieuwe meerwaarde is in het vertier van de Gentse bevolking. Volgens Roger De Smul was de snelle groei van het aantal bioscopen wellicht te wijten aan de Wereldtentoonstelling van 1913, waardoor Gent een bevoorrechte positie innam ten opzichte van de rest van België²⁰. De talrijkste publicaties over het amusementsleven handelen dan ook over film en cinema²¹. Ook in de cinema is democratisering niet wat ze lijkt. Hoewel iedereen wel kijkt naar dezelfde voorstelling zijn sommigen gezegend met een betere, lees duurdere, plaats dan andere toeschouwers²². Niettegenstaande we hierop terugkomen, is het interessant te vermelden dat cinema's ook de doodsteek betekenen voor andere vormen van vertier zoals variététheaters²³.

¹⁷ Guido Deseyn, "Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd.", pp. 216.

¹⁸ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, Antwerpen, C. De Vries-Brouwers, 2001, pp. 204.

¹⁹ Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent*, s.p.

²⁰ "Thesla Husdine Grasduintje", in: *Tijdschrift Heemkundige Werkgroep Destelbergen-Heusden*, jg. 14, 4, 1997, pp. 11.

²¹ Voor meer informatie over cinema in Gent: Roger Poelman, "Gisteren ging ik naar de cinema", in: *Jaarboek van de Heemkundige Kring "De Oost-Oudburg"*, 1992.

²² Thesla Husdine Grasduintje, in: *Ibidem.*, pp. 11.

²³ Evelyne Jonckheere, *Ibidem.*, pp. 103.

Naast cinema kent men ook andere vormen van vertier zoals opera, theater, circus en andere. De Gentse Opera staat vandaag gekend als de Opera van Vlaanderen²⁴. Tijdens het interbellum verwijst men hiernaar met de benaming Théâtre Français of Comédie Française²⁵. De functie van de opera blijft niet beperkt tot het beluisteren en bekijken van beroemde stukken, maar ook bals en andere grote feesten worden in dit gebouw gegeven²⁶. De pracht en praal maken van de opera een plaats voor de gegoede klasse. Vele Gentenaars genieten graag van een toneelopvoering. In Gent zijn er twee toonaangevende Vlaamse toneelhuizen. We hebben de Koninklijke Nederlandse Schouwburg (KNS) en de Minard, toen gekend voor zijn meer volkse stukken²⁷. Daarbovenop bestonden er nog tal van kleinere theatergezelschappen zoals de Melomanen (Savaanstraat), de Burgerkring (Holstraat) en het Van Crombrugghe Genootschap (Huidevetterskaai)²⁸. Tot aan de Tweede Wereldoorlog blijft theater vooralsnog overwegend een aangelegenheid voor de middenklasse. Voor de arbeiders ligt de drempel te hoog²⁹. De stad Gent is nauw verbonden met circus. Al sinds het einde van de negentiende eeuw strijken rondreizende circusgezelschappen neer op het Sint-Pietersplein³⁰. Daarbovenop beschikt Gent over een prachtig vast circus. In het hartje van Gent, tussen de Lammerstraat en de Sint-Pietersnieuwstraat, staat een enorm complex te wachten op een nieuwe bestemming. De allure is allang weg, maar ooit was dit één van de grootste vaste circusgebouwen van Europa. Het gebouw biedt plaats aan 3400 personen. Naast een circus doet het ook dienst als manege, film- en variététheater³¹. Het Nieuwe Cirkus is internationaal gerenommeerd, er passeren verschillende internationale acts en spectaculaire vernieuwende shows met dito uitverkochte zalen. Het Nieuwe Circus sluit zijn deuren in 1944 en wordt onder Mahy tot een autogarage omgevormd³².

²⁴ Voor meer informatie over de Opera: Johan Decavele, Lode De Clerq, Pierre Lootens e.a., *De Opera van Gent, interieurs, restauratie*, Tielt, Lannoo, 1993, 239p.

²⁵ Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent.*, s.p.

²⁶ *Idem.*, pp. 4

²⁷ André Capiteyn (red.), "1350 jaar Gent, de Gentenaars en hun amusement", in: *Ibidem.*, pp. 45.

²⁸ Guido Deseyn, "Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd.", pp. 212.

²⁹ *Idem.*, pp. 47.

³⁰ *Idem.*, pp. 47.

³¹ *Idem.*, pp. 48.

³² Evelyne Jonckheere, *Ibidem.*, pp. 20.

Foto's van het Nieuwe Cirkus gelegen aan de Lammerstraat.

33

Theater, cabaret, variété, cafébezoek, circus, jazz concerten, music-hall, opera, bals, dansen,... het kan blijkbaar niet op. Bovendien mag men natuurlijk de éénjaarlijkse gebeurtenissen zoals de Gentse Feesten, carnaval³⁴, kermissen en foren niet achterwege laten. Deze evenementen zorgen voor heel wat feestgedruis en bals. Maar laten we tevens de subtielere vormen van vrije tijdsbesteding niet vergeten. Uit ons mondeling project blijkt dat er personen zijn die zich totaal niet voor het uitgaansleven interesseerden. Deze personen amuseren zich ook en genieten op een andere manier van hun vrije tijd. Ze bezoeken familie en vrienden, sporten, musiceren bijvoorbeeld bij een fanfare, rusten of werken teveel om uit te kunnen gaan. In de volgende paragraaf onderscheiden we dansen van dancings. Om te kunnen dansen moet je namelijk niet noodzakelijk een dancing frequenteren.

³³Foto's afkomstig van: <http://users.pandora.be/lab-wan/photography/wintercircus> (laatst geraadpleegd 23/04/2008)

³⁴ Hoewel het carnavalsfeest in het begin van de twintigste eeuw, door toedoen van de socialistische partij, sterk ingeperkt werd bleven de carnavalsbals behouden. Dit bleek een erg populaire vorm van vertier. Zie Maarten Bresseleers, *Ibidem.*, pp. 121.

3. Dansen staat niet gelijk aan een dancing.

Dansen. Wie danst er nu niet? Wie beweegt niet bewust of onbewust op ritme en muziek? Iedereen voert wel bewegingen uit die onder de noemer “dansen” geplaatst kunnen worden. Daarvoor moeten we geen ingewikkelde danspassen kennen. Maar dansen is natuurlijk zoveel meer dan enkel bewegen. De vlag dekt vele ladingen. Het is de betekenis achter de bewegingen die we willen achterhalen en in deze masterscriptie belichten. Dansen was onderhevig aan regels. Men deed het op een bepaalde plaats waar welomgeschreven omgangsregels golden. Bijna iedereen danst, maar niet iedereen gaat naar een dancing. Vroeger werd heel wat afgedanst; een bal, thé-dansant, een avondje uit. Dansen vormde voor zowel arm en rijk, jong en oud een wekelijks verzetje³⁵.

Alle gelegenheden, zoals eindejaarsfeesten, kermissen, carnaval en zomerfeesten, werden aangegrepen voor het geven van dansfeesten³⁶. Deze bals werden georganiseerd in feestzalen met een polyvalente functie: wijkzalen, operagebouwen, bestaande dancings, zuilgebonden feestpaleizen. Het geven van bals was dus niet enkel en alleen gebonden aan een bestaande vaste danszaal of dancing. Zowel de arbeiders als de hogere klassen frequenteren bals. Het hiërarchisch onderscheid wordt gemaakt door de locatie of de zaal waar het bal wordt gehouden. Zalen als de opera worden vanzelfsprekend “hoger” geacht dan een wijkzaal. Danspassen werden niet enkel ’s avonds maar ook overdag gezet. Tijdens een bezoek aan de bekende salons Fritz in de Veldstraat of Bortolo in de Korte Dagsteeg wordt het drinken van een thee of koffie opgeluisterd door een orkestje³⁷. Er is een dansvloertje voorzien waar gedanst kan worden. Deze thé-dansants vinden plaats op een zondagnamiddag en worden gefrequenteerd door zowel jonge als oudere leden van de middenklasse³⁸. Opvallend is dat deze thé-dansants de laatste jaren een stille revival kennen.

³⁵ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent, Ibidem.*, pp. 215.

³⁶ Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent*, s.p.

³⁷ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 309.

³⁸ Guido Deseyn, “Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd”, pp. 212.

Deze affiche kondigt een hedendaagse versie van een thé-dansant aan. Let vooral op de dag en het uur. Ook hier organiseert men dit op een zondagnamiddag.

39

Een populaire activiteit tijdens het interbellum is het rolschaatsen of de rollerskating en dit vooral bij het meer burgerlijk publiek⁴⁰. Gent kent twee bekende hallen waar men het rolschaatsen kan beoefenen. De eerste was de *Roller-Skating-Rink* gelegen aan de Bagattenstraat. Na het verdwijnen van deze rolschaatszaal werd de draad weer opgepikt met de komst van de Raadskelder onder de Lakenhalle. Vanaf 1920 biedt ook het Coliseum aan de Kuiperskaai onderdak aan de rolschaatsclub “White Star”⁴¹. De zaal waar het rolschaatsen plaats vindt heeft alle typische kenmerken van een danszaal. Er ligt parket, de vloer is groot genoeg en is omgeven door gaanderijen. Het valt niet uit te sluiten dat er in een rolschaatsbaan ook niet gedanst werd.

De vertrouwde thuisomgeving blijkt tevens erg populair om eens te dansen. Veel is er ook niet voor nodig. Een grammofoonspeler of radio en een beetje plaats. Tijdens ons mondeling project laten respondenten veelal verstaan dat ze voor het eerst thuis dansten en het dansen van thuis uit geleerd hebben. In cafés wordt ook occasioneel gedanst. Dit is niet reglementair maar af en toe worden de tafeltjes opzij geschoven en wordt er gedanst⁴². Wanneer we op een rijtje zetten waar gedanst kan worden, stellen we vast dat dit zowat overal gebeurde, zolang de gelegenheid zich maar voordeed.

³⁹ Bron affiche: <http://www.leretourduvraithedansant.be/> (laatste raadpleging 20/04/2008)

⁴⁰ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 215.

⁴¹ Guido Deseyn, « Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd », pp. 212.

⁴² Interview 10: Dejonghe Lisa en respondent C.V.

Wat maakt een dancing nu precies een dancing? In deze masterscriptie gingen we er in de eerste plaats van uit dat een bepaalde plek een dancing was indien ze deze benaming kreeg van de dienst Hinderlijke Inrichtingen, dit biedt ons al tesamen nog geen uitsluitend over al haar activiteiten. Dancings zijn net als balzalen, thé-dansants, cafés en thuissituaties afgesloten ruimtes waar een man en een vrouw kunnen dansen. Een dancing verschilt vooral op het vlak van inrichting en openingsuren. We zullen hier niet te diep op ingaan vermits de inrichting in het volgende hoofdstuk uitgebreid wordt behandeld. Maar om even kort te schetsen, een dancing kent een typisch interieur waarbij een dansvloer, bij voorkeur parket, verzonken ligt in de dansvloer. De dansvloer wordt omringd door stoelen en tafeltjes. De zaal wordt omzoomd door middel van een zuilengalerij waar zich bovenaan een balkon kan bevinden. Aan het ene uiteinde van de zaal bevindt zich of een podium of een muziekorgel. Typerend is tevens dat dancings in minder licht baden dan bijvoorbeeld een thé-dansant. Er wordt later gedanst, waarbij alles ook donkerder, obscuurder en minder doorzichtig is. Dancings geven, in tegenstelling tot georganiseerde bals, danspartijen zonder echte “reden”. Het is niet omdat er een specifiek feest is, of omdat er een bepaalde organisatie iets wil vieren, dat er een danspartij gegeven wordt. Een dancing is een plek waar elke zaterdagavond kan gedanst worden. Dit betekent hoegenaamd niet dat er enkel gedanst werd. Hoewel danspaleizen tussen de twee wereldoorlogen welig tierden zijn ze niet uitsluitend aan dansen gewijd⁴³. De multifunctionaliteit en hoge trendgevoeligheid binnen deze branche maken het voor ons onmogelijk en hoogst onterecht om binnen de verschillende locaties strakke lijnen te trekken. Doordat dancings vanaf 1900 ontstaan uit uitbreidingen van taveernes, theater, variététheaters is het niet verwonderlijk dat ze zich associëren met cabarets en attracties aan de klanten voorschotelen⁴⁴. In Brussel worden zelfs een aantal theaters verbouwd tot danszalen⁴⁵. Deze masterscriptie gaat niet dieper in op het cabaretgehalte van een dancing maar wil zich specifiek op de danscultuur richten.

⁴³ Berger Daniel, Colard Didier, De Reymaeker Michel, e.a., *Ibidem.*, pp. 137.

⁴⁴ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 43. Zie ook: *Idem.*, pp. 138.

⁴⁵ Berger Daniel, Colard Didier, De Reymaeker Michel, e.a., *Ibidem.*, pp. 137.

4. Conclusie

Het groter aanbod aan vrije tijd dat uiteindelijk leidde tot een volledig weekend, heeft de amusementssector enorm gestuwd. Mensen hadden meer tijd om een voorstelling te gaan bekijken, om eens te sporten, om iets te gaan drinken, om eens te gaan dansen,... Deze nieuw verworven vrijheid leidt niet noodzakelijk tot meer gelijkheid. Men onderscheidt nog steeds verschillende klassen binnen onze samenleving. Hoewel de verschillen tijdens het doven van de lichten tijdelijk wordt geneutraliseerd, is iedereen er zich wel van bewust op het moment dat ze naar de prijs van het ticket kijken of bedenken welke ingang ze deze keer moeten nemen.

Het amusementsleven is zeer breed en een zodanig verwarrende cluster dat de vergelijking met een spinnenweb best kan gemaakt worden. Dancings vormen dan ook maar één draad binnen dit immense web. Een uitgaansbuurt bestaat uit meer dan enkel dancings, maar herbergt ook cafés, variététheaters, cinema's, cabarets en andere gelegenheden. Op al deze plaatsten werd occasioneel gedanst. Binnen deze waaier aan amusementsvormen mag men dansen en dancings niet onder één noemer samenbrengen. We aanvaarden een bepaalde plek als dancing indien deze zo staat ingeschreven binnen de Hinderlijke Inrichtingen. Een dancing is een plek die bekend staat om zijn avondlijke danspartijen zonder "reden". Maar die eveneens thé-dansants en andere activiteiten aanbiedt. In het volgende hoofdstuk benadrukken we de locatie, het karakter en interieur van een dancing, wat mogelijks bijkomende feiten aanreikt om het onderscheid tussen dancings en dansmogelijkheden zoals thé-dansants scherper te stellen.

Hoofdstuk I: Topografie

1.1 Dancings in Gent

Dit hoofdstuk probeert Gentse dancings in kaart te brengen. Dit bedoelen we zowel letterlijk als figuurlijk, door ze op een Gents stadplan te situeren. Vooraleer we zover zijn is het essentieel om te achterhalen hoeveel dancings er in Gent zijn voor de periode 1919-1939. Uit de analyse van het verzamelde feitenmateriaal, bleek dat dancings zelden of nooit alleen voorkomen. Veelal groeperen ze zich in één bepaalde straat met verschillende vertakkingen in zijstraten van dezelfde buurt. Deze concentraties vormen heuse, vaak befaamde, uitgaansbuurten. Binnenin de stad Gent zijn we drie concentraties op het spoor gekomen, die we aan de hand van casussen uitgebreid zullen bespreken.

Nadat we ons hebben uitgesproken over de kwantiteit lijkt het ons aangeraden om de kwaliteit van de dancings en uitgaansbuurten te beoordelen. De ligging spreekt zich op een subtiele manier uit over de klasse en uitstraling van een etablissement. De omgeving en het uitzicht zijn sterk bepalend voor de perceptie van het publiek. Eerst zullen we de uitgaansbuurten bestuderen om vervolgens over te gaan tot een bespreking van enkele specifieke casussen van dancings waarvan we via de dossiers Hinderlijke Inrichtingen meer informatie verkregen. Om de klasse en standing van een zaak te beoordelen moet men onvermijdelijk ook een blik werpen op de inrichting en het uitzicht van een dancing. We zullen dit illustreren aan de hand van foto's en plannen. Deze karakteristieken die we uit deze gegevens afleiden, stellen ons vervolgens in staat om het profiel van een doelpubliek te reconstrueren. Hoewel we veelvuldig gebruik maken van het begrip klasse, begrijpen we de gevaren die een dergelijk begrip inhouden. We gebruiken de term als een instrument om bepaalde zaken begrijpelijker te kunnen schetsen. We zien "klasse" als een begrip die handelt over vermeende gedeelde belangen die ten dele bepaald worden door objectieve levensomstandigheden⁴⁶. We begrijpen ten volle dat er geen homogene arbeidersklasse of burgerlijke klasse bestaat. Dit is verhelderend, vooral omdat we in het volgend hoofdstuk het publiek laten spreken en aan de hand van ons mondeling project een doorsnee uitgaansavond willen beschrijven.

⁴⁶ <http://www.nieuwstegeschiedenis.ugent.be/index.php?id=58&type=content> (laatst geraadpleegd 27/05/2008)

1.1.1. Kwantiteit

De hamvraag blijft natuurlijk hoeveel dancings Gent tijdens het interbellum telt. Het traceren van mogelijke Gentse dancings bleek één van de grootste uitdagingen binnen dit onderzoek. De secundaire literatuur geeft ons een eerste aanzet over een mogelijk aantal en vermeldt 45 dancings, verspreid over 37 verschillende locaties⁴⁷. Hoewel het aantal realistisch klinkt en ongeveer overeenstemt met het aantal cinema's in Gent, krijgen we toch een vermoeden dat er meer dancings moeten zijn. Uit een werk van Guido Deseyn vernemen we dat er in Gent op een gegeven moment zelfs teveel dancings waren en dat de concurrentieslag dermate groot was dat er sluitingen voorkwamen⁴⁸.

Om onze vermoedens kracht bij te zetten hebben we uiteindelijk systematisch de reeks Hinderlijke Inrichtingen uit het provinciaal archief van Oost-Vlaanderen en het Gentse stadsarchief voor de periode van het interbellum uitgeplozen. Naar de letter van de wet was iedere dancing in principe verplicht om een vergunning aan te vragen, wat normaal gezien betekent dat alle legitieme dancings binnen deze dossiers terug te vinden zijn. Inderdaad, zouden moeten. Dit was echter allesbehalve het geval. De zoektocht verliep in het begin erg moeizaam, dat we ons zelfs gericht hebben op de dossiers van cinema's in de hoop omgevormde dancings te ontdekken. Door eerder onderzoek in Antwerpen was immers duidelijk dat tijdens de besproken periode heel wat oude danszalen tot cinema's werden omgebouwd⁴⁹. De typische architecturale vorm van een dancing past zich aanvankelijk moeiteloos aan voor het gebruik van filmprojecties. De cinema werd daarna één van de hoofdoorzaken voor de ondergang van dancings, doordat zoveel uitbaters het lucratiever vonden filmprojecties te vertonen en hun dancing omvormden tot filmzaal. We hebben een dergelijk geval gevonden dat we verderop in dit hoofdstuk zullen belichten.

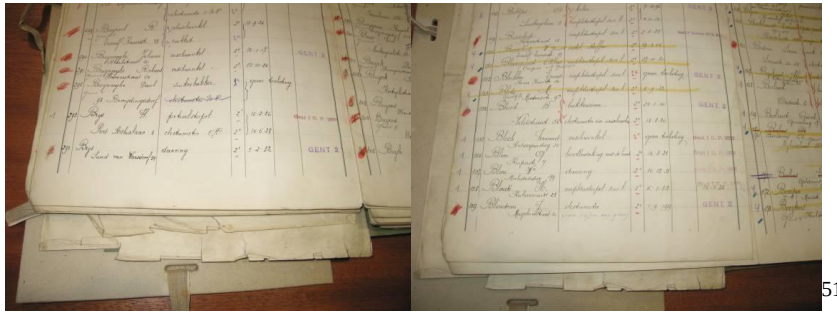
Binnen het fonds van de Hinderlijke Inrichtingen hebben we een document uit 1933 teruggevonden dat een lijst bevat van alle vergunningsaanvragen⁵⁰. Alle aanvragen werden systematisch genoteerd met vermelding van de naam van de aanvrager, het adres van het etablissement en de aard van het etablissement. We gaan ervan uit dat alle bestaande dancings die in dat jaar in Gent reglementair actief waren in dit document werden genoteerd.

⁴⁷ Zie bijlage II: lijst met dancings uit secundaire literatuur.

⁴⁸ *"Het was geloof ik, in 1933 dat de eigenaar van de Raadskelder (eigen noot: gelegen in de Bagattenstraat), Georges Vermeulen, een einde maakte aan zijn exploitatie van zijn dancing. Er waren te Gent toen zoveel dancings waardoor deze laatste, die tenslotte vijf man in het orkest had, niet meer rendabel bleek te zijn."* In: Guido Deseyn, "Over Cinéma Pathé en congé payé... de democratisering van de vrije tijd", pp. 212.

⁴⁹ Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 50.

⁵⁰ Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Lijst van de inrichtingen in Gent. Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, dossier: 1/17/6168/1.

51

Deze lijst bezorgde ons 163 bijkomende dancings. Tellen we daar de twee dancings bij die we via iconografische bronnen achterhaalden en de 37 dancings van de secundaire bronnen, dan stijgt dit aantal tot een totaal van 204 dancings. Nadat we de dubbele adressen die we al kenden van onze lijst van de secundaire literatuur hebben geëlimineerd, komen we tot een totaal van 199 dancings⁵². We kunnen moeilijk vergelijken met onderzoek uit Antwerpen of Brussel. Nele Paelinckx geeft geen echte cijfers vrij over een mogelijk aantal dancings in Antwerpen. Na het handmatig natellen van al haar dancings uit de bijlage komen we tot 372 dansgelegenheden voor de periode 1919-1921 en 1926-1939⁵³. Deze lijst beperkt zich niet tot dancings, maar vermeldt elke mogelijke danslocatie voor het interbellum, inclusief thé-dansants en koffiehuisen. Wat Paelinckx wel met zekerheid stelt, is dat het hoogste aantal van zestig danszalen in 1921 pas in 1937 wordt bereikt met zevenenvijftig danszalen⁵⁴. Deze getallen staan in schril contrast met de 163 dancings die we voor Gent hebben ontdekt voor één jaar. Dit is zeer zeker een verbazend getal. Hoewel het jaar 1933 zich midden in onze onderzochte periode situeert en een goed beeld geeft van de Gentse uitgaanssituatie, moeten we daar toch enkele vraagtekens bij plaatsen.

Enerzijds moeten we ons afvragen in hoeverre dit aantal representatief is, wetende dat we ons in een economisch moeilijke periode bevinden? De beurscrash en de economische crisis zorgen voor een klimaat waar, in de internationale literatuur, graag naar wordt verwezen als naar de *thirsty thirties*. In hoeverre heeft de crisis een weerslag op dancings en hun publiek? Als de bevolking in het algemeen minder geld heeft, zal ze ook minder uitgaan en dat voelen de uitbaters van dancings uiteraard in hun geldbeugel. Voorts moet men rekening houden met de tanende populariteit en overlevingskansen van dancings tegenover concurrenten zoals de cinema. Het is dus goed mogelijk dat er tijdens de jaren twintig nog

⁵¹Uitreksels Hinderlijke Inrichtingen 1933. Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Lijst van de inrichtingen in Gent. Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, dossier: 1/17/6168/1.

⁵²Zie bijlage III: alle opgespoorde dancings van Gent. Deze lijst kent 204 dancings omdat er dancings op staan die meerdere keren voorkomen onder een andere naam.

⁵³Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 146-153.

⁵⁴*Idem.*, pp. 15.

meer dancings waren in het Gentse, alleen is dit bij de huidige stand van onze kennis niet te objectiveren.

Bovendien hebben we geen goed zicht op de omvang en oppervlakte van dancings in deze periode. Nele Paelinckx stelt in haar scriptie dat tijdens het interbellum de bouw van grote majestueuze danspaleizen vermindert om plaats te maken voor het dansen in kleiner etablissementen zoals cafés⁵⁵. Misschien dat er vroeger minder dancings waren maar dat deze groter waren en dus meer volk kunnen onderbrengen? Indien we een tweede lijst Hinderlijke Inrichtingen uit de jaren twintig gevonden hadden dan had dit veel vragen opgelost.

Aan het einde van ons archiefonderzoek is een inventaris gemaakt van alle opgespoorde dancings te Gent⁵⁶. Deze lijst is alfabetisch gerangschikt op naam van de uitbater. Daar staat het precieze adres van de dancing bij, indien we daarover beschikken tevens de naam van het etablissement. De etablissementen waarvan we de naam bezitten, maar de uitbater niet kennen staan achteraan de lijst alfabetisch gerangschikt.

1.1.2 Kwaliteit: Locatie en Gentse uitgaansbuurten

Teneinde een beter inzicht te ontwikkelen op de ligging van dancings binnen een stedelijke context, hebben we alle dancings aangeduid op een Gents stadplan uit het begin van de twintigste eeuw⁵⁷. Dit biedt ons de mogelijkheid om afstand te nemen en dancings in een breder perspectief te analyseren. Dancings staan vaak niet op zichzelf maar groeperen zich tot een bepaalde uitgaansbuurt.

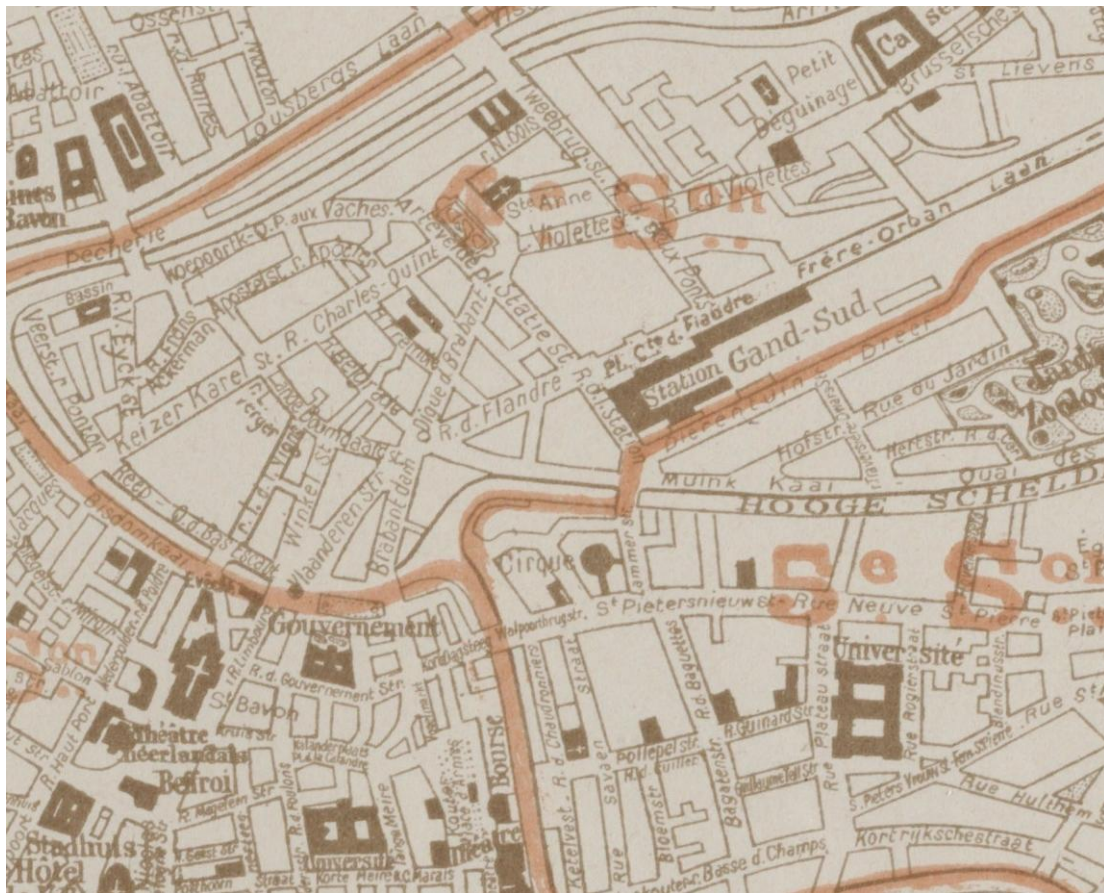
Nu de precieze locatie van alle opgespoorde dancings is achterhaald, kunnen we deze gegevens toetsten aan de Gentse topografische realiteit. Door alle dancings voor te stellen met een rode stip op een Gents stadsplan hebben we bepaalde concentraties kunnen achterhalen. In Gent zijn we voor de besproken periode op grosso modo drie uitgaansbuurten gestoten. Elk van deze buurten is op haar eigen specifieke wijze verbonden met de directe omgeving. Elke uitgaansbuurt probeert haar eigen identiteit te creëren en een specifiek publiek aan te trekken. De eerste buurt bevindt zich aan de Kuiperskaai. De tweede centraliseert zich rond de Sint-Amandstraat en de derde heeft als spil de Meulesteedsesteenweg. Afgezien van deze drie uitgaansbuurten merken we tevens kleine concentraties van dancings op rond drukke punten en wegen. We zullen nu elk van deze drie buurten apart bespreken.

⁵⁵ *Idem.*, pp. 67.

⁵⁶ Zie bijlage III.

⁵⁷ Zie bijlage IV op bijgevoegd cd-rom: Dancings aangeduid op een Gents stadsplan.

1) Uitgaansbuurt: Kuiperskaai

58

Deze buurt concentreert zich rond de Kuiperskaai en kent uitlopers tot in de Oude Scheldestraat, de Lange Boomgaardstraat, de Belgradostraat, het Frankrijksplein en het Graaf Van Vlaanderenplein. Vandaag herinnert weinig ons eraan dat dit een bruisende uitgaansbuurt was. Op de plaats van de bekendste variétézaal het *Coliseum* en de menigte van dancings staat nu een reusachtig shoppingcentrum. De metalen steunbalken van één van de bekendste variététheaters het *Coliseum* zijn in het Shopping Center Zuid verwerkt als herinnering van deze vergane glorie⁵⁹.

De Kuiperskaai is met grote voorsprong de meest memorabele uitgaansbuurt van Gent. Niet enkel zijn de meeste publicaties eraan gewijd maar tijdens ons project mondelinge geschiedenis herinneren de respondenten zich het best dat er om en rond de Kuiperskaai een druk bezochte uitgaansbuurt was. Zo vertelt G.V.C. ons dat de Kuiperskaai eerder berucht dan beroemd was in haar tijd⁶⁰. En M.V.G. verwoordt het als volgt: “*De Kuiperskaai had bekendheid voor het losbandig leven*”⁶¹. Het gros van de secundaire literatuur over Gentse

⁵⁸ Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenleeszaal, Kaart begin twintigste eeuw, nummer 1204.

⁵⁹ Evelyne Jonckheere, *Ibidem.*, pp. 29.

⁶⁰ Interview 11: Devroe Wouter en respondent G.V.C.

⁶¹ Interview 7: De Winter Wim met respondent M.V.G.

dancings vermeldt bijna altijd de buurt rond de Kuiperskaai. Els Van Leeuwe schreef enkele jaren terug een hele verhandeling over het uitgaansleven in deze buurt⁶².

De Kuiperskaai staat in de negentiende eeuw als een verpauperde arbeiderswijk bekend, waar het ongezond leven is door de in de buurt gelegen industrie. Toen al staat de buurt bekend om haar vele drankgelegenheden, waar arbeiders hun precare loon - aan drank vergooiden⁶³. Hoewel de buurt in het interbellum befaamd is gebleven voor haar uitgaansmogelijkheden heeft ze in de tussentijd een drastische gedaanteverandering ondergaan. Sedert de komst van een treinverbinding met het Zuidstation in 1837 heeft men alles in het werk gesteld om deze buurt tot een residentieel kwartier om te bouwen⁶⁴. Dit had als doel om de vlucht van de burgerij naar de Gentse randgemeenten te beletten⁶⁵. Vanaf 1880-1881 wordt de sanering van de Kuiperskaai met de realisatie van het urbanistisch Zollikoffer-De Vigneplan ernstig ondernomen en worden oude volkshuizen met de grond gelijk gemaakt en door luxueuze burgerwoningen vervangen⁶⁶. We bemerken dat de uitgaansgelegenheden gebleven zijn maar het publiek dat deze etablissementen frequenteert drastisch is veranderd. Vanaf de Belle Epoque kan men de Kuiperskaai, zo ook haar etablissementen en bezoekers, als burgerlijk bestempelen. Opmerkelijk is wel dat dit de enige uitgaansbuurt is binnen het Gentse stadscentrum. De andere uitgaansbuurten bevinden zich of aan het Sint-Pietersplein of aan de Gentse haven.

Na ons onderzoek kunnen we met grote graad van zekerheid stellen dat dit een burgerlijke uitgaansbuurt is. Zeker als het aankomt op dancings. Guy Puttevils wist ons te vertellen, dat de meid die in het café van zijn ouders diende aan de Sint-Pietersnieuwstraat graag uitging op haar vrije dagen. Maar ze zou nooit zijn uitgegaan aan de Kuiperskaai. Ten eerste omdat het voor haar te duur was en ten tweede omdat ze zich daar waarschijnlijk niet op haar gemak had gevoeld⁶⁷. Zo getuigt ook G.V.C. dat deze buurt voor het “betere” volk was *want met kleren die hen niet aanstonden zouden ze je terugzenden*⁶⁸. Ook I.M. ging niet naar de Kuiperskaai want dat was haar te chique. Volgens haar waren dat grote zalen en *daar moest je toch al wat opgekleed zijn om binnen te mogen anders keken ze u buiten*⁶⁹. Maar volgens Els Van Leeuwe ging er voor de Tweede Wereldoorlog wel minder elitair volk uit in

⁶² Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, 187 p.

⁶³ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 29.

⁶⁴ *Idem*, pp. 23 en pp. 29.

⁶⁵ *Idem*, pp. 29.

⁶⁶ *Idem.*, pp. 30.

⁶⁷ Privébezoek: Interview Guy Puttevils op 19 november 2007.

⁶⁸ Interview 11: Devroe Wouter met respondent G.V.C.

⁶⁹ Interview 2: Blomme Hans met respondent I.M.

zaken als de Scala of het Coliseum⁷⁰. Er moet aan toegevoegd worden dat deze zaken meestal geen echte dancings waren maar veelal cinema's of variététheaters.

Volgens Els Van Leeuwe begon de Kuiperskaai pas vanaf de jaren dertig van de vorige eeuw een echte uitgaansbuurt te worden⁷¹. Deze transformatie zet zich volgens haar langzaam in vanaf de jaren dertig maar kent een explosie na de Tweede Wereldoorlog. Het verdwijnen van het Zuidstation in 1929 betekent een ware aderlating voor de horeca in de buurt. Deze tegenslag houdt een belangrijke wending voor het uitgaansleven aan de Kuiperskaai in. Door het verdwijnen van cafés, restaurants en hotels die voornamelijk van de treinreizigers leven, transformeert de Kuiperskaai zich tot een echte uitgaansbuurt. Van Leeuwe stelt dat de heersende crisis geen echte impact heeft op het amusementsleven aangezien dit een uitgaansbuurt voor de rijke burgerij is, die in vergelijking met de gewone man, minder lijdt onder de crisis⁷². In de onderstaande lijst geven we alle dancings weer die we voor de buurt van de Kuiperskaai op het spoor zijn gekomen uit zowel primaire als secundaire bronnen. De etablissementen in het cursief zijn opgespoord door middel van onze lijst van Hinderlijke Inrichtingen uit 1933. De dancings die niet in het cursief zijn aangeduid hebben we uit secundaire literatuur. Twaalf van de tweeëntwintig dancings bestaan zeker in 1933. Indien deze buurt inderdaad pas vanaf de jaren dertig aan een opmars bezig is, kent ze voor het jaar 1933 toch al een serieus aantal dancings. Zou de mogelijkheid niet bestaan dat de buurt, in tegenstelling tot wat Van Leeuwe beweert, al voor de jaren dertig een reputatie als uitgaansbuurt had?

Aan de hand van de opzoekingresultaten stellen we ons tevens vragen rond de invloed van de economische crisis op dancings. Els Van Leeuwe stelt dat de economische crisis geen impact heeft aan het uitgaansleven doordat dit een uitgaansbuurt voor de meer gegoeden is. We hebben geen lijst Hinderlijke inrichtingen uit de jaren twintig gevonden waarmee we kunnen vergelijken. Wat we wel bemerken is dat volkse uitgaansbuurten meer dancings kennen dan de Kuiperskaai. Frappant, zeker wanneer men met het feit rekening houdt dat de economische crisis vooral de gewone man raakte. Indien we puur afgaan op het aantal dancings aan de Kuiperskaai, vergeleken met het aantal dancings in de andere twee buurten, kunnen we niet anders dan de hypothese stellen dat de buurt wel heeft geleden onder de crisis. Deze hypothese laat de oppervlakte van de dancings buiten beschouwing.

⁷⁰ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 49.

⁷¹ *Idem.*, pp. 7.

⁷² *Idem.*, pp. 47.

	Adres en Huisnummer	Eigenaar/naam etablissement
1.	<i>Belgradostraat 27</i>	<i>Boone J.</i>
2.	<i>Boomgaardenstraat 51</i>	<i>De Waele R.</i>
3.	<i>Frankrijklein 3</i>	<i>Van Der Meersch A.</i>
4.	<i>Graaf Van Vlaanderenplein 6</i>	<i>De Buyck Jan</i>
5.	<i>Graaf Van Vlaanderenplein 15</i>	<i>Kammerer Armand</i>
6.	<i>Hippoliet Lippensplaats</i>	<i>Zaal Concordia</i>
7.	Kuiperskaai 4	Bar Mac (1935) ⁷³
8.	Kuiperskaai 6	De Helder (1918 ook 1932), les Yeux noirs (1937)
9.	Kuiperskaai 7	The Royal (1921), Au Moulin Rouge (1931), Coliseum (1932), Scala (1935), Blom W. (1933) ⁷⁴
10.	Kuiperskaai 8	La Gaité (1931) ⁷⁵ , Tabarin (1933), Le Pengouin (1934)
11.	Kuiperskaai 9	Ange Blue (1931) ⁷⁶ , Le Châlet (1932, Tyncke's koffiehuis)
12.	Kuiperskaai 11	Au Caveau Jeannot ⁷⁷
13.	<i>Kuiperskaai 19-21</i>	<i>Van Damme</i>
14.	<i>Kuiperskaai 23</i>	<i>Van Haelen</i>
15.	<i>Kuiperskaai 27</i>	<i>Dancing Savigny (Tyncke H.)</i> ⁷⁸
16.	Kuiperskaai ??	De Blauwen Engel
17.	Oude Scheldestraat 4	Century (1937)
18.	Oude Scheldestraat 5	Arche de Noë (1937)
19.	Oude Scheldestraat 8	Au Cobra (1926), La Rivièra
20.	<i>Schepenvijverstraat 6</i>	<i>Feys Th.</i>
21.	<i>Vlaanderenstraat 31</i>	<i>Le Perroquet (Tyncke A.)</i> ⁷⁹
22.	<i>Woodrow Wilsonplein 10</i>	<i>Canse</i>

⁷³ *Idem.*, pp. 47.

⁷⁴ *Idem.*, pp. 47.

⁷⁵ *Idem.*, pp. 47.

⁷⁶ *Idem.*, pp. 47.

⁷⁷ *Idem.*, pp. 47.

⁷⁸ Zie bijlage: foto 21.

⁷⁹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805. Zie ter illustratie ook foto 1.

Casus: Dancing *Le Perroquet*

Laten we eens een welbepaalde dancing, *Le Perroquet* in de Vlaanderenstraat nummer 31, van dichterbij bekijken. Guy Puttevils verwijst er tijdens zijn interview naar als een befaamde plek⁸⁰. Hij herinnert zich *Le Perroquet* vooral om de portier mijnheer Mac, een man van Afrikaanse origine, die later *Bar Mac* zal oprichten aan de Kuiperskaai nummer 4. Ook M.L. herinnert zich levendig het bestaan van deze dancing⁸¹. Op foto 1 krijgen we een eerste blik op dancing *Le Perroquet*. Dit promotiekaartje deelt ons de naam, het adres en het telefoonnummer van de dancing mee. Spijtig genoeg is de achterkant van het kaartje helemaal vergaan, dit zou vast en zeker essentiële informatie over haar activiteiten bevatten.

Foto 1:

Promotiekaartje van dancing *Le Perroquet* aan de Vlaanderenstraat 31

Gelukkig dat het volledige dossier van deze dancing uit de Hinderlijke Inrichtingen is teruggevonden⁸³. Uit het dossier komen enkele opmerkelijke documenten naar voor. Op foto 3 zien we een brief waarin de uitbaatster, mevrouw Aug. Tyncke, aan de politiecommissaris vraagt haar een toelating te geven om een dancing in te richten. Onder de getypte tekst schrijft Tyncke dat de kamers van het gelijkvloers omgebouwd zullen worden tot één grote danszaal. Op het bijgevoegde architecturaal plan, hier onderaan te zien, merken we inderdaad op dat de danszaal één grote ruimte is⁸⁴.

⁸⁰ Privébezit: Interview Guy Puttevils op 19 november 2007.

⁸¹ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

⁸² Privébezit André Verbeke.

⁸³ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

⁸⁴ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

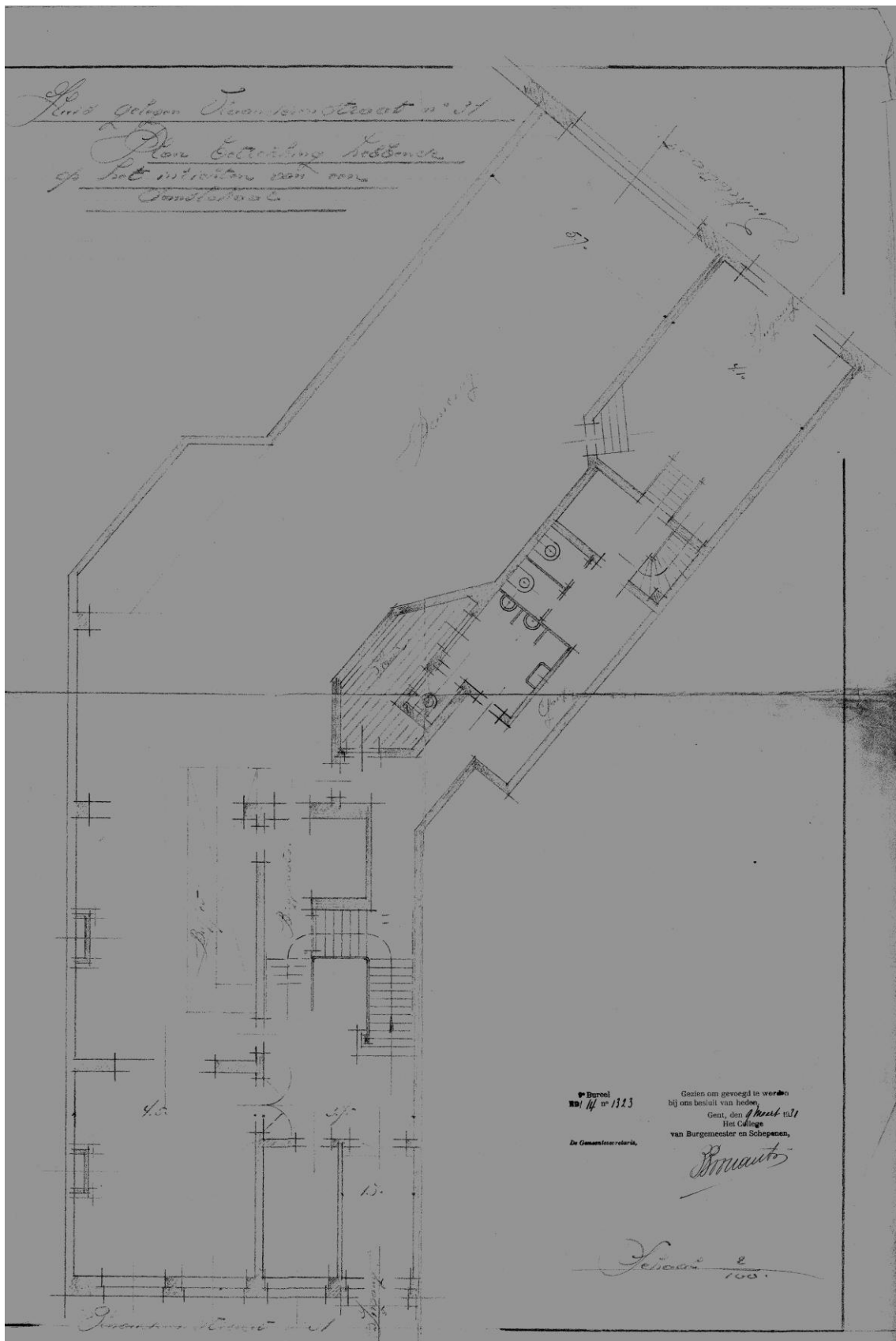

Foto 2:

Architecturaal
plan van
dancing Le
Perroquet.

⁸⁵ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

Tyncke nodigt de commissaris hierbij uit om te komen zien of de dancing voldoet aan de voorgeschreven voorwaarden die nodig zijn tegen *les vibrations et ascillations continuelles*. Deze aanvraag gebeurt op 25 oktober 1930. Foto 4 toont een fragment van een tekst van 4 november 1930 bestemd voor de politiecommissaris. Dit fragment geeft waardevolle informatie vrij. Ten eerste wordt vermeld dat de dancing bestemd is voor hetzelfde publiek als het *Coliseum* of de *Picadelly*. We leren er tevens uit dat de uitbater Tyncke vroeger ook het *Coliseum* heeft opengehouden. *Le Perroquet* vraagt dezelfde voorwaarden aan als de twee andere dancings, namelijk om open te blijven tot drie uur 's morgens en een orkest van vijf man te laten spelen. We komen niet enkel te weten dat Tyncke al ervaring heeft in de sector maar dat er een dancing is die *Picadelly* heet. We zijn deze dancing in geen enkele ander document tegengekomen. Spijtig genoeg wordt er hiervan geen adres meegedeeld. Bovendien is het nuttig te weten dat *Le Perroquet* open blijft tot drie uur 's morgens en gebruik maakt van een orkest in plaats van een dansorgel. Volgens Els Van Leeuwe zorgt elke zichzelf respecterende dancing voor een eigen orkest. In zaken van een mindere standing wordt dit door een dansorgel vervangen⁸⁶. Het laatste document uit het dossier dateert van 8 april 1931, ondertussen is uit verscheidene stukken duidelijk dat Tyncke een gunstig advies gekregen heeft om dancing *Le Perroquet* te openen.

Maar voordat het zover is, heeft Tyncke eerst een onderzoek *commodo en incommodo* ondergaan en heeft ze haar dancing aan een reeks aanpassingen moeten onderwerpen. Op foto 5 zien we een fragment van een proces-verbaal van *commodo en incommodo*. De datum verradt dat dit onderzoek gestart is op 6 januari 1931. Dit onderzoek wordt door buurtbewoners opgemerkt en er volgt een klachtenbrief⁸⁷. Mijnheer Dubois wonende aan de Muinkkaai 21, klaagt dat zijn huurders van de Notarisstraat nummer 19 's nachts hinder ondervinden van al het lawaai dat de dancing produceert⁸⁸. Bovendien maakt mijnheer Dubois zich zorgen over de mogelijk verminderende waarde van zijn gebouw door de dancing. Dubois sluit met volgende woorden af: "*Ce n'est pas un emplacement pour ériger un dancing*". Het *commodo en incommodo* dossier toont ons tevens de voorwaarden waar Tyncke aan moet voldoen. De uitgang moet een minimale breedte van 2.15 meter hebben en de zaal mag maximaal 215 personen bevatten. Het aantal toegelaten personen wordt blijkbaar berekend aan de hand van de deurbreedte. De regel één persoon per één centimeter deurbreedte wordt hier in acht genomen. Dit lijkt veel maar G.V.C. deelt ons mee dat *Le*

⁸⁶ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 44

⁸⁷ Deze brief is te zien op foto 6.

⁸⁸ De Notarisstraat staat in 1933 bekend als de Rue des Boutiques of Winkelstraat. Informatie afkomstig van het archief van de dienst bevolking van de stad Gent.

Perroquet een kleine zaal was, zeker vergeleken met andere zalen rond het Citadelpark⁸⁹. Ze verwijst er ook naar met de naam *De Papegaai* in plaats van *Le Perroquet*. Deuren en uitgangen moeten vrij gehouden worden. Verplaatsbare stoelen en tafels mogen de doorgang niet verhinderen. Er wordt tevens gevraagd de straatdeur open te houden tijdens de uitbating van het etablissement. Een element dat de geluidshinder zeker niet ten goede komt. De uitbater moet eveneens zorgen voor drie hygiënische vertrekken, die hier worden aangeduid met de termen: drie waterplaatsen en drie gemakken.

Dat *Le Perroquet* in de eerste plaats een dancing is, valt niet over twijfelen. De documenten uit het dossier verwijzen klaarblijkelijk elke keer naar *Le Perroquet* als zijnde een dancing. De uitbater probeert zich zo burgerlijk mogelijk voor te stellen door een Franse naam aan te nemen. Dat is ook te zien op het promotiekaartje waar *Le Perroquet* zich aanprijst als “*Le plus gai. Le plus chic!*”. Maar deze dancing bezit ook andere functies. Ze prijst zich op haar promotiekaartje (foto 1) als een dancing-cabaret aan en biedt de zondagnamiddag thé-dansants aan de jonge bourgeoisie⁹⁰.

⁸⁹ Interview 11: Devroe Wouter met respondent G.V.C.

⁹⁰ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 51.

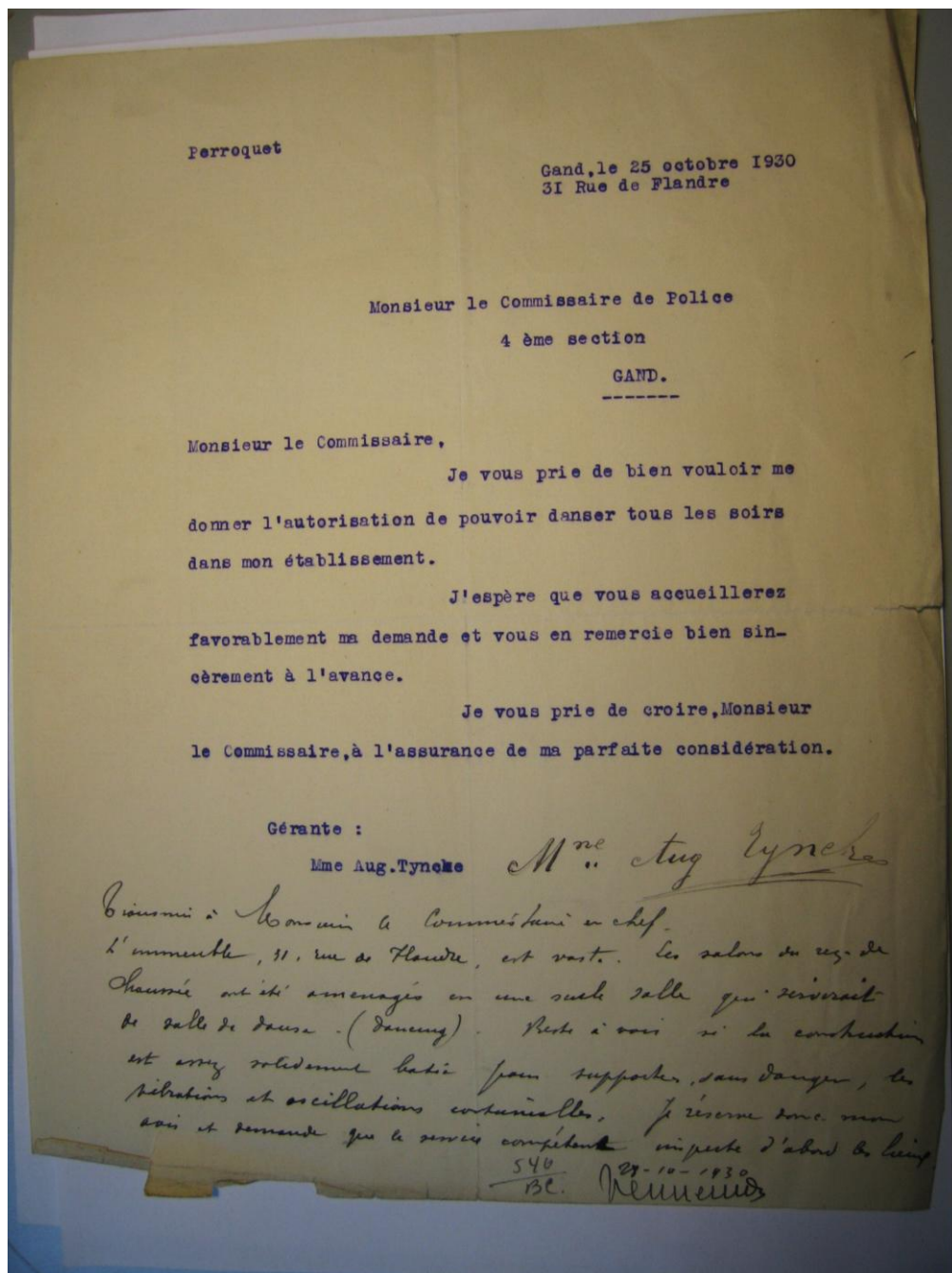

Foto 3:

Brief van op 25
oktober 1930.
Mevrouw Tyncke
vraagt een
vergunning voor
dancing Le
Perroquet aan.

⁹¹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

fegonden aan den Heer Hoofd Commi-ssaris
 .de dancing zal voor het zelfde publiek zijn
 als dat van de Coliseum in Piccadilly.
 de uitbaters zijn de zelfde die vroeger de Coliseum
 gehandeld hebben - m. Byrche geassocieerd met
 den Heer Boersaats.
 Men vraagt er de zelfde toelating als men
 toegestaan aan de 2 andere dancing. - 't is
 te zeggen tot 3 uur 's morgens.
 Orkest van 5 muzikanten -
 543
 Mc
 4-11-1930
 Pennens

Foto 4:

Nota aan de
 politiecommissaris.
 Informatie over het
 orkest en het
 openingsuur.

⁹² Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

4 } Wijk
Section
Nr 4

Proces-verbaal de comodo & incommodo

Ten jare 19³¹, den ... *Zesden* ... L'a
der maand ... *Juniari* ... mois
Wij, *Jensman Iniel* ... No
politiecommissaris van de ... *virole* ... comm
aangesteld door het Schepenen College om over te délég
gaan tot een onderzoek « *Commodo et Incommodo* », à une
nopens de vraag van *Madam* ... sur l
M. *Syncke A* ... M.
strekkende om toelating te bekomen tot het *inrichth* ... aenda
een dancing
in het beluik van het huis *Vlaanduerend* ... dants
N^r. *31* ... N^o

Ten dien einde hebben wij doen aanplakken en
aan de belanghebbenden doen geworden een bericht
vermeldende dat het enkwest voor het opnemen der
tegenkantingen of opmerkingen, aangaande voor-
noemde vraag, zou plaats hebben heden, van 9 uur
's morgens tot 's middags, in ons bureel

Jelikaansmaat 21

~~Geene~~ tegenkantingen of aanmerkingen ons voor-
gebracht zijnde hebben wij het tegenwoordig proces-
verbaal gesloten datum als hierboven.

De Politie Commissaris, — Le C

penis

Foto 5:

Document dat het commodo
en incommodo onderzoek
van mevrouw Tyncke
aankondigt.

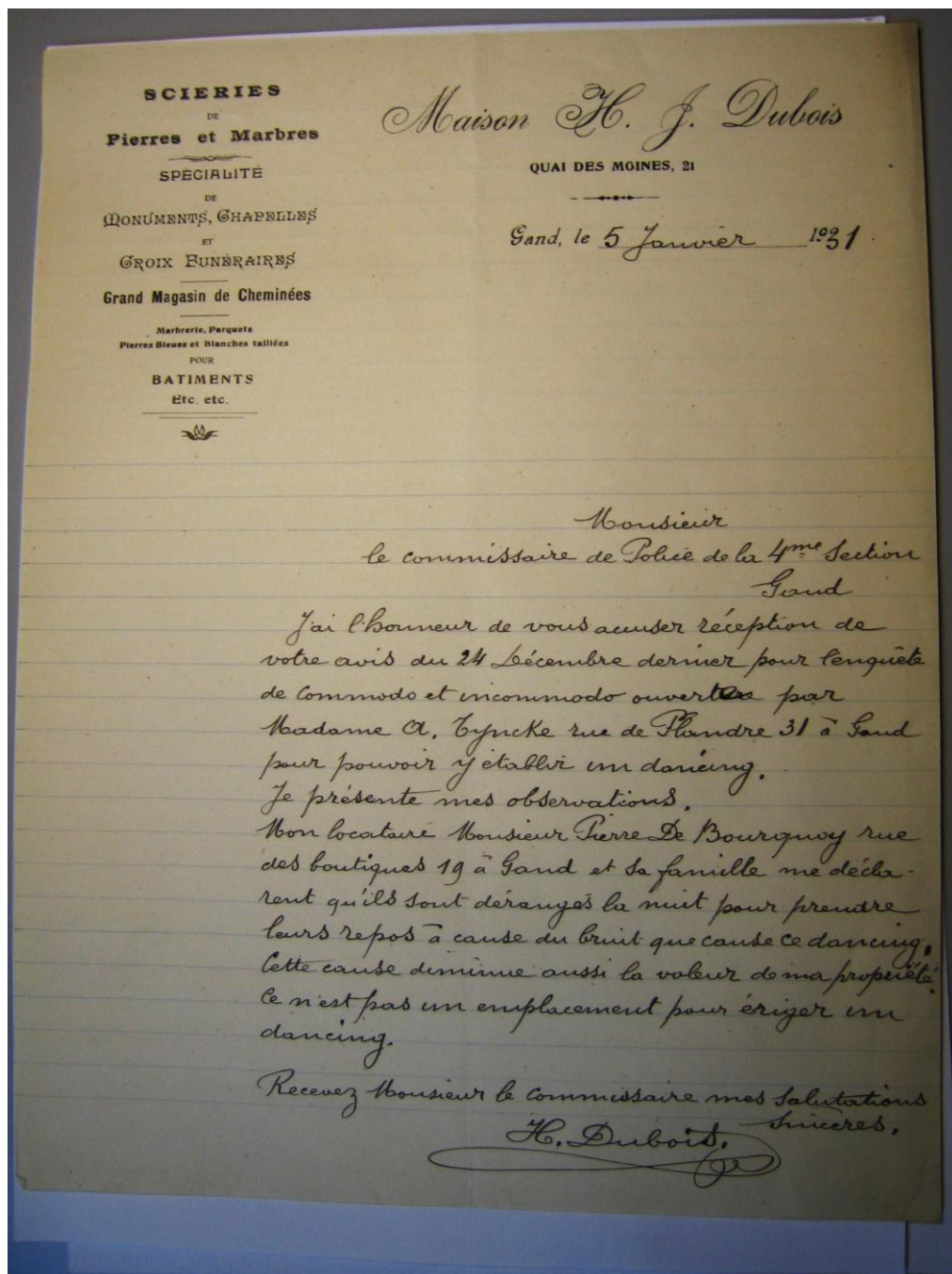
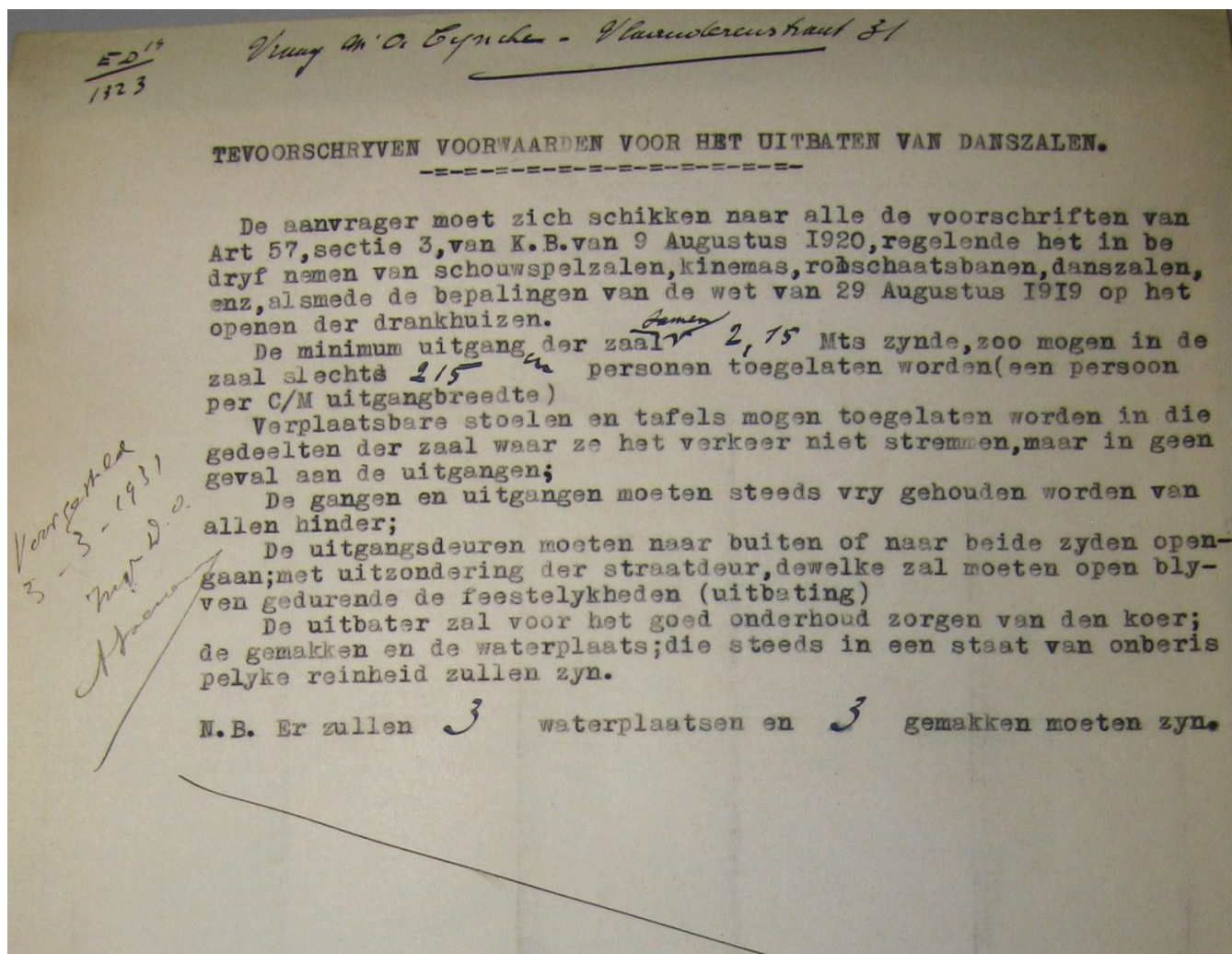

Foto 6:

Klachtenbrief van
mijnheer Dubois
tegen de komst van
dancing Le
Perroquet.

⁹⁴ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

95

Foto 7: Voorschriften waaraan *Le Perroquet* moet voldoen.

⁹⁵ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

2) Uitgaansbuurt: Sint-Amandstraat

96

De tweede concentratie aan dancings bevindt zich in het hartje van de huidige Gentse studentenbuurt. De Sint-Amandstraat was het middelpunt van een uitgaansbuurt met uitlopers in de Rozier, de Blandijnberg, de Sint-Kwintensberg, het Sint-Pietersplein, het Kramersplein en de Kazernenstraat. In tegenstelling tot de Kuiperskaai is deze buurt veel minder het onderwerp van studie binnen de literatuur van het uitgaansleven. Indien ze toch wordt besproken dan is het vanwege het groot circusgebouw dat tot voor de Eerste Wereldoorlog hier gestaan heeft⁹⁷. Deze buurt heeft net als de Kuiperskaai tijdens de negentiende eeuw, vanaf 1881 tot 1882, een grondige sanering doorgemaakt⁹⁸. Ze stond bekend als het beluikencomplex Batavia dat door arbeiders werd bewoond⁹⁹. Hoewel de stad deze buurt heeft willen opwaarderen door de bouw van burgerlijke huizen en universitaire gebouwen heeft ze haar volks karakter niet verloren. Dit weerspiegelt zich in het uitgaansleven van de buurt.

⁹⁶ Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenleeszaal, Kaart begin twintigste eeuw, nummer 1204.

⁹⁷ Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven*, s.p.

⁹⁸ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 217.

⁹⁹ *Idem.*, pp. 217.

Deze buurt staat net als de Kuiperskaai niet los van haar geografische omkadering. Ze is dan misschien niet verbonden aan een stationsbuurt maar ligt op enkele passen van de Leopoldskazerne waar soldaten verblijven. Het publiek drukt zijn stempel op de standing van de buurt en haar etablissementen. Vele respondenten reageren met een zekere afkeer tegenover soldaten en de dancings die ze frequenteren. I.M. voelde zich niet op haar gemak wanneer ze hier uitging¹⁰⁰. Ze vertelt: *“Dat was daar waar de soldaten allemaal kwamen. Maar ik wist dat niet hé. Straks zeggen ze nog dat je een soldatenkar bent...das mijn slag niet zulle”*¹⁰¹! Voorts herinnert J.B. zich dat het vooral soldaten en arbeiders waren die naar deze buurt afzakken¹⁰². De meer bemiddelde mensen tonen zich daar niet. Die gaan liever naar de *Azalea Palace* aan het Citadelpark¹⁰³. Soldaten staan bekend als onruststokers, zo herinnert R.V. zich: *“Als ze congé hadden gingen ze uit en al die dancings namen ze dan in. En die mannen vechten ook graag ne keer”*¹⁰⁴. Voorts verklapt mevrouw dat ze bang was daar naartoe te gaan. *“Ik ben daar niet geweest, echt waar. Ik zou dat misschien wel gedaan hebben, moest ik mijn man niet hebben leren kennen.”* Ook H.G. vertelt dat deze dancings met een scheef oog werden aanzien en dat de andere bezoekers meestal huispersoneel waren die een dag vrijaf kregen¹⁰⁵. Zo getuigt Guy Puttevils dat hun huismeid in plaats van naar de Kuiperskaai, waar ze zich niet op haar gemak voelde, liever uitging aan de buurt rond de Sint-Amandstraat¹⁰⁶.

De onderstaande lijst biedt een overzicht aan van de opgespoorde dancings in deze buurt. In totaal ontdekten we een twintigtal dancings. Deze zijn volledig afkomstig vanuit de lijst Hinderlijke Inrichtingen uit 1933¹⁰⁷. Hiervan hebben we enkele volledige dossiers van kunnen terugvinden. We proberen om een dieper inzicht te bieden in drie dancings, de *Sint-Pieterstoren*, de *Thalia* en de *Moulin Rouge*.

¹⁰⁰ Interview 2: Blomme Hans met respondent I.M.

¹⁰¹ Interview 2: Blomme Hans met respondent I.M.

¹⁰² Interview 12: Furniere Andy met respondent J.B.

¹⁰³ De *Azalea Palace* bevond zich in het Citadelpark. We komen hier later op terug.

¹⁰⁴ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

¹⁰⁵ Interview 32: Van Hauwermeiren Remco en respondent H.G.

¹⁰⁶ Privébezit: Interview met Guy Puttevils op 19 november 2007.

¹⁰⁷ Uitreksels Hinderlijke inrichtingen 1933. Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Lijst van de inrichtingen in Gent. Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, dossier: 1/17/6168/1.

Nr.	Adres en Huisnummer	Eigenaar/naam etablissement
1.	Blandijnberg 93	Huys Aug.
2.	Kunstlaan 18	Hanssens J.
3.	Kazernenstraat 1	Van Bastelaere Karel
4.	Kazernenstraat 5	Liefoghe
5.	Kazernenstraat 26	Van Hecke J.
6.	Kramersplein 11	Steyaert
7.	Normaalschoolstraat 26	Bogaert M.
8.	Rozier 77	Gits F.
9.	Sint-Amandstraat 8 ¹⁰⁸	<i>Dancing Moderne</i> (De Stoop L.)
10.	Sint-Amandstraat 22	Masschelein
11.	Sint-Amandstraat 30 ¹⁰⁹	<i>Thalia</i> (Elewaut Albert)
12.	Sint-Amandstraat 34 ¹¹⁰	<i>Renaissance</i> (Van Der Steichel Jules)
13.	Sint-Amandstraat 36	D'Hondt
14.	Sint-Amandstraat 46 ¹¹¹	<i>De Sint-Pieterstoren</i> (W. Servaes-Sleeuwaert)
15.	Sint-Amandstraat 86	De Backer G.
16.	Sint-Kwintensberg 3	Pee F.
17.	Sint-Kwintensberg 17	Van Der Steichel Jozef
18.	Sint-Pietersplein 18	Herrebaut H.W.
19.	Sint-Pietersplein 27	Van Hore J.
20.	Voetweg 48	Van Den Bosch Ch.

¹⁰⁸ Zie foto nummer 21.

¹⁰⁹ Volledig dossier van teruggevonden: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

¹¹⁰ Volledig dossier van teruggevonden: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

¹¹¹ Volledig dossier van teruggevonden: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280. Zie ook foto nummer 8.

Casus: Dancing *De Sint-Pieterstoren*

Foto 8:

Gevel op de rechterkant met balkon op het eerste verdiep is dancing *De Sint-Pieterstoren* gelegen aan de Sint-Amandstraat 46.

112

Dancing *De Sint-Pieterstoren* heeft een schat aan informatie achtergelaten. We zijn in staat om deze vergane dancing te reconstrueren door middel van fotografische en archivalische bronnen. Het gebouw aan de rechterkant van de foto met het kleine balkon op de eerste verdieping is nummer 46 van de Sint-Amandstraat. Dit gebouw huisde de dancing *De Sint-Pieterstoren* en daarvoor was deze dancing gekend als de hippodroom *De Drie Sleutels*. Het gebouw aan de linkerkant van de foto was café *Schoonzicht*. Beide gebouwen zijn gesloopt en huizen een nu studentenhome.

¹¹² Copyright Léon De Temmerman.

De documenten uit het dossier leren ons dat Philemon Servaes en Eveline Sleeuwaert op 12 juli 1929 een aanvraag indienen om hun dancing verder open te houden ¹¹³. Uit hun brief vernemen we dat Servaes *De Sint-Pieterstoren* al acht jaar openhoudt maar dat de dancing eigenlijk al tweeëntwintig jaar bestaat. We vermoeden zelfs dat *De Sint-Pieterstoren* langer dan tweeëntwintig jaar bestaat. In 1898 wordt door architect Van Hoecke-Dessel in de Sint-Amandstraat een café- en cabaretzaal genaamd *De Sint-Pieterstoren* opgetrokken met een merkwaardige kwaliteitsvolle art nouveauevel¹¹⁴. Tevens vinden we *De Sint-Pieterstoren* in onze lijst van de Hinderlijke inrichtingen van 1933 onder dezelfde uitbaters, Servaes en Sleeuwaert, terug. Dit betekent dat deze dancing minstens veertien jaar heeft bestaan. Hierbij benadrukken we het woord minstens want het gaat hier om een vernieuwing van de vergunning en niet om een geheel nieuwe aanvraag. Op onderstaande affiche maken we een verrassende ontdekking. Uit een naoorlogse aankondiging van een galabal blijkt dat men nog steeds verwijst naar dit gebouw als de vroegere *Torekens*¹¹⁵. Om geen verwarring te zaaien vermeldt de eigenaar voor alle zekerheid de nieuwe naam *The Swing Palace*. We leiden hieruit af dat een dancing een zekere faam kan bereiken waardoor diens naam blijft plakken. Bovendien leren we dat de dancing *De Sint-Pieterstoren* in de volksmond de *Torekens* heet. Tijdens mijn gesprek met André Verbeke en het interview met J.B. wordt naar deze dancing steeds verwezen met de benaming de *Torekens*¹¹⁶. Deze dancing moet een tijdlang bestaan hebben en een bepaalde naam en reputatie hebben opgebouwd.

Foto 9:

Aankondiging van een galabal op 12 januari 1946 op de locatie van de vroegere *De Sint-Pieterstoren* ook wel gekend als de *Torekens*.

¹¹³ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280. Zie tevens foto 10.

¹¹⁴ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 228.

¹¹⁵ Zie foto 9.

¹¹⁶ Interview 12: Furniere Andy met respondent J.B.

¹¹⁷ Affiche van de *Swing Palace* uit 1946. Privébezit van André Verbeke.

Ik ondergetekende
 W. Servaes & C. Sleuwaert
 St. Amandstraat 46 Gent
 "Dancing St. Pieterstoren",
 heb de Eer Udd te verzoeken
 de welwillende goedheid te
 beklitten mij des toelating te
 willen geven om mijnen
 Dancing te mogen open-
 houden.

Foto 10:

Fragment uit de aanvraag
 van Servaes en
 Sleuwaert om De Sint-
 Pieterstoren te blijven
 openhouden.

118

Het dossier bezorgt ons tevens een architecturaal plan waardoor we de binnenkant van de dancing kunnen bestuderen¹¹⁹. Op het onderstaand architecturaal plan is te zien hoe men, zonder het café te betreden, de danszaal door middel van een gang kan bereiken. Er waren dus twee ingangen aan de dancing. Een grote dubbele deur en een kleine deur daar rechts van. Dit is mooi te zien aan de gevel van de dancing (foto 7). De zaal heeft een oppervlakte van 170 m² en een hoogte die varieert tussen de 4.35 en 6.50 meter. Deze zaal is allesbehalve bescheiden en beschikt over een grote oppervlakte om bals te geven. We hebben zeker niet te maken met een achterkamertje. De zaal wordt betreden door middel van een trap. De dancing wordt gescheiden van het café door middel van een koertje. Dit is erg kenmerkend voor een dancing in die tijd. Alcohol en drank wordt niet geserveerd in de dancing maar besteld aan de bar van het café.

¹¹⁸ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280.

¹¹⁹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280. Zie foto 11.

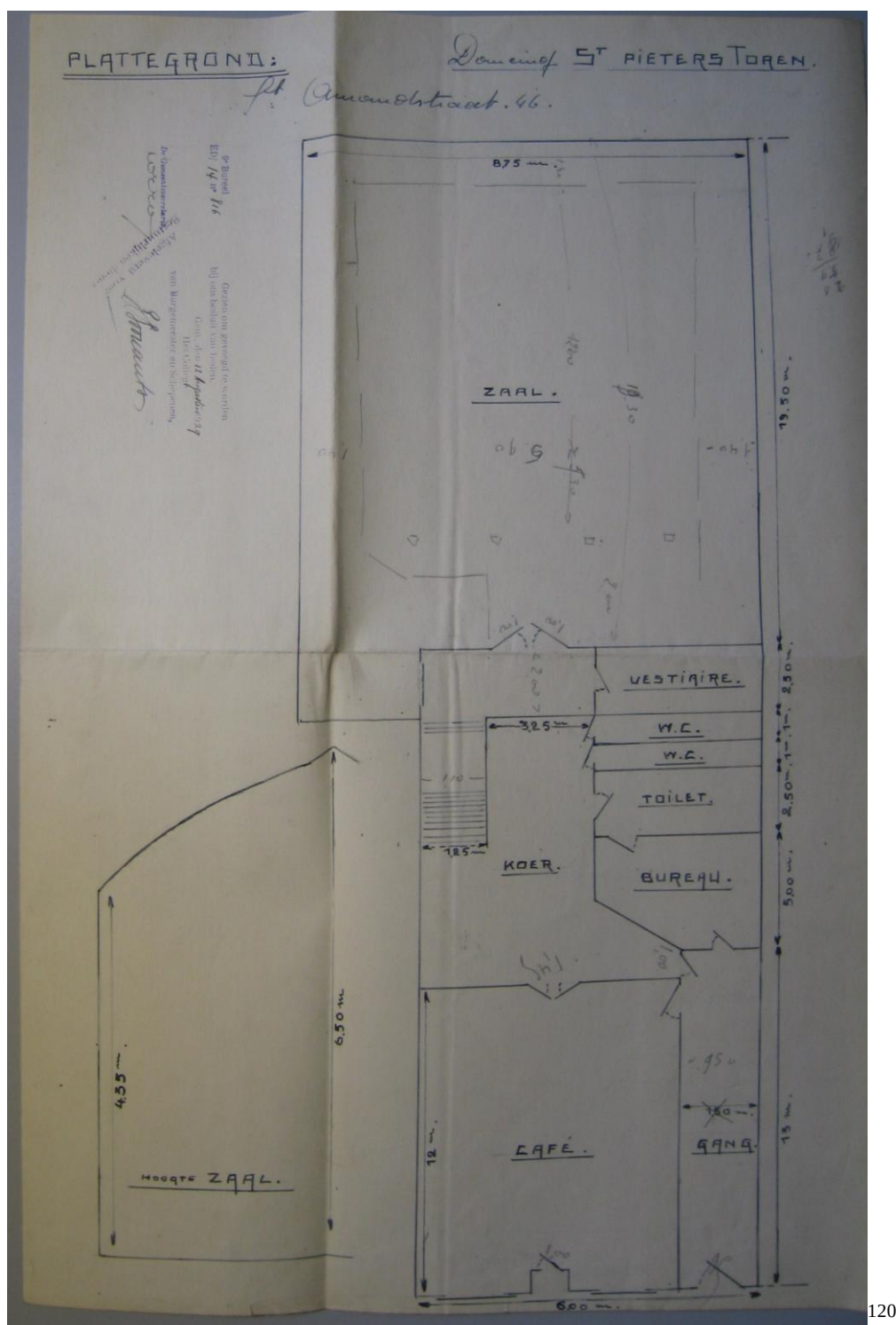

Foto 11:

Architecturaal plan van
dancing De Sint-
Pieterstoren.

¹²⁰ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280.

Casus: Thalia

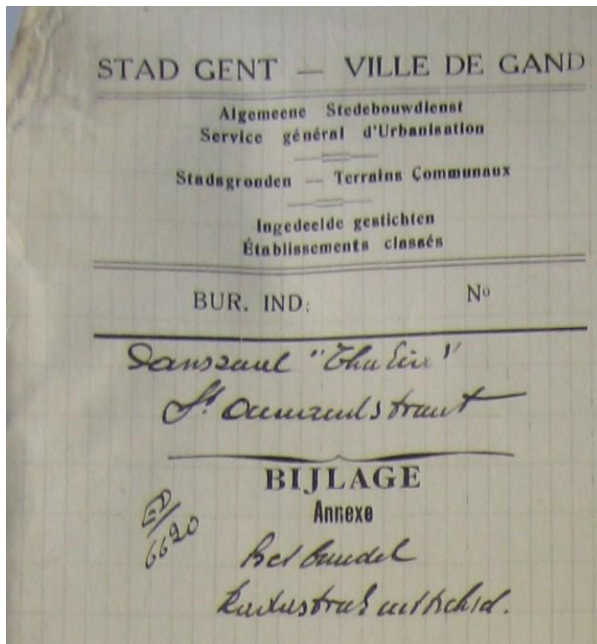

Foto 12:

Briefhoofd van een brief van de algemene stedenbouwdienst van de Stad Gent die gericht is aan danszaal *Thalia*.

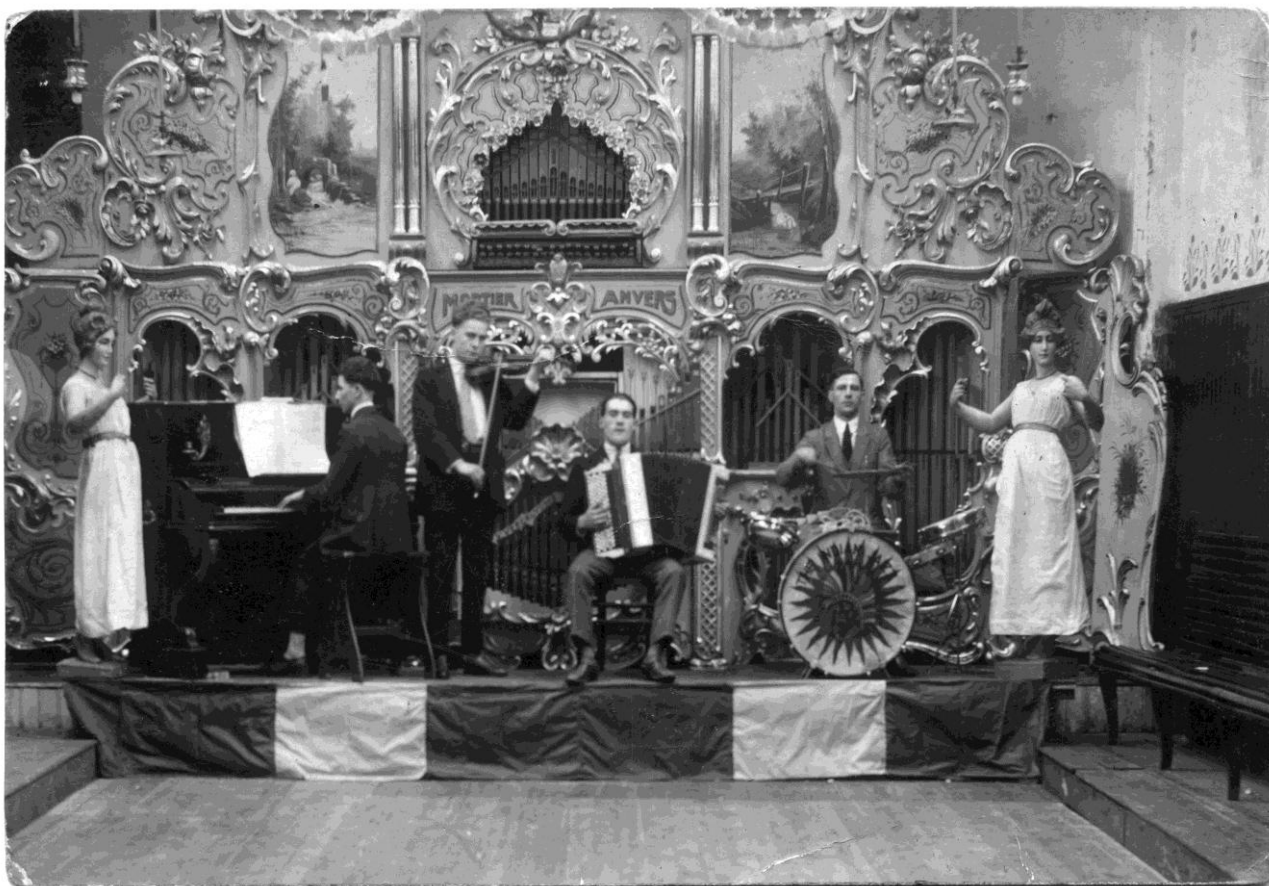
De *Thalia* is zonder meer de grootste en bekendste dancing uit de Sint-Amandstraat. De *Thalia* is berucht om haar volkse uitstraling en soldatenbevolking. Enkele cruciale getuigenissen kunnen dit bevestigen. Mevrouw G.M. vertelt dat er veel soldaten waren in de *Thalia* maar dat ze dat graag had zolang ze op afstand bleven en *niet te geweldig waren of 't was gedaan*¹²². Voorts bestempelt ze de *Thalia* als een plek voor het gewone volk. Ze ging niet graag naar de *Azalea Palace* aan het Citadelpark, omdat *de mensen boven ons hoofd keken en dat is niets voor mij*. I.P. bevestigt ons dat er een orgel in de *Thalia* staat en dat er rondom de gladde dansvloer tafels en stoelen staan¹²³. Het orgel moet erg imposant geweest zijn aangezien het bijna zo groot als de muur is, die zo een 4.50 meter hoog is. De aanwezigheid van een orgel is strijdig met de informatie uit het dossier van de Hinderlijke Inrichtingen¹²⁴. Daaruit leren we dat de *Thalia* een jazzorkest had. Natuurlijk is het altijd mogelijk dat de *Thalia* zowel van een dansorgel als van een orkest gebruik maakte. We hebben geen enkele bevestiging dat dit het geval is voor de *Thalia*, maar uit onderstaande foto blijkt dat dergelijke praktijken mogelijk en gangbaar zijn.

¹²¹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

¹²² Interview 14: Goeminne Koen met respondent G.M.

¹²³ Interview 6: De Boeck Gijs met respondent I.P.

¹²⁴ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

125

Foto 13:

Foto van een Antwerpse dancing waarbij men een orkest en dansorgel combineert. De twee vrouwen links en rechts zijn standbeelden die deel uitmaken van het orgel.

Op 13 juli 1929 vraagt mijnheer Albert Elewaut, handelaar in limonade, de toestemming om in de Sint-Amandstraat 30 een dancing in te richten¹²⁶. Op deze plaats huisde tot twee jaar terug een limonadefabriek die volledig is afgebrand. De vraag van Elewaut gaat niet onopgemerkt voorbij. Er rijzen verschillende klachten van omwonenden. Het opmerkelijkste protest komt van mijnheer Jules Van Der Steichel. Op 20 juni 1929 verklaart Van Der Steichel, wonende in de Sint-Amandstraat 32-34, met andere buurtbewoners gepraat te hebben en zich samen te verzetten tegen de komst van deze danszaal. Het zou een groot ongemak veroorzaken door de geluidsoverlast en risico op brand en paniek¹²⁷. Bovendien leeft de schrik dat hun eigendommen zullen devalueren en hun kamers niet meer verhuurd zullen worden. Men zou Van Der Steichel kunnen beschuldigen van huichelarij want op 15

¹²⁵ Privébezit van Björn Isebaert.

¹²⁶ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

¹²⁷ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

juli 1929 vraagt hij aan de stad Gent om de vergunning van zijn dancing *Renaissance* te vernieuwen¹²⁸. De politiecommissaris van de wijk stelt in een communiqué dat Van Der Steichel concurrentie van de *Thalia* vreest. Men kan zich afvragen in hoeverre dit geen sabotagetruck is, omdat dancing *Renaissance* paalt aan de *Thalia*. Dancinguitbaters schrikken er blijkbaar niet voor terug elkaar stokken in de wielen te steken. Dit zou kunnen wijzen op sterke concurrentieslag tussen de dancings in de buurt.

Er volgt nog een tweede klachtenbrief die ondertekend is door zes verschillende omwonenden: mijnheer Adolf Bonne van de Korte Kazernenstraat 11, Van Maercke van Korte Kazernenstraat 21, mijnheer Constant Janssens van de Lange Kazernenstraat 5, Van Butsel van de Lange Kazernenstraat 1, De Boos Korte Kazernenstraat 9 en Van Weesemael van de Lange Kazernenstraat 9¹²⁹. Ze verzetten zich tegen de komst van de danszaal omdat *er reeds in dezelfde straat geen danszalen te kort zijn. Ze vervolgen door te stellen: “[het] helsch lawaai bij nachte laat ons niet meer toe de goede rust te nemen waarvoor wij zulke behoefte hebben daar wij meesters deels werklieden zijn die rust en nog meer vrede vergen. Niet alleen hebben wij met dit onaangenaam muziek af te rekenen maar nog meer de vechtpartijen die eruit spruiten en die gansch eene gebuurte in rep en roer stellen”*. Een andere klachtenbrief stelt het als volgt voor: *"Nous soussignons et habitons dans le voisinage de Monsieur Ellewaut, Rue Sint-Amand 30, qui a actuellement ouvert une salle de danse avec une musique formidable le jas bande (un bruit du diable)"*¹³⁰. De schrijver van de brief vervolgt door te stellen dat hij geen oog dicht kan doen en het zich niet kan permitteren om net als mijnheer Elewaut om elf à twaalf uur op te staan. Deze brief is eveneens ondertekend door de bovenstaande mijnheer Bonne, Van Marcke, Van Butsel, De Boos en Janssens maar kent nieuwe ondertekenaars als mevrouw Alice Bonne en mevrouw Bertha De Pril, beiden wonende in de Korte Kazernenstraat 13. Op onderstaand kadastraal plan (foto 14) zien we goed de inplanting van dancing *Thalia* ten opzichte van de aanpalende huizen. We krijgen eveneens een beeld van de grootte van de *Thalia*.

¹²⁸ Stadsarchief Gent, Reeks X, Hinderlijke Inrichtingen dossier 5288.

¹²⁹ De Korte en de Lange Kazernenstraat zijn tegenwoordig samengesmolten in de Kazernenstraat.

¹³⁰ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

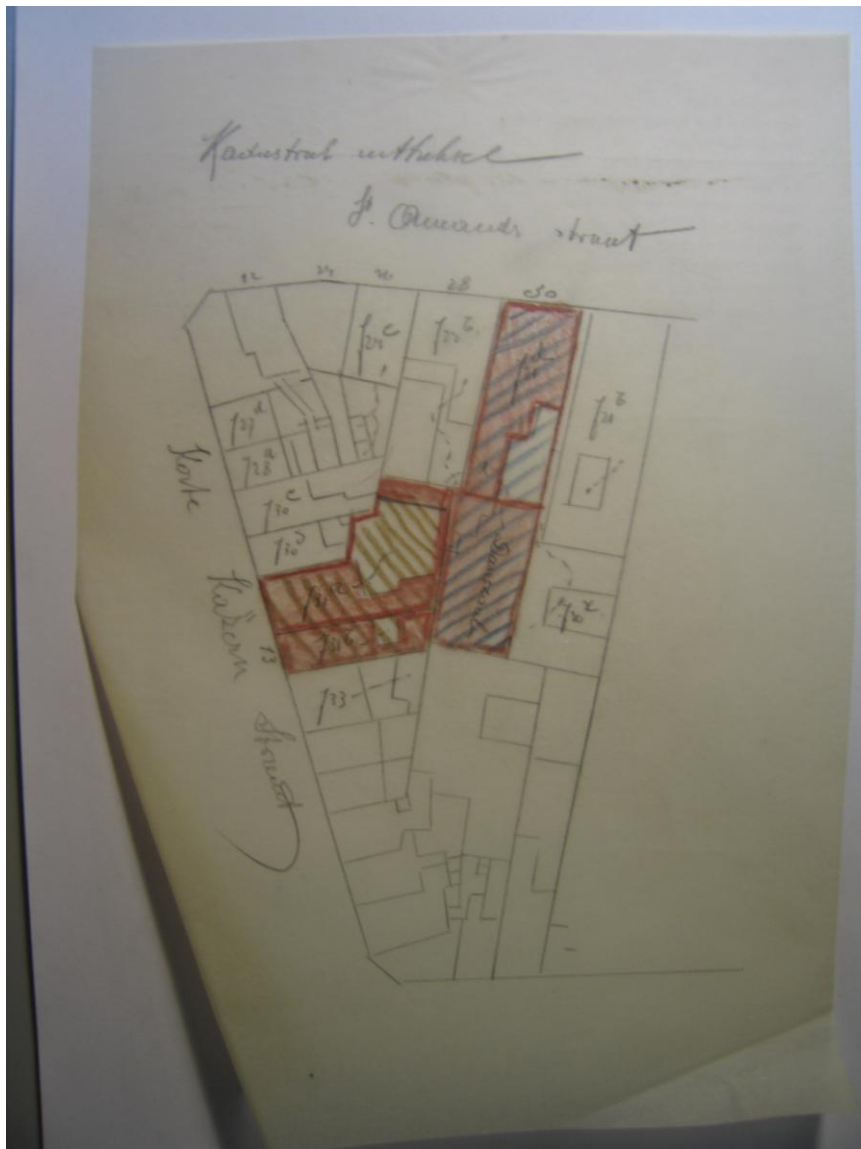

Foto 14:

Het kadastraal plan geeft een idee van de situatie waarin de omwonenden van de *Thalia* zich bevinden.

131

Uiteindelijk heeft het allemaal niet mogen baten en is de toestemming voor dancing *Thalia* er gekomen, omdat alles conform was met de voorschriften en men gewoonweg niet kon weigeren. De stad Gent schrijft aan de omwonenden dat ze onmogelijk kunnen tussen komen. In interne communiqués wordt vermeld dat indien men iets tegen deze dancing willen beginnen men direct alle andere dancings van de Sint-Amandstraat moet aanpakken. Het lawaai en de overlast zijn immers niet afkomstig van enkel en alleen de *Thalia*. We weten niet tot wanneer de *Thalia* bestaan heeft maar in 1933 bestond deze dancing zeker en vast, aangezien ze is opgenomen in de lijst Hinderlijke Inrichtingen van 1933.

¹³¹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

Zelfs na het onderzoek comodo en incommodo blijven de klachten regenen. Op 20 november 1929 ontvangt een ingenieur van de algemene stedenbouwdienst van Gent een brief waarin staat dat de toestand voor de buurtbewoners niet meer houdbaar is. De *Thalia* geeft vier keer per week een dansavond op respectievelijk maandag-, donderdag-, zaterdag- en zondagavond en dit tot middernacht met toelating van de politie. De schrijver van de brief denkt dat bijzondere maatregelen niets zouden verhelpen aangezien men zich in een buurt met vier regelmatig toegestane danszalen en een vijftien à twintig koffiehuizen met elektrisch orgel of *jas band* bevindt. De enige oplossing volgens de briefschrijver is om naar het gerecht te stappen zoals in Brussel waar een drietal weken geleden in een gelijkaardige zaak een gunstige vonnis is gevelde.

Het dossier leert ons ook hoe de danszaal er vanbinnen uitzag. We vernemen dat de danszaal een oppervlakte van 135 m² heeft. Er bevindt zich rond de zaal een galerij van in totaal 66,95m² die toegankelijk is door een trap van één meter breed. Samen zijn dit een kleine 200m². Uit het onderzoek van de expert leren we ook dat de danszaal uitgaat op een koer met een dubbele deur van 2.80 meter en dat een open gang en een poortgang leiden naar de straat. De zaal heeft een capaciteit van ongeveer tweehonderd personen. De expert vindt het getal tweehonderd zelf erg veel en meent dat dit enkel te bereiken is bij zomerse feestgelegenheden. Hieronder zien we gedetailleerd de voorgevel en dwarsdoorsnede van de *Thalia*¹³².

¹³² Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

Foto 15:

Architecturaal plan
van de voorgevel van
de *Thalia*.

133

¹³³ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

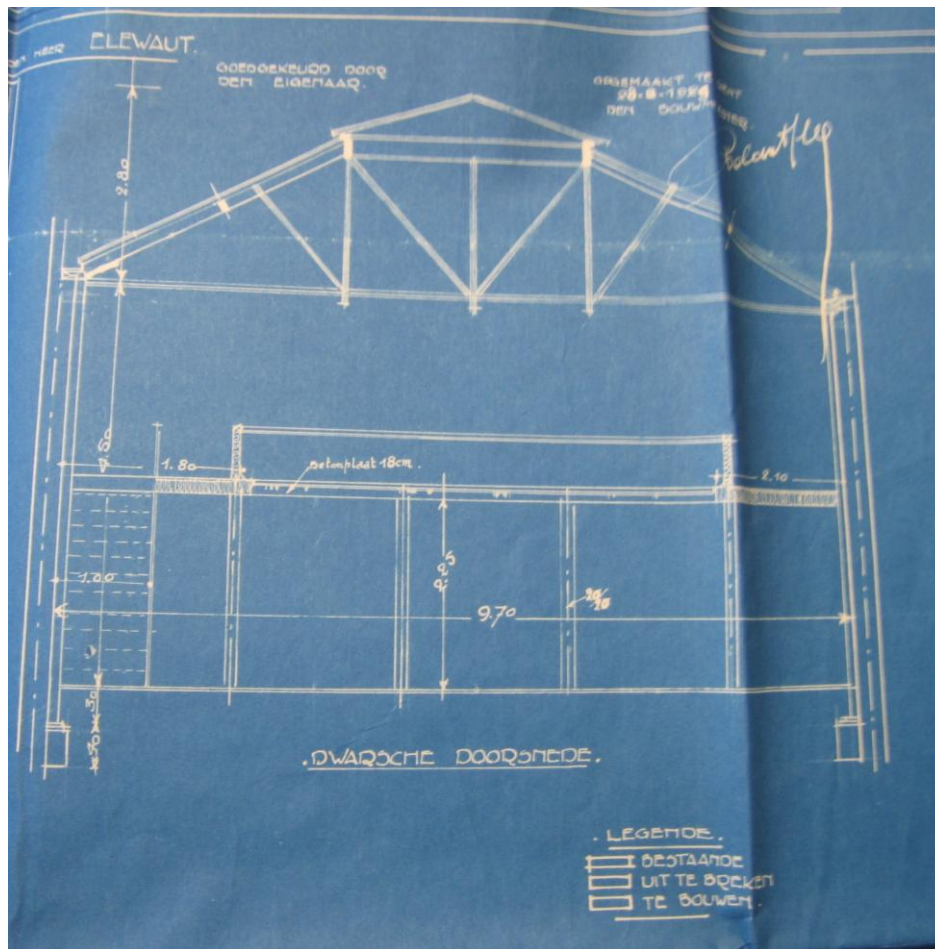

Foto 16:

Architecturaal plan van de dwarsdoorsnede van de *Thalia*.

134

Onderstaande foto toont een ware ruïne. De *Thalia* is anno 2008 volledig gesloopt maar gelukkig heeft Cor Vanistendael een laatste foto kunnen nemen¹³⁵. Op de foto herkennen we duidelijk het architecturaal plan op foto 14. Dit dak heeft tevens veel weg met van het dak van dancing *De Sint-Pieterstoren* die op het architecturaal plan zijdelings staat uitgetekend¹³⁶. Bovendien heeft Cor Vanistendael een laatste restant gevonden die het bestaan van de *Thalia* bevestigt: een aankondiging dat bals op zon- en feestdagen plaatsvinden en dit vanaf vier uur¹³⁷.

¹³⁴ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

¹³⁵ Zie foto 17.

¹³⁶ Zie foto 11.

¹³⁷ Zie foto 18.

Foto 17:

De foto toont de al gesloopte overblijfselen van de *Thalia*.

138

Foto 18:

Uithangbord van de *Thalia*.

139

¹³⁸ Copyright Cor Vanistendael.

¹³⁹ Copyright Cor Vanistendael. Uithangbord *Thalia*.

Casus: *Moulin Rouge*

De *Moulin Rouge* is een vergeten dancing in de Sint-Amandstraat. Zonder behulp van beeldmateriaal en mondelinge getuigenissen zouden we ons deze dancing niet meer herinneren. Dit is ons bevestigd door André Verbeke, Léon De Temmerman en in een interview met J.B.¹⁴⁰, die zich herinnert dat er zich ergens aan het Sint-Pietersplein, de dancing *Moulin Rouge* bevindt. In het gebouw aan de linkerkant van de foto huisde tijdens het interbellum de dancing *Moulin Rouge*. Men betrad de dancing via de dubbele trap. Boven de deur ging een molentje die duidelijk de naam van het etablissement weerspiegelt. Het gebouw op de hoek, rechts van de dancing, heette vroeger *Café Kortrijk*.

Foto 19:

In het huis links op de foto bevond zich dancing *Moulin Rouge*.

141

¹⁴⁰ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

¹⁴¹ Copyright Léon De Temmerman.

3) Uitgaansbuurt: Meulesteedsesteenweg

142

¹⁴² Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenleeszaal, Kaart begin twintigste eeuw, nummer 1204.

Het ontdekken van een uitgaansbuurt rondom de Meulesteedsesteenweg met uitlopers tot aan het Neuseplein, de New Orleansstraat, de Achtermuide, de Vorkstraat, de Manchesterstraat, de Londonstraat en de New Yorkstraat is een verrassing. Tijdens het doornemen van de secundaire literatuur wordt haast met geen woord gerept over een uitgaansbuurt aan de Meulesteedsesteenweg. Misschien komt dit doordat we systematisch algemene literatuur over het amusementsleven en niet over de Gentse haven hebben doorgenomen. De grootste concentratie aan dancings bevindt zich in dit gedeelte van de stad. We hebben binnen de reeks Hinderlijke Inrichtingen geen enkel volledig dossier kunnen terugvinden over één bepaalde specifieke dancing. Alle verzamelde informatie is afkomstig uit onze lijst Hinderlijke Inrichtingen van 1933, een enkele mondelinge getuigenis, secundaire literatuur en beeldmateriaal. De dancings in onderstaande tabel komen volledig uit onze lijst uit 1933. Dit zijn er meer dan onze twee bovenste lijsten voor de Kuiperskaai en de Sint-Amandstraat samen. Dit is opmerkelijk zeker als je bedenkt dat we ons in een economische crisis bevinden. Misschien dat het groot aantal dancings te verklaren is door een positieve correlatie die ontstaat uit deze crisis? Mogelijk blijven dancings bestaan omdat men een escapistisch drang voelt om aan deze crisis te ontsnappen.

Het heeft ons moeite gekost om de juiste straatnamen van de dancings op te sporen. Vele straten zijn in de loop van de tijd hernoemd of zijn gewoonweg verdwenen door saneringen. Dankzij het archief van de Gentse bevolkingsdienst hebben we de huidige straatnamen kunnen vinden¹⁴³. Dit heeft ons in staat gesteld de dancings op een Gents stadsplan te situeren en ze in een tabel te gieten. De in onbruik geraakte straatnamen staan in de tabel tussen haakjes.

¹⁴³ De verdwenen straatnamen zijn niet opgenomen in ons straatplan. Zie bijlage IV.

Nr.	Naam uitbater	Straatnaam en nummer
1.	Bauwens	Terdonckstraat 2 (bestaat niet meer)
2.	Beys J.	Blaisantvest 21 (vroeger Plezantest)
3.	Borst Léon	Marmerstraat 1 (bestaat niet meer)
4.	Buyse Maurice	Vliegtuiglaan 74 (vroeger Aeroplaanlaan)
5.	Calis	Vliegtuiglaan 80 (vroeger Aeroplaanlaan)
6.	Canse	Meerhem 107 (vroeger Groot Meerhem)
7.	Chalmet	Kuhlmanlaan 2 (vroeger Kuhlmandreef)
8.	Coone	Meulesteedsesteenweg 385
9.	De Clerck A.	Vorkstraat 85
10.	De Coninck P.	Voormuide 15 (vroeger Nieuwe Saspoortstraat)
11.	De Leye A.	Port Arthurlaan 170
12.	De Marteleire K.	Kuhlmanlaan 5 (vroeger Kuhlmandreef)
13.	De Meyer G.	Sassekaai 5
14.	De Poorter Henri	Vorkstraat 106
15.	De Smedt L.	Meulesteedsesteenweg 138
16.	D’Haenens F.	Vliegtuiglaan 82 (vroeger Aeroplaanlaan)
17.	D’Hoedt	Pantserschipstraat 2
18.	Doll R.	Meulesteedsesteenweg 309
19.	Geernaert C.	Londonstraat 88
20.	Geers Guillaume	Kuhlmanlaan 1 (vroeger Kuhlmandreef)
21.	Haegeman P.	Van Der Goesstraat 4
22.	Lenssens Isidoor	Nieuwe Vaart 6 (vroeger Nijverheidslaan)
23.	Laurent Genootschap	Meulesteedsesteenweg 56
24.	Martens	Betonstraat 1 (bestaat niet meer)
25.	Matthys J.	Meulesteedsesteenweg 524
26.	Messem L.	Neuseplein 3 (vroeger Nijverheidsplaats)
27.	Michel	Vliegtuiglaan 52 (Aeroplaanlaan)
28.	Mussche V.	Langerbruggestraat 3
29.	Muythoudt F.	Neuseplein 1 (vroeger Nijverheidplaats)

30.	Raes F.	Panterschipstraat 193
31.	Schauvliege J.	Terdonckstraat 4 (bestaat niet meer)
32.	Schoonejans Oscar	Port Arthurlaan 18
33.	Standaert Cl.	Manchesterstraat 31
34.	Standaert J.	Manchesterstraat 16
35.	Sundermann Anna	Vliegtuiglaan 70 (Aeroplaanlaan)
36.	Suy A.	Port Arthurlaan 20
37.	Van Belleghem M.	Meulesteedsesteenweg 187
38.	Van Den Abeele	Neuseplein 39 (vroeger Nijverheidsplaats)
39.	Van Den Berghe	Meulesteedsesteenweg 3
40.	Van Den Broucke M.	Achtermuide 24
41.	Van Hecke J.	Meulesteedsesteenweg 371
42.	Van Hoeck	Port Arthurlaan 21
43.	Verdonck R.	Port Arthurlaan 16
44.	Vereecken R.	Langerbruggestraat 1
45.	Vermast Elodie	Marmersstraat 8 (bestaat niet meer)
46.	Vermeulen C.	Port Arthurlaan 1
47.	Vernest F.	Meulesteedsesteenweg 157
48.	Versluys Henri	Terdonckstraat 10 (bestaat niet meer)
49.	Verstraete F.	Meulesteedsesteenweg 161
50.	Vleminckse E.	Neuseplein 11 (vroeger Nijverheidplaats)
51.	Wauters A.	Port Arthurlaan 183
52.	Zaal <i>Victoria</i> ¹⁴⁴ (tot 1926)	Nieuwland 10

Uit onze mondelinge getuigenissen hebben we één persoon M.V.G., die vermelding maakt van plaatsen aan de haven waar mensen uit de lagere klasse uitgingen¹⁴⁵. M.V.G. vertelt ons dat zeelieden aan de Meulesteedsesteenweg, de Manchesterstraat, Londonstraat en New Yorkstraat uitgingen. Hij vermeldt dat er ook cafés en plaatsen met publieke vrouwen waren.

¹⁴⁴ Zie foto 20-21.

¹⁴⁵ Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

Casus: Dancing Victoria

Danszaal Victoria is gelegen aan Nieuwland 8-10. Deze dancing bestaat al van voor de Eerste Wereldoorlog tot 1926¹⁴⁶. Dit gegeven kan kloppen, want in de lijst van Hinderlijke inrichtingen uit 1933 is deze zaal niet meer te bespeuren¹⁴⁷. Aanvankelijk is Victoria een danszaal waar vanaf 1915 ook films worden gedraaid¹⁴⁸. De uitbater van de zaal is François Claeysens, deze naam is tevens niet terug te vinden in onze lijst uit 1933. De achterkant van een postkaart van dancing Victoria geeft nog verdere informatie prijs.

Foto 20:

Achterkant van de uitnodigingskaart voor schippers van dancing Victoria.

Deze danszaal promoot zich als het *Grootst- en Prachtigst Danspaleis der Stad Gent* en geeft alle zon- en maandagen een groot bal dat begint om vijf uur 's namiddags. Wat zo interessant is, is dat deze postkaart een uitnodigingskaart specifiek voor schippers is. Nieuwland is niet ver van de haven waardoor men ook hier weer het verband kan opmerken tussen een dancing en haar sociaal-geografische situatie. In de buurt van Nieuwland staat zelfs nog een kerk waar een standbeeld van een schip bij staat. Opmerkelijk is dat onderaan het kaartje staat: “De zaal, alsook een huwelijksbootje is ter beschikking, voor schippers huwelijksfeesten welke plaats hebben, in het Danspaleis “Victoria”.” Zeelieden, net zoals

¹⁴⁶ Roger Poelman, “Gisteren ging ik naar de cinema”, in: *Jaarboek van de Heemkundige Kring “Oost-Oudburg”*, 1992.

¹⁴⁷ Uitreksels Hinderlijke inrichtingen 1933. Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Lijst van de inrichtingen in Gent. Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, nummer: 1/17/6168/1.

¹⁴⁸ Roger Poelman, *Idem*.

¹⁴⁹ Privébezit van André Verbeke

soldaten, waren een belangrijke groep feestvierders. De uitbaters van danszalen organiseren avonden, waarbij de zaal afgehuurd kan worden voor trouwfeesten van schippers. Dit is een mooi voorbeeld van de brede polyvalente functie die dancings bezitten. Tevens in het oog springend is de roze tekst aan de linkerkant van de kaart. Blijkbaar waren vrouwen meer dan welkom. Zo welkom dat er een *vrijen ingang voor dames* geldt. Indien Els Van Leeuwe haar stelling klopt dat in zaken van mindere standing het orkest vervangen werd door een dansorgel, dan bewijst de voorkant van de uitnodiging zeker dat zaal *Victoria* een volkse danszaal was¹⁵⁰:

Foto 21:

De voorkant van het de uitnodiging voor schippers van dancing *Victoria*.

151

¹⁵⁰ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 44

¹⁵¹ Privébezit van André Verbeke

4) Andere dancings

Markten, drukke wegen, belangrijke kruispunten zijn geliefkoosde plaatsen om dancings op te richten. We merken op dat belangrijke drukke wegen, in een bepaald deel van de straat, een concentratie van drie à vijf dancings hebben. Dit is het geval aan de Antwerpsesteenweg, de Dendermondsesteenweg, de Hundelgemsesteenweg en de Zwijnaardsesteenweg. Voorts bezitten drukke punten zoals de Korenmarkt of het Belfort ook enkele dancings. Op het stadplan in bijlage IV bemerken we dancings die buiten de besproken uitgaansbuurten vallen maar toch van belang zijn. Sommige dancing behoren niet tot één van de drie besproken concentraties. Zo is er de *Azalea Palace* in het Feestpaleis van het Citadelpark. We hebben vermeld dat het verdwijnen van dancings aan het einde van de jaren dertig samenhangt met de groeiende verspreiding van cinemazalen. We zullen dit aan de hand van een casus schetsen.

Casus: *Azalea Palace*

In het begin van ons onderzoek kregen we uit een mondelinge bron te horen dat er rond de Koningin Elisabethlaan eveneens een hele uitgaansbuurt gesitueerd was. We vonden hiervan geen gegronde bewijzen. In de loop van ons mondeling project zijn we elke keer gestoten op wat blijkt een monument van een dancing te zijn geweest, misschien dat onze informant met de Koningin Elisabethlaan hiermee de *Azalea Palace* bedoelde, één van de bekendste danszalen te Gent. In elk geval hebben we na het doornemen van de Hinderlijke Inrichtingen geen echte sporen gevonden die wijzen op een uitgaansbuurt nabij het Sint-Pietersstation ter grootte van die aan de Kuiperskaai of de Sint-Amandstraat.

De *Azalea Palace* lag in het hartje van het Citadelpark, in de buurt van het Casino en de wielerpiste het Kuipke. A.D.V. weet precies nog waar de *Azalea Palace* was. *“Ja, dat was in het park, hé. Recht tegenover het huidige museum, daar was de Casino. En als je dan naar de piste opging, de vroegere piste (velodroom), dan was daar de Azalea”*¹⁵². Zo vertelt L.S. ons dat er in het Casino ook gedanst werd maar dat men de *Azalea Palace* en het Casino zeker niet met elkaar mag vergelijken. *Men liep er (Casino) niet rond in een jeans. Dat was iets voor den Azalea. Voor de wat mindere klasse. De Casino was meer voor de iets hogere klasse*¹⁵³. Voorts vermeld L.S. dat hij de *Azalea Palace* beschouwde als een zaal voor het plebs. Dit wordt bevestigd door R.R. die stelt dat de betere klassen naar het Casino gingen

¹⁵² Interview 34: Vanheule Koen met respondent A.D.V.

¹⁵³ Interview 3: Boënné Maarten met respondent L.S.

terwijl de arbeidsklasse naar de *Azalea Palace* ging¹⁵⁴. Ook A.D.V. spreekt zich gelijkaardig uit: *“Wel, in het groot park was er een dancing. Je had daar de Azalea danszaal en je had daar het Casino. De Azalea was meer voor het werkvolk en de Casino was meer voor de mensen met een strikje aan en het hemdje en zo, de burgerklasse, hé. De inkom was een beetje duurder in het Casino. Naar het Casino gingen we nooit. We gingen naar de Azalea”*¹⁵⁵. G.N. vertelt ons dat de *Azalea Palace* een deftige en schone zaal was, waar geen soldaten kwamen¹⁵⁶. Ze laat ons tevens weten dat er een orkest was. Hoe relatief uitspraken over klasse zijn blijkt uit de getuigenis van G.M. die ons vertelt dat ze maar één keer is uitgeweest in de *Azalea Palace*. Ze ging normaal gezien uit aan de Sint-Amandstraat en vertelt over de *Azalea Palace*: *“Dat was chiquer, ik voelde mij daar niet op mijn gemak. De mensen keken boven ons hoofd en dat is niets voor mij”*¹⁵⁷.

We hebben een dossier gevonden van deze locatie in de reeks Hinderlijke Inrichtingen¹⁵⁸. Spijtig genoeg is dit dossier afkomstig van het jaar 1939 wanneer de *Azalea Palace* een andere bestemming heeft gekregen. De *Azalea Palace* werd omgevormd tot een rolschaatsbaan. Dancings waren met hun houten vloeren en podium nu eenmaal perfect aanpasbaar aan andere vormen van vermaak zoals rolschaatsen of cinema. A.D.V. herinnert zich nog erg precies hoe de *Azalea Palace* er vanbinnen uitzag. *“De Azalea had vier zalen. De eerste was redelijk groot. Het orkest stond in het midden, en wij dansten er rond. En daar rond stonden er dan tafels en stoelen. De vier zalen van de Azalea liepen tezamen. Er was een grote poort tussen die men dan kon openschuiven. Iedere zaal had dan zijn eigen orkest. In de laatste zaal speelde altijd een hoempa-orkest”*¹⁵⁹.

Casus: Cinema Du Parc

Dancings bezitten een perfecte architecturale constructie om cinema's in onder te brengen. In de zalen dient enkel een hellend vlak en vaste stoelen te worden geïnstalleerd. Het dansorgel wordt verwijderd en er wordt een doek gespannen. Achteraan de zaal wordt een projectiekamer gezet. Cinema *Du Parc* aan het Sint-Pietersplein is hiervan een voorbeeld. We hebben het dossier kunnen terugvinden waarin we zien dat een danszaal wordt omgevormd tot

¹⁵⁴ Interview 29: Van Eenoo Mieke en respondent R.R.

¹⁵⁵ Interview 34: Vanheule Koen met respondent A.D.V.

¹⁵⁶ Interview 15: Hoedaert Lennert met respondent G.N.

¹⁵⁷ Interview 14: Goeminne Koen met respondent G.M.

¹⁵⁸ Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Hinderlijke inrichtingen, Reeks 8, dossier 679.

¹⁵⁹ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

Bespreking van den uitslag van het onderzoek van commodo en incommodo.	De cinema is opgericht in een lokaal vroeger gebruikt als danszaal. De noodige veranderingen zyn aan het gebouw toegebracht; de kabien is in beton met yzer deur; insgelyks de bobineerkamer. Het gebouw heeft een voorgevel op het St. Pietersplein de linkergevel paalt aan eene zystraat, de achtergevel aan den koer van den aanvrager.
--	--

162

¹⁶² Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks 8, Dossier 379.

163

Uitreksel van het kadastraal plan van dossier 379. Het gebouw onderaan met de cirkel is de cinema van Bonnevalle. Vandaag bevinden zich daar kantoorgebouwen.

¹⁶³ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks 8, Dossier 379.

1.2 Architecturaal uitzicht en interieur van dancings

Het uitzicht en interieur van een dancing is een cruciale factor in het meebepalen van haar standing en karakter. Foto's en architecturale plannen bieden een schat aan informatie over het uitzicht en het interieur van een dancing. De eerste blik die we werpen op de gevels van deze dancings vertellen ons bitter weinig. We zien twee opties. Ofwel ziet de dancing er van de buitenkant uit als een huis ofwel als een café. Niets schreeuwt “dancing” uit of het zou al moeten vermeld staan op een uitgangsbord. Niets zou vermoeden dat het huis op foto 8 een befaamde dancing genaamd *De Sint-Pieterstoren*¹⁶⁴ is. Evenmin als wat we op het eerste gezicht percipiëren als een café op foto 23 eigenlijk een afbeelding is van *Dancing Moderne* in de Sint-Amandstraat 8. De onderstaande foto toont ons de dancings *Liberty Palace* in de Bagattenstraat 13-15. Deze dancing zou vanaf 1921 bestaan hebben¹⁶⁵. We weten niet wanneer deze dancing is opgehouden. Van de buitenkant gezien doet niets vermoeden dat we hier met een dancing te maken hebben.

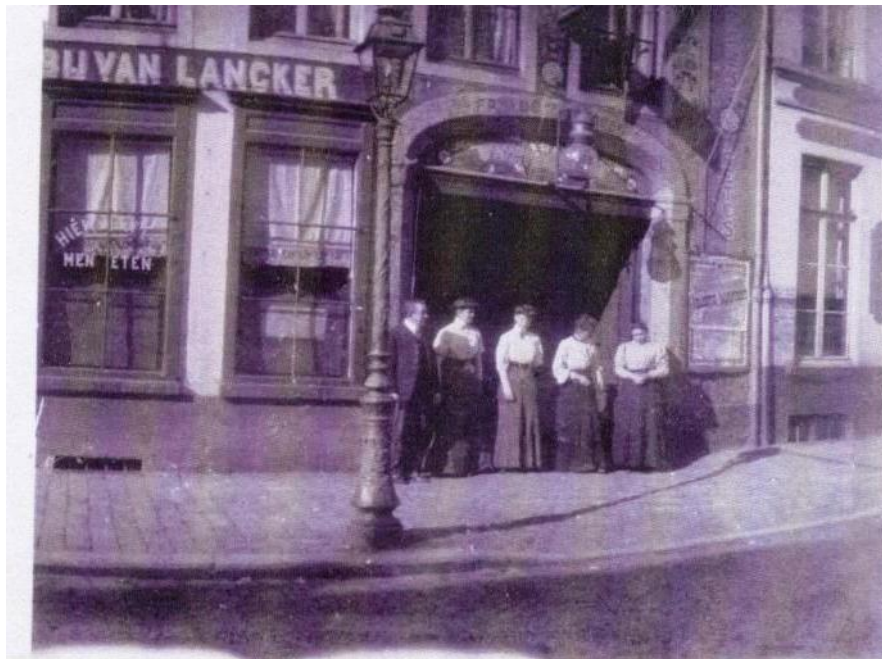

Foto 22:

Voorgevel van
dancing *Liberty
Palace* in de
Bagattenstraat 13-
15.

166

Het interieur van de dancings geeft meer prijs. We zijn *Dancing Moderne* op het spoor gekomen door middel van onze lijst Hinderlijke Inrichtingen uit 1933 maar hebben er nu ook een fotografische bevestiging van. Van de buitenkant gezien zou men denken dat het een café

¹⁶⁴ Zie foto 8.

¹⁶⁵ Gesprek met André Verbeke.

¹⁶⁶ Privébezit van André Verbeke.

is ware het niet dat er duidelijk vermeld staat dat het om een dancing gaat. We zien rechts achteraan in de zaal een bar en aan de muren staan tafeltjes en stoelen. De muren aan de linkerkant zijn versierd met spiegels en juist voor de deur aan het einde van het café bevindt zich een lichtkoepel. Bovendien is de vloer van steen. Het zou ons niet verbazen mocht dit etablissement dezelfde architecturale indeling hebben als dancing *De Sint-Pieterstoren*¹⁶⁷. Namelijk een structuur waarbij de eigenlijke danszaal zich achter het café bevindt, waardoor men voor een drankje naar de bar moet. We denken niet dat de voorste kamer gediend heeft om te dansen omdat de vloer van steen is en totaal niet voldoet aan de criteria van een werkelijke dansvloer.

Foto 23:

Postkaart van *Dancing Moderne* aan de Sint-Amandstraat 8. Uitgebaat door mijnheer De Stoop.

168

Dancings *Renaissance* aan de Sint-Amandstraat 32-34 kent een indeling, waarbij de dansvloer gescheiden is van de bar. Op het onderstaande plan staat duidelijk aangeduid waar het dansgedeelte is, en waar het café zich bevindt¹⁶⁹. Deze zaal heeft een kleinere oppervlakte dan *De Sint-Pieterstoren* of de *Thalia*. De *Renaissance* heeft een dansoppervlakte van 103 m². De bar heeft een nog kleinere oppervlakte van 53m². De *Thalia* heeft al een dansoppervlakte van 200 m² en *De Sint-Pieterstoren* van 170m². We hebben hier te maken met een kleinere dancing. Dat zien we ook aan het orgel linksboven op het plan. Die is beduiden kleiner en neemt geen hele muur in beslag.

¹⁶⁷ Zie foto 11.

¹⁶⁸ Privébezit van André Verbeke

¹⁶⁹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

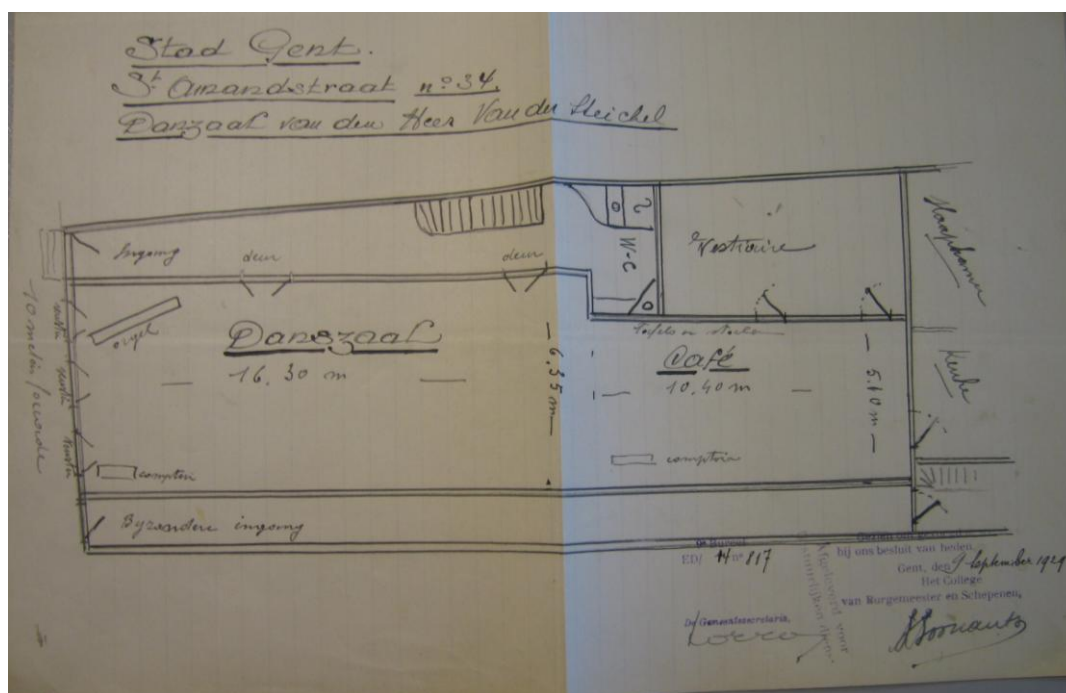

Foto 24:

Architecturaal
plan van de
dancing
Renaissance in
de Sint-
Amandstraat
32-34.

170

Het belangrijkste aan een danszaal is de muziek en de dansvloer. Deze dansvloer wordt eerst en vooral duidelijk afgebakend en omringd door tafels en stoelen. Een dansvloer is vooral te herkennen door het feit dat het een houten vloer is. Zo herinnert I.M zich dat er een houten vloer, een *plancher*, lag om te dansen. Het hout, het parket bakent de dansvloer van de gewone vloer af¹⁷¹. Maar er is nog een bijkomend kenmerk waardoor men in één oogopslag de dansvloer kan herkennen. Deze houten dansvloer ligt veelal verzonken in de vloer. Dit bakent zo de ruimte goed af tussen wie danst en wie aan de zijkant staat te kijken. De verzonken vloer is duidelijk te zien op de enige twee foto's die we hebben terugvinden van dancinginterieurs. Foto 22 toont dancing *Savigny* gelegen aan de Kuiperskaai 27. Hier is in 1933 H. Tyncke uitbater van¹⁷². Deze naam komt ons bekend voor, want mevrouw Aug. Tyncke was de uitbater van dancing *Le Perroquet*. Indien deze familie ervaring had in het uitbaten van dancings dan zou onderstaande foto misschien een goede weerspiegeling zijn van hoe *Le Perroquet* er zou hebben uitgezien. Als men goed kijkt naar de rechteronderkant van de foto ziet men een boord die de dansvloer afbakent. De dansvloer is ook hier door tafels en stoelen omringd. Rechts van de trap is een klein podium te zien waar een klein orkest kan

¹⁷⁰ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.

¹⁷¹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

¹⁷² Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, Lijst van de inrichtingen in Gent. Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, nummer: 1/17/6168/1

optreden om voor de muziek te zorgen. Men ziet nergens een spoor van een dansorgel. Maar nogmaals, dit is een dancing van een zekere klasse en zal dus niet gebruik hebben gemaakt van een dergelijke vorm van muziekproductie. De tafels zijn gedekt met een wit tafelkleed en zien er proper uit. De dancing ziet er verzorgd uit met de elektrische lampen uit het plafond en de muren, de decoratieve lambrisering en muurversieringen. Ook hier zien we, net als in andere dancings, het bargedeelte afgescheiden is van het dansgedeelte, weliswaar niet door een deur of een koer maar je moet toch al een trap op. Bovendien is er nog een bijkomende karakteristiek aan dancings, die niet op deze foto staat afgebeeld. Vele dancings zijn in het bezit van een gaanderij, een balkon, rondom de danszaal. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de *Thalia*. Dit staat uitgetekend op het architecturaal plan op foto 16.

Foto 25:

Binnenzicht van dancing *Savigny* aan de Kuiperskaai 27. De uitbater is H. Tyncke.

173

We hebben de foto al gebruikt om te wijzen op het gigantische dansorgel van deze danszaal. Danszaal *Victoria* had een uitnodigingskaart laten maken voor schippers en had haar pronkstuk gebruikt om de aandacht van de lezer te trekken¹⁷⁴. Als men goed kijkt naar het muziekorgel ziet men door de spiegels een leuning lopen. Hoogstwaarschijnlijk werd die gebruikt om dansles te geven. Als we even aannemen dat de hoogte van de grond tot aan de

¹⁷³ Privébezit Léon De Temmerman.

¹⁷⁴ Zie foto 21.

spiegels twee meter is dan is dit orgel meer dan 6.5 meter hoog. Dit maakt de dancing minstens zeven meter hoog. Dit is best mogelijk wanneer men bedenkt dat de hoogte van dancing *De Sint-Pieterstoren* ook 6.5 meter was, en die van de *Thalia* zelfs 7.3 meter. We zien net als bij *De Sint-Pieterstoren* en de *Thalia* een gelijkaardig dak met een glazen dakraam. Aan de muren zien we reusachtige muurschilderingen en pilasters. De restanten van dergelijke pilasters zijn tevens te zien op de foto van de ruïne van de *Thalia*¹⁷⁵. Aan het plafond hangen rijk versierde lusters. We zien rondom de verzonken, houten dansvloer bankjes en tafeltjes staan. Al deze elementen bevestigen nogmaals dat dit een dancing is, want het voldoet aan alle mogelijke kenmerken.

Dancings proberen ook via hun naam een bepaald imago uit te stralen. Franse, Britse en Amerikaanse invloeden worden gretig overgenomen. Het exotische is van groot belang om interessant te blijven en publiek aan te trekken. Bij het bekijken van de namen die danszalen dragen valt ons meteen de grote Franse invloed in de Kuiperskaai: *Le Perroquet*, *L'Ange Blue*, *Les Yeux Noirs*, *La Gaité*, *Au Caveau Jeannot*. Of men gaat een stap verder en kopieert prestigieuze en beroemde namen uit Parijs zoals het geval is met de *Moulin Rouge* en dit zowel aan de Kuiperskaai als aan de Sint-Amandstraat. De weinige namen van dancings die we hebben van de Sint-Amandstraat wijzen ons op een ander spoor. Via André Verbeke hebben we namen doorgekregen van dancings in de Sint-Amandstraat die we spijtig genoeg niet kunnen linken met een precies adres. Maar ze klinken ofwel erg Vlaams, zoals het geval is met *De Sint-Pieterstoren*, ofwel erg Angelsaksisch met namen zoals *Hollywood* of de *Top Hat*. Voor de Meulesteedsesteenweg hebben we geen namen van dancings kunnen terugvinden. Misschien dat we kunnen aannemen dat de trends in de namen zullen neigen naar deze van de Sint-Amandstraat? Maar helemaal zeker kunnen we daar niet van zijn.

¹⁷⁵ Foto 17.

1.3 Conclusie

Gent verrast ons op alle mogelijke manieren. Het aantal opgespoorde dancings is niet verwacht en overstijgt onze stoutste verwachtingen. We zijn bijna tweehonderd dancings op het spoor gekomen aan de hand van de dossiers Hinderlijke Inrichtingen, interviews en fotografisch materiaal. Dit aantal overtreft zelfs de Antwerpse resultaten¹⁷⁶. Door deze dancings op een Gents stadsplan te situeren kunnen we drie uitgaansbuurten herkennen¹⁷⁷. Dit verleent ons de mogelijkheid om een stap achteruit te zetten en het geheel van een afstand te aanschouwen. Zoals verwacht speelt de eerste en tweede cluster van dancings zich inderdaad af rond de Kuiperskaai en de Sint-Amandstraat. Daarbovenop hebben we een onverwachtse ontdekking gedaan van een derde uitgaansbuurt rond de Gentse haven met als spil de Meulesteedsesteenweg. In 1933 is de Meulesteedsesteenweg met eenenvijftig dancings de uitgaansbuurt met het grootste aantal dancings. Dan volgt de Sint-Amandstraat met twintig danszalen en tenslotte bezit de Kuiperskaai er in 1933 maar twaalf. Puur afgaand op aantal, zien we duidelijk dat de meest burgerlijke uitgaansbuurt het minste aantal dancings kent. Terwijl de meer volkse uitgaansbuurten een sterkere concentratie aan dancings kennen. De oorzaak van deze ongelijke verdeling kan misschien gezocht worden in de economische crisis, die gezorgd heeft voor een positieve correlatie tussen werkloosheid en escapisme. Maar dit blijft een hypothese waarop we het antwoord verschuldigd zijn.

Opvallend is hoe sterk een dancing met haar geografische omgeving verbonden is. Onderzoek in Antwerpen heeft al geconstateerd hoe nauw uitgaansbuurten verweven zijn met typisch stedelijke omgeving zoals een stationsbuurt¹⁷⁸. Dit merken we in Gent ook op. De Kuiperskaai is verstrengeld met het Zuidstation, of meer bepaald het verdwijnen ervan, terwijl de Sint-Amandstraat een sterke band heeft met de aanpalende Leopoldskazerne. Ondertussen is de connectie tussen de Meulesteedsesteenweg en de Gentse haven evident. Gedurende dit onderzoek hebben we opgemerkt hoe bepaalde beroepsgroepen of zelfs typische levensstijlen zoals die van soldaten of schippers aanleiding geven tot een hele uitgaansbuurt binnen hun geografische belevingwereld. Net zoals we vandaag de dag verschillende groepen jongeren hebben met een eigen identiteit, cultuur en “plek”, vinden wat dat ook terug tijdens het interbellum. Weliswaar in minder extreme mate als anno 2008. Aan de ene kant verkiest het

¹⁷⁶ Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 15.

¹⁷⁷ Zie bijlage IV.

¹⁷⁸ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 82.

burgerlijk publiek de buurt van de Kuiperskaai om uit te gaan maar geniet eveneens van bals in de *Opéra* en *Hotel de la Poste* aan de Kouter. Ze beschikten over meer financiële middelen, wat hun toeliet dergelijke zaken te frequenteren. Uit bepaalde getuigenissen blijkt, dat veel mensen zich aan de Kuiperskaai niet thuis voelden. Ze kregen het gevoel te min te zijn en buiten gekeken te worden. Aan de andere kant zijn er dan weer uitgaansbuurten zoals de Meulesteedsesteenweg of de Sint-Amandstraat, die een erg volks karakter uitstralen en vooral schippers, soldaten en huispersoneel aantrekken door hun strategische locatie. Deze buurten krijgen bij velen dan ook de reputatie ruig te zijn. We mogen ons natuurlijk niet blindstaren op deze drie wijken en de uitgaansbevolking van Gent indelen in een volks en in een burgerlijk publiek. Er waren nog tal van andere dancings die een breder imago uitstralen en die zich niet bevinden in deze drie uitgaansbuurten. Dancings groeperen zich ook in de buurt van pleinen, drukke wegen en kruispunten. Zo is er de *Azalea Palace* en tal van dancings in het centrum van de stad, om en rond het Belfort en de Korenmarkt.

Vervolgens hebben we door middel van archivalische en fotografische documenten getracht bepaalde casussen te reconstrueren. Hierdoor hebben we inzicht in de dancings *Le Perroquet*, *De Sint-Pieterstoren*, *de Thalia*, *Moulin Rouge*, en de *Victoria* verkregen. Aanvragen van uitbaters bieden ons een inzicht in de geschiedenis van een dancing. Door middel van klachtenbrieven en nota's van politiecommissarissen hebben we een goed beeld van hoe een dancing wordt aanzien. Maar dit aspect wordt later in deze scriptie verder uitgewerkt. Deze informatie biedt ons een stevige basis tot het evalueren van een doelpubliek en het bestuderen van de architecturale kenmerken van dancings.

Vervolgens verdiepten we ons in de typische architecturale kenmerken van een dancing. De buitenkant van de dancings of de gevels geven niet al te veel informatie weg. De functie van het etablissement moet al door middel van een bord of kenteken aangegeven zijn, zoals te zien is bij *Dancing Moderne* of zoals bij de dancing *Moulin Rouge* in de Sint-Amandstraat waar een molentje boven de deur herinnert aan de naam. De eigenlijke danszaal is in de meeste gevallen geplaatst achteraan het gebouw, achter een koer of een café. Danszalen proberen door middel van hun interieur een zekere identiteit en aantrekkingskracht uit te stralen. Men probeert zich zo groot en chique mogelijk voor te stellen door zich te promoten met de meest overweldigende superlatieven. Het interieur van de zaal is verzorgd met elektrische lampen, wandversieringen, pilasters, lambriseringen, overdadig versierde dansorgels,... Een ware dancing herkent men vooral aan twee kenmerken: de dansvloer en de muziekverzorging. De dansvloer is een houten al dan niet verzonken vloer. De

muziekuitvoering kan ofwel geschieden door middel van een dansorgel ofwel door een orkest. De keuze van muziekuitvoering bepaalt tevens de identiteit van een danszaal. Een dansorgel wordt vaker geassocieerd met een volkse danszaal zoals de *Victoria* of danszalen uit de Sint-Amandstraat terwijl een orkest wordt toegewezen aan chiquere dancings zoals *Le Perroquet* of de *Azalea Palace*. Nu we eruit zijn waar men kan dansen in Gent en wie bepaalde dancings frequenteert is het belangrijk om in het volgende hoofdstuk dieper in te gaan op de beleving van een avondje uit. Aan de hand van mondelinge getuigenissen en secundaire literatuur proberen we de omgangsregels van een specifieke danscultuur bloot te leggen.

Hoofdstuk II: Beleving

2.1 Resultaten mondeling project

De beleving en ervaring die mensen tijdens een avond uit opdoen, is niet uit archivalische bronnen te distilleren. Primaire bronnen schieten in dit vlak tekort en zijn niet in staat menselijke gevoeligheden vast te leggen. Om een dergelijke beleving ten volle te begrijpen, hebben we nood aan een levend geheugen. Volgens Prof. Dr. Bruno De Wever vormen mondelinge geschiedenis en de cultuur van het alledaagse een echte twee-eenheid¹⁷⁹. De openheid rond mondelinge geschiedenis als een methodologie is vrij recent. Mondelinge geschiedenis is lange tijd belaagd vanuit verschillende, klassieke onderzoekstradities¹⁸⁰.

In het begin van ons onderzoek werd al snel duidelijk dat mondelinge bronnen ons een schat aan complementaire informatie kunnen bieden. Om dit te bewerkstelligen hebben we Prof. Dr. Bruno De Wever in december gevraagd om te mogen meewerken aan de module mondelinge geschiedenis van het vak kwalitatieve methodologie waarvan hij de docent is. Negenendertig studenten uit de tweede bachelor geschiedenis namen vervolgens de interviews af. Ze werden opgeleid in de methodologische toepassing van mondelinge geschiedenis op een historisch kritische verantwoorde manier en in interview- en transcriptietechnieken. We hebben een reader samengesteld om de studenten in te wijden in ons onderzoeksopzet, en hebben een vragenlijst opgesteld. Deze vragenlijst is te vinden in de bijlage¹⁸¹. We hebben ons geconcentreerd op vragen die zowel naar de materiële cultuur (hoe zag de dansvloer eruit?), als naar de sociale cultuur (hoe waren de afspraken thuis?) als naar de mentale cultuur (wat was de houding tegenover dancings?) polsen. Bovendien is geopteerd om de studenten niet zelf te laten zoeken naar een respondent. Door de strenge eisen waaraan respondenten moesten voldoen leek het professor De Wever en ons opportuun om de studenten een respondent toe te wijzen. Door de tijdsafbakening van ons onderwerp zijn we op zoek moeten gaan naar negenendertig hoogbejaarden die ten laatste in 1920 geboren zijn. Ons opgesteld profiel was: “Ik was achttien en ging uit in Gent”. We hebben verschillende rusthuizen in het Gentse gecontacteerd en hebben uiteindelijk met zeven ervan samengewerkt. De onderstaande grafiek geeft een beeld van de geboortejaren van onze respondenten. Indien men gemiddeld begint uit te gaan op zijn of haar zestien, zeventien of achttien jaar dan gingen onze

¹⁷⁹ Bruno De Wever en Pieter François, *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis als praktijk*. Schaarbeek, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, pp. 59.

¹⁸⁰ *Idem.*, pp. 7.

¹⁸¹ Bijlage V: vragenlijst voor het project mondelinge geschiedenis.

respondenten voor de eerste keer uit tussen 1924 en 1940. Deze periode past haast perfect binnen ons gekozen tijds kader van het interbellum. We hebben één interview met een respondent geboren in 1930 niet gebruikt, omdat het buiten onze onderzoeksperiode valt.

Bij de aanvang van het project hielden we tevens rekening met de mogelijkheid dat veel mensen niet gingen dansen. Toch vinden we ook deze interviews waardevol, omdat ze een inzicht kunnen bieden in de reden waarom men niet uit ging dansen. Er is dan ook stevast gepolst naar andere vormen van vrijetijdsbesteding. We mogen echter spreken van een bescheiden succes. Vijfentwintig van de negenendertig respondenten ging dansen. Veertien van hen gingen helemaal niet uit dansen. Aan de hand van deze interviews willen we verschillende belevingen analyseren. Ten eerste belichten we het aspect van de sociale controle. Hieronder vallen de algemene afspraken. Om hoe laat vertrok men? Wanneer kwam men thuis? Hoe verplaatste men zich? Was er sprake van een chaperonne? Ten tweede onderzoeken we de omgang met de andere sekse. In een maatschappij die zo seksegescheiden was, is het interessant om de omgang tussen mannen en vrouwen te bestuderen. Vallen er bepaalde regels en codes te onderscheiden? Ten derde bekijken we het type dansen en de soort muziek die er gedraaid of gespeeld werd vooraleer we naar de heersende modetrends overgaan.

2.2 Sociale controle

Ouderlijke controle is de grootste rem op de uitgaande jeugd. De meest voorkomende redenen waarom mensen niet gaan dansen is omdat het hen niet interesseert of omdat de ouders zich hiertegen verzetten. E.N. herinnert zich dat ze niet naar dancings ging. Haar ouders vonden dat ordinair. “*In mijn tijd zagen de ouders niet graag dat hun kinderen naar een dancing gingen*”¹⁸². De uitgaande jeugd is gebonden aan afspraken. Dit is vandaag niet anders dan in het interbellum. Aan de hand van onze mondelinge bronnen trachten we te reconstrueren welke afspraken ouders en hun kinderen maken. Welke gevolgen hangen vast aan een verbroken afspraak? Maar ook het aspect chaperonne, misschien het mooiste en meest vergaande voorbeeld van ouderlijke controle, wordt belicht.

➤ Ouderlijke controle

Onder afspraken verstaan we de regels die uitgaande mannen en vrouwen moesten nakomen. We nemen aan dat deze regels door het huishouden waarin ze leefden werden uitgevaardigd. Met dit huishouden wordt ofwel de huiselijke familiale kring ofwel de werkgever van huispersoneel bedoeld. Onze respondenten verklaren allemaal dat er ofwel zaterdag ofwel zondag wordt uitgegaan. Niemand gaat uit op een gewone weekday omdat men de volgende dag vroeg op moet. Toch zijn er ook danspartijen in de week. Dat zien we in de bovenstaande klachtenbrieven van de Thalia die ons informeren over dansavonden op maandag-, donderdag-, zaterdag- en zondagavond. Andere publicaties vermelden de zon- en maandag als typische uitgaansdagen¹⁸³. Onze respondenten die gingen dansen beginnen dit te doen vanaf hun zestien à zeventien jaar. Enkelen beginnen pas uit te gaan als ze meerderjarig zijn. We hebben tevens enkele vroege bloeiers die al vanaf hun vijftiende uitgaan. Cor Vanistendael merkt tijdens zijn onderzoek op dat jongeren voor de Tweede Wereldoorlog tussen hun veertiende en achttiende voor de eerste keer uitgaan¹⁸⁴.

Een belangrijk onderdeel van de afspraken tussen ouders en kinderen is het uur van thuiskomst. Al onze respondenten benadrukken hoe belangrijk het was om op tijd thuis te zijn. Om hoe laat kwam men thuis van het uitgaan? De overgrote meerderheid van onze respondenten verklaart rond achttien à negentien uur te vertrekken en terug te keren tussen tweeëntwintig en drieëntwintig uur. Toch moeten er personen bestaan die vroeger uitgingen,

¹⁸² Interview 13: Gernaert Ivo en respondent E.N.

¹⁸³ Berger Daniel, Colard Didier, De Reymaeker Michel, e.a., *Ibidem.*, pp. 137.

¹⁸⁴ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 93.

gezien het feit dat dancings zoals de *Thalia* of de *Victoria* danspartijen beginnen te geven vanaf zestien of zeventien uur¹⁸⁵. Een vijftal respondenten mocht wegblijven tot middernacht. Een paar enkelingen zelfs tot één uur 's nachts. Bovendien zijn er ook respondenten die verklaren geen 'uur' te hebben en heel vrij te zijn gelaten van thuis uit. Sommige respondenten gingen ook niet echt 's avonds uit aangezien ze om achttien uur al thuis moesten zijn. Opmerkelijk blijft wel dat dancings zoals de *Perroquet* muziek blijven spelen tot drie uur 's nachts. We betwijfelen de gegevens van de respondenten zeker niet, maar indien dancings open blijven tot drie uur betekent het dat er tot dan volk aanwezig moet zijn geweest. Personen die verklaren dat ze tot drie uur uitgingen, zijn we tijdens het interviewen niet tegengekomen.

Hoe reageerde men thuis als zoon of dochter de afspraak over het uur van thuiskomst aan zijn of haar laars lapte? Veel hing af van de aard van de ouders. Streng en milde ouders zijn van alle tijden. Vele respondenten verklaren nooit te laat te zijn geweest en dus ook nooit in de problemen te zijn geraakt. De respondenten hielden zich aan de huisregels. Zelfs de respondenten die verklaren geen uur te hebben komen op een fatsoenlijk uur thuis. Waarschijnlijk voelden ze instinctief aan waar de grens lag zonder dat die al te duidelijk moest worden afgebakend. Dit is het geval bij M.V.G. die het als volgt stelt: *“Wij hadden een zeer vrije opvoeding. Wij kwamen naar huis als we wilden. Wij hadden geen uur om naar huis te komen maar wij kwamen nooit later dan twaalf uur thuis, meer tien uur zelfs dan twaalf uur. Daar (regeltjes) werd niet over gesproken”*¹⁸⁶. Ook M.D.B. werd thuis erg vrij gelaten: *“Ik was dan ook totaal vrijgelaten van mijn vader. Hij heeft me nooit gezegd wanneer ik moest thuis zijn. Hij vertrouwde mij, maar als mijn vader 's morgens opstond en me riep dan kwam ik direct af. Hij heeft nooit twee keer moeten roepen. Ik ben nooit gestraft geweest, ik was telkens vroeg uit mijn bed. Ik mocht ook niet uitslapen.”*¹⁸⁷ Maar anderen kenden de consequenties indien ze te laat waren: *“Ja, dat moet toch anders was het niets de volgende keer. Dan mocht ge niet gaan.”*¹⁸⁸ L.S. vertelt dat zij maar eenmaal problemen heeft gehad thuis. *“Eénmaal. Het was kermis en ik was tien minuten te laat. Het resultaat was dat ik zes weken niet meer buiten mocht.”*¹⁸⁹ Ook J.B. heeft een soortgelijke ervaring: *“Ik heb nog dikwijls met mijn schoenen onder mijn armen moeten lopen om op tijd thuis te zijn. Want ik mocht geen minuutje te laat zijn. Of ik mocht de week daarop niet buiten. We werden gestraft*

¹⁸⁵ Zie foto 18 en 20.

¹⁸⁶ Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

¹⁸⁷ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

¹⁸⁸ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

¹⁸⁹ Interview 3: Boënné Maarten en respondent L.S.

hoor, in onze tijd.¹⁹⁰” Ook S.B. moest zich soms haasten: *“Ik moest altijd lopen om thuis te zijn te tienem.”*¹⁹¹ G.N. werkte als dienstmeid in Gent en vertelt het volgende over haar ervaringen: *“(We gingen uit) sans clé. We hadden geen sleutel dus de baron of madam moest opendoen.”*¹⁹² Het spreekt vanzelf dat dit op een fatsoenlijk uur moest gebeuren zodat ze de baron niet zouden wekken. Dat uur lag voor haar eenentwintigste op eenentwintig uur en daarna op tweeëntwintig uur. Niet alle huishoudens waren zo streng. Sommige respondenten verklaarden aan ons dat ze geen sancties kregen indien ze te laat waren. A.D.V. vertelt ons dat zijn moeder er wel iets op zei, *“maar het ene oor in en het andere er weer uit, hé”*¹⁹³. Natuurlijk zijn er ook respondenten die trucjes kenden om toch te kunnen uitgaan. Zo verklapt M.L. dat haar moeder graag had dat haar broer en zij naar het theater gingen. Zo kon ze voorkomen dat haar kinderen uitgingen. *“En soms zeiden we (tegen onze moeder) dat we naar het theater gingen, en we gingen dan niet. En als we ’s morgens opstonden: (zei onze moeder) “Awel, vertel ne keer”(dan moesten we iets verzinnen.)”*¹⁹⁴ Er is ook een groep respondenten die nooit problemen had met zijn ouders omdat die meegingen wanneer ze uitgingen. Maar deze kwestie behandelen we verderop in deze scriptie onder de noemer “chaperonne”.

We hebben tijdens de interviews tevens gepolst naar de transportmogelijkheden van de respondenten. Hoe verplaatsen ze zich naar en van een dancing? Dit hangt samen met het uur van het vertrek uit de dancing, want vele respondenten nemen de laatste tram terug naar huis. Misten ze die, dan moesten ze te voet gaan en kwamen ze te laat thuis, met alle gevolgen van dien. Dit was M.D.B. ook al overkomen: *“Ik kwam meestal om één uur naar huis, met de laatste tram. Anders nam ik een taxi of ging ik te voet. Ik ben nog te voet geweest, ik had de tram gemist.”*¹⁹⁵ Vele respondenten gingen niet graag te laat in het donker naar huis en vertrokken dus op een “fatsoenlijk” uur. De tram en de voeten blijken de populairste en meest gehanteerde vervoersmogelijkheden. We hebben een enkele respondent die met de auto uitging¹⁹⁶. Vaak wordt de transportkeuze beïnvloed door de financiële middelen. De fiets is voor velen te duur en een luxe die enkel een werkende mens zich kan permitteren. J.D.M. verklaart dat ze overal te voet naartoe ging. En dat was ook een reden waarom het niet zo laat mocht worden. *“Eigenlijk was het al een beetje een luxe als je een paraplu had. En een fiets,*

¹⁹⁰ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

¹⁹¹ Interview 5 : De Boeck Evelyne en respondent S.B.

¹⁹² Interview 15: Hoedaert Lennert en respondent G.N.

¹⁹³ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

¹⁹⁴ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

¹⁹⁵ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

¹⁹⁶ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

*dat was met te werken. Dat waren heel andere financiële toestanden.*¹⁹⁷” J.B. verklaart aan ons dat de ze de tram nam als ze genoeg drinkgeld had, anders ging ze te voet naar huis¹⁹⁸. G.N. vertelt dat ze overal te voet naartoe ging. *“Ik verkwistte mijn drinkgeld daar (aan de tram) niet aan.*¹⁹⁹”

➤ **Chaperonne**

Gedurende de interviews is tevens systematisch gepolst naar andere vormen van controle. We vroegen ons af in welke mate er chaperonnes werden aangesteld om een oogje in het zeil te houden. Chaperonneren is een typisch vrouwelijk “voorrecht”. Dit chaperonneren was vaak niet van blijvende aard. Meestal gingen de ouders de eerste keren mee om te zien of alles wel in orde was. Terwijl de meisjes dansten, zaten hun ouders aan een tafeltje toe te kijken. A.D.V. vertelt dat meisjes soms gingen dansen met hun ouders die voor waakhond speelden²⁰⁰. Hij benadrukt wel dat dit geen gewoonte was, toch niet in de arbeidersklasse. Zo gaan er ook meisjes samen met vrienden dansen. M.L. herinnert zich dat de eerste keer dat ze uitging haar moeder meekwam²⁰¹. Later ging ze uit met haar broer. Haar ouders namen aan dat hij wel een oogje in het zeil hield terwijl hij eigenlijk een even groot fuifbeest was als zijn zus. L.S. herinnert zich dat de eerste keer dat ze ging dansen in het Casino haar ouders meegingen²⁰². Ook M.V.G. kent het verschijnsel waarbij *de wacht (moeder)* mee was²⁰³. Idem voor A.C. wier ouders de eerste keren dat ze ging dansen meegingen om te zien hoe het daar was²⁰⁴. Een heel apart verhaal rond chaperonnes is dat van O.H. Zij herinnert zich nog heel levendig hoe ze alleen met haar moeder uitging naar de Roze Ree. *“Zij (moeder) zat aan een tafeltje met een consummatie totdat ik genoeg gedanst had. Alleen ben ik daar nooit naartoe geweest. Soms vergezelde mijn broer me naar de Roze Ree, maar dat gebeurde niet vaak. Ik heb nooit vriendinnen gehad aan wie ik kon vragen “Ga je mee uit?”. Mijn moeder vergezelde me om me een plezier te doen*²⁰⁵”. Ook de typische architectuur van dancings draagt bij tot sociale controle. S.B. weet nog goed dat er in de dancing die zij frequenteerde *boven één balkon was, en daar zaten de moederkes allemaal*²⁰⁶. J.B. maakt in haar

¹⁹⁷ Interview 37: Vercruyce Sofie en respondent J.D.M.

¹⁹⁸ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

¹⁹⁹ Interview 15: Hoedaert Lennert en respondent G.N.

²⁰⁰ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

²⁰¹ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

²⁰² Interview 3: Boënné Maarten en respondent L.S.

²⁰³ Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

²⁰⁴ Interview 38: Viaene Tuur en respondent A.C.

²⁰⁵ Interview 18: Ladlani Yunes en respondent O.H.

²⁰⁶ Interview 5 : De Boeck Evelyne en respondent S.B.

uitgaansdagen een ander soort chaperonneren mee. Haar stiefmoeder durft haar te bespioneren door haar bijvoorbeeld te volgen nadat ze van huis vertrokken was. Ze ging niet mee naar binnen maar volgde J.B. tot aan de ingang²⁰⁷. Natuurlijk vindt de uitgaande jeugd middeltjes om de ouders af te schudden. G.V.C. vertelt hoe haar ouders aan de kant zaten en toekeken maar *“het gebeurde natuurlijk dat we een keer wegschoten. Dan vroegen ze ons waar we naartoe gegaan zijn, maar we hadden altijd wel een uitvluchtje klaar”*²⁰⁸. Andere respondenten krijgen nooit een chaperonne mee. Bij G.M. was er geen sprake van een chaperonne. Ze moest volgens haar ouders *haar plan maar trekken*. Ze wachtte wel op een bepaald tijdstip op een afgesproken plaats om zo met haar broer, die ook was gaan dansen, samen terug te keren naar huis.

We ontdekken geen coherent systeem van chaperonneren, maar bemerken wel dat ouders in het begin graag eens meegaan om hun kinderen in de gaten te houden. Het merendeel van de respondenten heeft dat zelf meegemaakt en vindt het eigenlijk niet zo erg dat de ouders meegingen. Andere respondenten die geen chaperonne kennen, zijn bekend met het fenomeen en bekijken het niet als een curiositeit. Het chaperonneren is dus algemeen aanvaard maar raakt naargelang het interbellum vordert uit de mode.

Zoals vermeld was chaperonneren een typisch vrouwelijk fenomeen. Jongens kennen inzake begeleiding meer vrijheid dan meisjes. M.D.B. kan hiervan getuigen. *“Ik ging uit met vrienden, niet met mijn zus of een andere chaperonne. Ik was vrijgelaten door mijn ouders. Maar mijn zus die had wel meer controle. Zij ging uit met de ouders, vooral met mijn moeder”*²⁰⁹ F.V. verwoordt het als volgt: *“Die (jongens) kwamen alleen. Een jongen had het gemakkelijker, hé”*²¹⁰. Verscheidene respondenten lichten ons toe waarom een chaperonne nodig was. De pil bestond nog niet en op de bestaande anticonceptie rustte een groot taboe. Veel ouders waren bang dat hun dochters ongewenst zwanger zou kunnen geraken. Dansen houdt namelijk een zekere intimiteit in. Men krijgt meer kansen om iemand van het andere geslacht te leren kennen. Deze kennismaking kan later overslaan in een meer intiemere relatie of flirt. Zo vertelt I.M. ons dat ze zelf geen chaperonne had maar dat haar moeder haar wel altijd gezegd heeft *met niets* naar huis te komen²¹¹. H.G. herinnert zich nog dat zijn vrouw chaperonne moest spelen over haar oudere zus en diens verloofde. Dat was zo in de tijd,

²⁰⁷ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

²⁰⁸ Interview 11: Devroe Wouter en respondent G.V.C.

²⁰⁹ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

²¹⁰ Interview 17: Keirse Thomas en respondent F.V.

²¹¹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

vermeldt hij. *“Er was nog geen pil, hé.”*²¹² I.M. herinnert het zich nog levendig: *“Wij vrijden wij ook zulle! Zo goed als nu. Ik zei het een keer tegen mijn moeder: “Ik moet altijd bij klaren thuis zijn, maar dat gaat bij klaren ook ze en kwaad dat ze werd!”*²¹³ A.D.V. had zelf ongewenste zwangerschappen meegemaakt in de familie: *“Ze deden trouwens al eens meer dan een kusje geven, hé. En als ze zwanger raakten dan trouwde men. En zo zullen er ook veel geweest zijn. De pil bestond trouwens nog niet. Bij mijn twee broers was dat trouwens het geval!”*²¹⁴ De meeste respondenten bevestigen het verschil tussen jongens en meisjes op het vlak van chaperonne maar qua tijdstip van thuiskomst bemerken we niet erg veel verschil tussen jongens en meisjes.

²¹² Interview 32: Van Hauwermeiren Remco en respondent H.G.

²¹³ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²¹⁴ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

2.3 Omgaan met de andere sekse

Het interbellum kenmerkt zich door een grote seksscheiding op maatschappelijk vlak. Alles in de samenleving is op een zodanige manier gereguleerd dat vrouwen en mannen hun plaats kennen binnen het gezin, op het werk, in het onderwijs en in het vlak van rechten en plichten. Vrouwen krijgen een verzorgende en bemoederende rol toegemeten²¹⁵. De oorlog bracht een zeker emancipatorisch effect teweeg. Maar de hervormingen die doorgevoerd werden in de jaren twintig bleven beperkt en hadden weinig impact op de algemene, maatschappelijke perceptie op de seksen²¹⁶. In plaats van de gelijkheid tussen de seksen te bevorderen, zorgde de oorlog zelfs voor een polarisering tussen man en vrouw²¹⁷. Het traditionele rollenpatroon van de man als kostwinner en de vrouw als huisvrouw bleef bestaan²¹⁸.

Afspraken maken en daten is niet vanzelfsprekend. De bovenstaande voorbeelden van chaperonneren illustreren dit. Hoe opmerkelijk is het dan dat wildvreemde mannen en vrouwen in een dancing zomaar met elkaar kunnen dansen? Men zou bijna zeggen dat dit radicaal indruist tegen de logica van de toenmalige tussenoorlogse samenleving. Maar deze dansontmoetingen verlopen via welbepaalde regels en codes. We willen van naderbij bekijken hoe het dansen tussen mannen en vrouwen in zijn werk ging. Hierbij mogen we niet vergeten dat dansen meer is dan enkel een danspas zetten. Het is ook een manier van kennismaken, een ware versiertruc. Cor Vanistendael verwijst hiernaar als een *gestyliseerde, geciviliseerde omgangsvorm tussen mannen en vrouwen in de seksueel actieve leeftijd*²¹⁹.

Hoe komt het tot een dans tussen een man en een vrouw? Onze respondenten bevestigen allemaal dat het uitsluitend mannen zijn die de vrouwen voor een dans uitnodigen. I.M weet nog dat zij aan de kant van de zaal zat te wachten. “Ah ja, je zat daar op het balkontje, maar dat moest je wel kopen of je stond daar en dan kwamen ze achter u. Of je zat daar op een stoel.”²²⁰ De mannen komen naar een vrouw toe en vragen haar ten dans. I.M herinnert zich nog heel precies hoe dat in zijn werk ging. “Ze kwamen doodgewoon naar waar je zat: “juffrouw” of “Lotje, gaan we ne keer dansen? En ja, je ging mee en danste en dat was dan één dans en dat was dan een tweede dans, en dat was dan geheel uit en dan zei je

²¹⁵ Nele Bracke, Karen Celis, Luc Celis, e.a., *Begeerte heeft ons aangeraakt: socialisten, sekse en seksualiteit*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Bijdragen museum van de sociale strijd, nr. 16, 1999, pp. 83.

²¹⁶ *Idem.*, pp. 82.

²¹⁷ *Idem.*, pp. 82.

²¹⁸ *Idem.*, pp. 82.

²¹⁹ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 96.

²²⁰ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

*“merci”, en dan was dat gedaan. Wilde je er dan nog mee dansen, dan moest je het weten, hé²²¹.” J.M. vertelt ons nog dat een man zijn partner na het dansen terug naar haar plaats begeleidde²²². Indien het meisje vergezeld is van een chaperonne, richt de jongen zijn vraag tot de laatste. We vernemen ook dat dit soms omgedraaid wordt. Af en toe wordt er expliciet afgeroepen dat de dames uitnodigen. Verscheidene respondenten hebben hiervan nog nooit gehoord en beweren dat dit niet werd gedaan. Volgens hen nodigt de jongen het meisje altijd uit. Op de vraag of ze zelf mannen mocht uitnodigen reageert L.S. als volgt: *“Nee, natuurlijk niet! Ze zouden gechoqueerd geweest zijn²²³.”* Onze respondent G.N. had zoiets nog nooit meegemaakt: *“Wij hebben nooit momenten gehad dat de meisjes de mannen mochten uitnodigen²²⁴.”* Twee respondenten vertellen ons over de reservatie van een dans. Dit gebeurde enkel op chique bals door middel van een balboekje dat in het bezit was van de vrouw. M.D.B. herinnert het zich al volgt. *“Je moest jezelf inschrijven op het carnetje, een boekje. Maar op andere bals, kon je gewoon op een dame afstappen en haar ten dans vragen. Meestal kon een meisje niet weigeren, want dat was nogal onbeleefd²²⁵.”* M.L. is de enige vrouwelijke respondent die nog een dergelijk boekje heeft gekend. Ze moest dit boekje na het bal tonen aan haar moeder²²⁶. Deze oude gewoonte verdwijnt nagenoeg helemaal tijdens het interbellum²²⁷.*

Eenmaal een man een vrouw ten dans heeft uitgenodigd, heeft een vrouw verschillende mogelijkheden. Ze kan de dans aanvaarden of weigeren. Maar weigeren wordt aanzien als onbeleefd en dus moest een vrouw zich goed bewust zijn van de mogelijke consequenties. G.M vertelt ons dat een vrouw een goede reden moest hebben om te weigeren. *“Als de vrouw geen reden opgaf, kreeg ze ervan langs²²⁸.”* I.M. daarentegen verdroeg het niet wanneer vrouwen mannen afwimpelden en ermee weigerden te dansen. Ze herinnert zich een voorval: *“Er was azo een doos van een jongen en die kwam naar mij om te dansen. Ik danste daarmee. En dan ging hij naar haar en ze wilde niet. Ik zei tegen haar: “Wie zijt gij wel toch?” en ze verschoot ervan. Ik zei: “Is die jongen niet goed genoeg voor te dansen, toch?” en ze verschoot ervan. En ze danste ermee. Als je gaat gaan dansen meneer, moet je met*

²²¹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²²² Interview 30: Van Ertvelde Anaïs en respondent J.M.

²²³ Interview 3 : Boënné Maarten en respondent L.S.

²²⁴ Interview 15 : Hoedaert Lennert en respondent G.N.

²²⁵ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

²²⁶ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

²²⁷ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 97.

²²⁸ Interview 14 : Goeminne Koen en respondent G.M.

*iedereen dansen*²²⁹!” Veel hing ook af van de persoon die de vrouw uit dansen vroeg. In hoofdstuk één hebben we al gezien dat soldaten een kwalijke reputatie hadden en sommige vrouwen wilden daar niet mee dansen uit angst een smet op hun blazen te krijgen. Zo vertelt J.B. ons dat ze niet met soldaten danste. *“Als je met soldaten danste, kreeg je een slechte naam*²³⁰*”*.

Een vrouw moest ook een zekere subtiliteit aan de dag leggen en zich schikken naar de ongeschreven omgangsregels. Een man kon zich op zijn tenen getrapt voelen indien de vrouw die hem afwees enkele minuten later met iemand anders stond te dansen. I.M. kent dit gegeven. *“Ja, maar als dat gebeurde, moest je niet met een ander dansen, want ze zouden u een toarte gegeven hebben, maar ik heb dat nooit gedaan, als er iemand naar mij kwam om te dansen -dat was altijd twee keren, halféén zeggen ze dan, ik danste daar twee keer mee, maar daarachter moest hij niet meer komen*²³¹*”*. Dat is iets wat we in de interviews wel vaker horen. Een man moest aanvoelen wanneer hij moest ophouden en niet verscheidene keren om een dans vragen. Een vrouw moest er ook mee kunnen omgaan dat er bepaalde mannen waren waar je niet vanaf geraakte. Zo herinnert L.S. zich nog dat wanneer een jongen steeds terugkwam haar ouders ingrepen en zeiden dat hij moest vertrekken²³². I.M. had daar zo haar eigen trucje voor: *“Er waren er ook waar je niet vanaf geraakte! Maar ik had een kameraad en als ik met iemand aan het dansen was die me niet aanstond en ze bleven dansen...Je kon zelf niet zeggen “merci”. Ik zei dan altijd “ik kom” [doet situatie na en maakt zwaaiend gebaar]. Ik zag niemand, hé. Ik zei dan: “mijn maat roept mij” en ik was weg, ik zei: “ik zal er gaan zijn” [lacht].”* Een man had een duidelijke bedoeling met dit “plakken”. Zo vertelt A.D.V. ons: *“Jongens en meisjes gingen niet samen naar de dancing. Je leerde elkaar op de dansvloer kennen als je haar ging vragen voor de dans, en stond ze u aan, dan ging je het nog eens vragen [glimlacht].*²³³*”*

Tijdens dit onderzoek vroegen we ons ook af in hoeverre dit “plakken” kon omslaan in handtastelijkheden en hoe vrouwen hiermee omgingen. Uit de verklaringen van A.D.V. leren we dat men elkaar tijdens het dansen stevig vasthield. *“Men drukte elkander goed tegen zich aan hoor, zoveel als je mocht. Op de dansvloer werd dikwijls gekust, vooral als het een beetje donkerder werd, zoals in het Klein Casino aan het Belfort*²³⁴*”*. Hij voegt daaraan toe dat er

²²⁹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²³⁰ Interview 12 : Furniere Andy en respondent J.B.

²³¹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²³² Interview 3 : Boënné Maarten en respondent L.S.

²³³ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

²³⁴ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

natuurlijk wel eens werd ‘gevoeld’. We bemerken dat de meeste vrouwen hun mannetje wel kunnen staan en aangeven wanneer een man de grens overtreedt. Zo getuigt I.M.: *“Oh, maar dan sloeg je maar op hun handen, hé, maar dat gebeurde allemaal maar... Ze wisten waar ze dat moesten doen”*²³⁵!

Onderzoek in Antwerpen onder leiding van Cor Vanistendael toont aan dat dansen versiertruc nummer één was in die tijd. Men ging dansen om zich te amuseren maar tevens om iemand te leren kennen. Dit is niet verwonderlijk voor een seksegescheiden samenleving als die van in het interbellum. M.D.B. verwoordt het treffend: *“Gaan dansen was ook een kwestie van een mogelijke partner vinden. Ik heb mijn vrouw niet ontmoet op de dansvloer, maar er waren wel mensen die daar hun vrouw hebben ontmoet. Iedereen ging dan ook dansen. Kwestie van iemand te leren kennen en zich te amuseren”*²³⁶. R.R. leerde zijn vrouw kennen in een dancing. Na een tijdje mocht hij zijn toekomstige vrouw na het dansen naar huis begeleiden²³⁷. Ook I.P. leerde tijdens het uitgaan haar man kennen. Ze vertelt dat ze tijdens het uitgaan naar een lief ging zoeken²³⁸. Ook G.M. heeft haar man ontmoet tijdens het dansen²³⁹. Zo getuigt R.V.: *“Ja, als gij een lief opdeed, dan was dat mooi meegenomen; hij kon dan eens betalen, een keer dat doen voor u”*²⁴⁰. J.B. denkt er net zo over. Ze vertelt hoe moeilijk het was om met haar tien frank zakgeld rond te komen. *“En wat deed je dan: je zocht u dan eens een jongen waar je bij ging die voor u betaalde. Ik kon zo wel drinkgeld sparen”*²⁴¹. Men ontmoette op de dansvloer misschien niet zijn definitieve levenspartner maar kon er toch een liefje opscharrelen, zo blijkt uit het interview met A.D.V.: *“Op de dansvloer, ik leerde ze daar kennen. In de week sprak je eens af, dat was dan een liefje voor een dag, een week of twee en daarna was dat gedaan”*²⁴². Maar vele respondenten benadrukken dat een partner zoeken niet prioriteit nummer één was. Maar toch was dit één van de belangrijke elementen in de hele dans- en uitgaanscultuur. Het gros van onze respondenten ontmoette hun man of vrouw niet op de dansvloer maar op andere gelegenheden of via kennissen. Toch kennen de meeste respondenten die hun partner niet op de dansvloer hebben ontmoet toch iemand die dat wel heeft gedaan of achten ze de kans dat zoiets mogelijk is erg reëel.

²³⁵ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²³⁶ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

²³⁷ Interview 29: Van Eenoo Mieke en respondent R.R.

²³⁸ Interview 6: De Boeck Gijs en respondent I.P.

²³⁹ Interview 14: Goeminne Koen en respondent G.M.

²⁴⁰ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

²⁴¹ Interview 12 : Furniere Andy en respondent J.B.

²⁴² Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

Het huwelijk betekent een nieuw hoofdstuk in het leven van onze respondenten en trekt een streep onder het uitgaansleven en het dansen in dancings. Een ander leven met een huisje, tuintje en boompje dringt zich op. We bemerken zelf binnen onze interviews dat mensen uitgaan als ze jong en alleenstaand zijn. Dit wordt ons tevens bevestigd door onderzoek van Cor Vanistendael²⁴³. Dansen brengt bovendien een connotatie van verleiding en aanraking met zich mee. Iets wat vele echtgenoten of echtgenotes niet kunnen appreciëren. Zo herinnert I.M zich dat *als we vrijden, dan moest ik niet dansen met een ander*²⁴⁴. Y.K. voelde dat niet haar huwelijk maar haar kinderen een rem waren op het dansen: *“Als we nog geen kinderen hadden, gingen we dikwijls dansen. Toen mijn eerste kind geboren werd, was het gedaan met de pret*²⁴⁵”. Onze respondenten verklaren vaak spontaan dat hun uitgaansjaren langer zouden geduurd hebben indien ze niet zo jong getrouwd waren. Na het huwelijk komen andere prioriteiten op de voorgrond die een rem zetten op het uitgaansleven van de respondenten. Zo vertelt R.V.: *“(Dansen deed u misschien maar om de twee of drie weken?) Oh ja, dat was heel weinig. Voornamelijk omdat ik zo jong getrouwd ben. Moest ik langer jong zijn geweest had ik dat misschien gedaan, maar ik had een man.*²⁴⁶” Andere respondenten verklaarden dat het huwelijk op zich geen rem zet op het dansen maar dat hun partner geen danser was. J.M. vertelt ons dat ze gestopt is met dansen omdat haar man geen danser was maar *wie dat graag bleef doen, die bleef dat doen*²⁴⁷.

²⁴³ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 93.

²⁴⁴ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

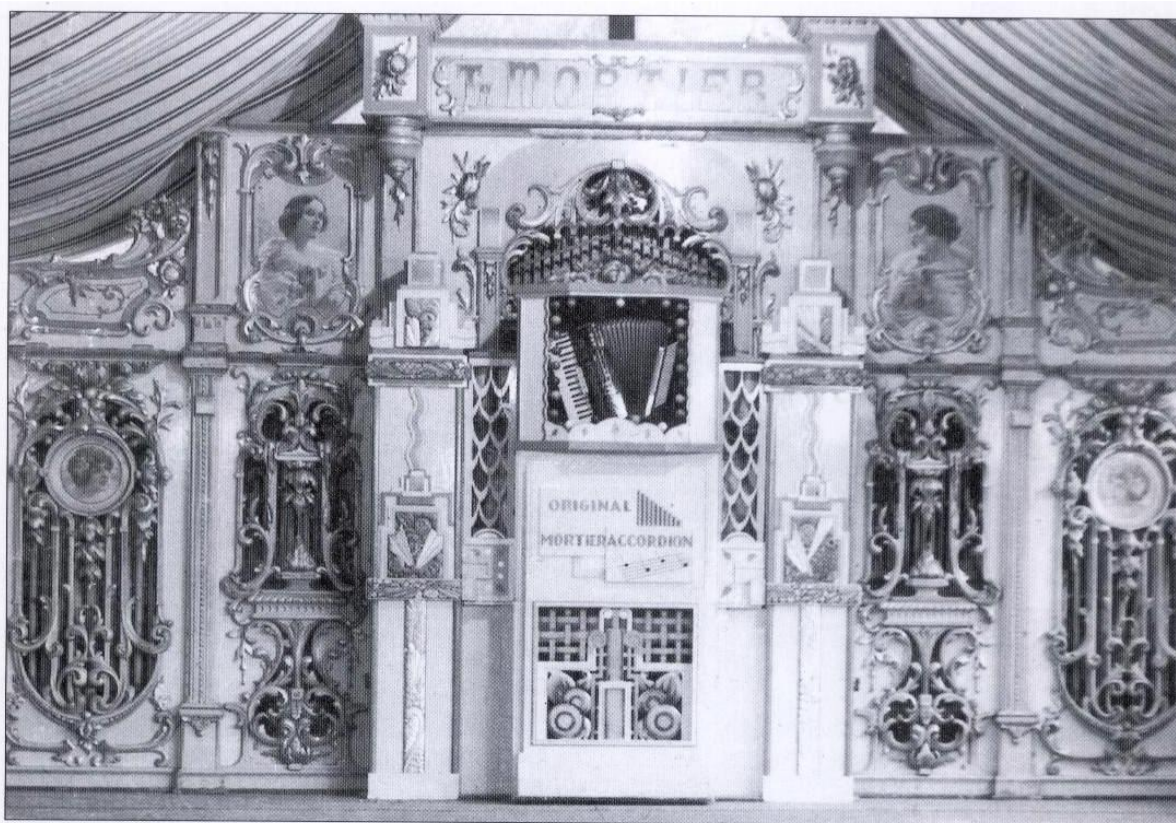
²⁴⁵ Interview 27: Van Den Driessche Roeland met respondent Y.K.

²⁴⁶ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

²⁴⁷ Interview 30: Van Ertvelde Anaïs en respondent J.M.

2.4 Muziek en dansen

Muziek en dansen vormen het hart van de activiteit die dancings brengen. Ze zijn met elkaar verstrengeld en kunnen niet apart bestudeerd worden. We willen dieper ingaan op hoe muziek gespeeld werd en wat dit precies inhield maar tevens is het belangrijk te onderzoeken welke dansen men uitvoerde. Muziek wordt op verschillende manieren gespeeld. Men kan spreken van een tweedeling tussen orkesten die live muziek spelen en reusachtige dansorgels die voor muziek zorgen aan de hand van speciale orgelboeken. In hoofdstuk één hebben we ons al deels toegelegd op de muzikale inrichting van dancings door dieper op het interieur en op bepaalde casussen in te gaan. Binnen onze ondervraagde populatie bemerken we twee tendensen. De ene helft heeft vooral een live band aan het werk gezien terwijl de andere helft vooral een dansorgel gewend is. Dansorgels waren vernuftige technische constructies die bij velen ontzag opriepen. Voor vele dancings waren ze dan ook de *pièce de resistance*²⁴⁸. De onderstaande foto toont een dansorgel van dichterbij.

Hét orgel bij Bram le Coq.
249

Foto 26: afbeelding van een Mortier orgel.

²⁴⁸ Zie foto 21: Dansorgel van danszaal Victoria.

²⁴⁹ Ed Fermont, *Van café naar café*, Eeklo, de Eecloonaar, 2000, pp. 9.

R.V. herinnert zich de dansorgels erg goed. “*Je had orgels die zo groot waren als een muur. En alle muziekinstrumenten die speelden, die zag je erop: een accordeon, ... Magnifiek. Een muziekgorgel speelde dan magnifieke stukken. En dat was een soort plaat die ze daar oplegden. En het speelde dat allemaal automatisch.*”²⁵⁰” Zo vertelt J.B.: “*Met een orgel. Dat ken je toch wel, zoiets waar ze aan draaien. Heb je dat nog nooit gezien?...Dat was met een orgel waar je zelfs geld in moest steken.*”²⁵¹” G.G. herinnert zich één dancing met orgel waar ze één keer geweest is. “*Je moest er een kaartje insteken en dan speelde de muziek en kon je dansen.*”²⁵²” N.P. herinnert zich dan weer dat er geen live bands waren maar dat dansorgels populair waren²⁵³. Een dergelijk dansorgel is zeker niet te onderschatten tegenover een live band, dat is toch de mening van M.V.G.: “*Ja, vroeger was dat een orgel waar ze aan draaiden. En ten tweede was dat bijna een jazzband. Dat was geïnstalleerd met schijven en trommels en dergelijke meer. Dat kon zelfs in gewone cafés ook.*”²⁵⁴” A.D.V. herinnert zich vooral dat de orgels *hoempa-hoempa* muziek speelden²⁵⁵.

Orkesten die live spelen zijn echter ook erg in zwang. Deze orkesten hebben we kort besproken in hoofdstuk één wanneer we zagen dat in sommige dancings als de *Perroquet* een band van vijf man speelde. Uit interviews vernemen we ook dat het gemiddelde orkest vijf à zes man telde. We bemerken tijdens de interviews dat personen uit een welgesteldere klasse geen ervaring hadden met dansorgels. Ze gaan vaker naar chiquere bals en dancings waar livemuziek hoger aangeschreven staat dan orgelmuziek. We bemerken dat beide vormen van muziekuitlevering een bepaalde klasse aantrekt. Dit wordt ook opgemerkt door de toenmalige danspopulatie. O.H. herinnert zich nog dat de muziek gespeeld wordt door een orkest. Ze vervolgt door te stellen dat orgels voor danszalen van een lagere klasse zijn²⁵⁶. Dit stemt overeen met Els Van Leeuwes bevinding dat er een klassenverschil is tussen dancings met een dansorgel en dancings met een orkest²⁵⁷. Deze orkesten spelen de nieuwste muzikale hype: de jazz.

We zijn tijdens dit onderzoek niet in staat gebleken te bestuderen hoeveel orgelzalen er in Gent waren ten opzichte van dancings met een orkest. Zo’n onderzoek zou ons in staat hebben gesteld om de evolutie van de jazzbands tegenover de dansorgels te schetsen. Orgels

²⁵⁰ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

²⁵¹ Interview 12: Furniere Andy met respondent J.B.

²⁵² Interview 15: Hoedaert Lennert en respondent G.N.

²⁵³ Interview 16: Hofman Daan en respondent N.P.

²⁵⁴ Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

²⁵⁵ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

²⁵⁶ Interview 18: Ladlani Yunes en respondent O.H.

²⁵⁷ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 44.

en orkesten kennen zware belastingheffingen waardoor men nauwkeurig zou kunnen nagaan hoeveel danszalen een orgel of een orkest hebben. De keuze van een dancinguitbater voor een orgel of een orkest hangt overigens maar ten dele af van de toenmalige mode en tendensen. Uit onderzoek is gebleken dat het aantal orgelzalen daalt wanneer de taksen op dansorgels stijgen²⁵⁸. Orkesten komen dan meer in zwang omdat dit de uitbaters goedkoper uitkomt. Zo bemerken we dat modes en trends afhankelijk zijn van economische correlaties en stedelijke, provinciale of nationale reglementen. Volgens Cor Vanistendaels onderzoek in Antwerpen luidt de periode 1935-1945 een overgang in van orgeldanszalen naar big bandorkesten²⁵⁹.

We vroegen aan al onze respondenten hoe het dansen in zijn werk ging. Uit het Antwerpse onderzoek vernemen we van verschillende getuigen dat er per dans betaald wordt. Dit heette *nen halven* of *halve soukes* dansen. Concreet ging dit als volgt in zijn werk. Er werd gewerkt met coupons die op voorhand gekocht moesten worden. Je moest dan per dans zo'n kaartje afscheuren en afgeven aan één van de controleurs die zeer snel rondgingen om de 'ambiance' van de avond niet te veel te verstoren. Volgens alle getuigen werd de orgelmuziek ergens middenin de dans stopgezet om betaling te eisen voor de dans werd verdergezet, met aansluitend nog een dans²⁶⁰. De dans werd wellicht aangekondigd door middel van bordjes of een speciale lichtbak²⁶¹. Om dit principe van 'wie danst, betaalt' ruimtelijk mogelijk te maken werd de orgeldanszaal speciaal ingericht met gaanderijen rondom de dansvloer. Het publiek dat niet wenste te dansen, kon zo rond de dansvloer circuleren zonder die te hoeven over te steken. Zoals al gezegd, lag de dansvloer verzonken in de vloer²⁶². Het principe van een verzonken dansvloer zorgt ervoor dat de ruimte tussen de dansende en niet-dansende personen duidelijk wordt afgebakend. Hoewel we ernaar vroegen kon maar één respondent zich herinneren dat er per dans betaald werd. J.M. herinnert zich dat je apart moest betalen als je de dansvloer op wou. "*Ik heb dat wel een keer geweten dat dat bestond. Dat je moest betalen, ja, voor iedere dans. Ze kwamen rond...maar ik heb dat nooit meegemaakt.*"²⁶³ Onze geïnterviewden zeggen dat ze aan de ingang van de dancing betalen. Indien ze niet moesten betalen wordt er verwacht een dat ze consummatie kochten.

Welke dansen zijn populair tijdens het interbellum? We bevinden ons in een interessante overgangsperiode waarbij oudere dansen als de wals nog steeds gedanst worden

²⁵⁸ Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 38.

²⁵⁹ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 90.

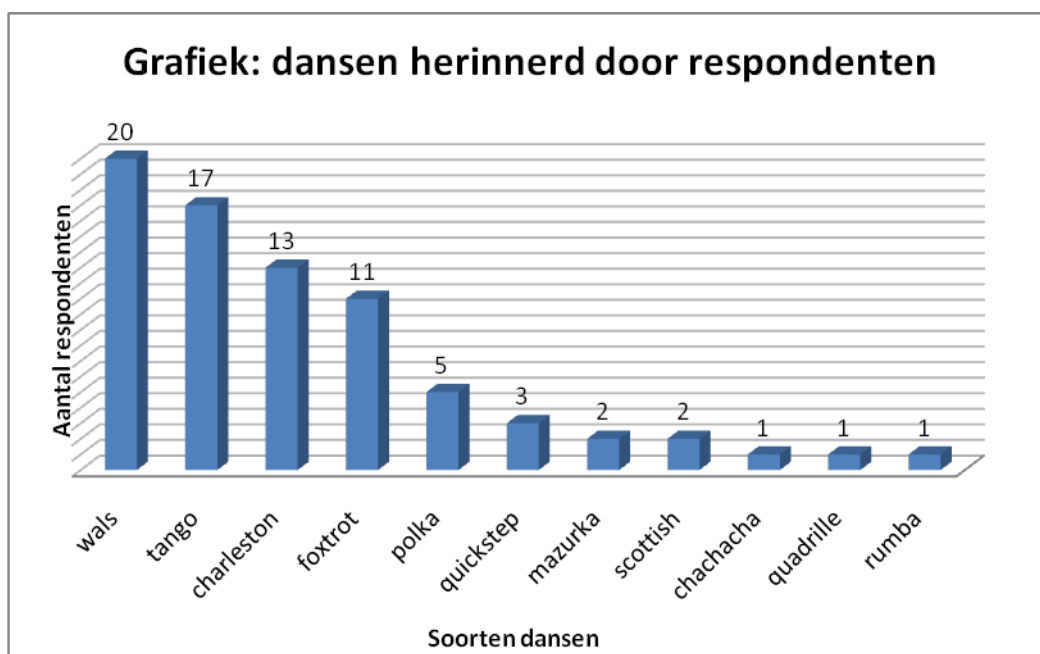
²⁶⁰ *Idem.*, pp. 83

²⁶¹ *Idem.*, pp. 83.

²⁶² *Idem.*, pp. 83.

²⁶³ Interview 30: Van Ertvelde Anaïs en respondent J.M.

terwijl nieuwe exotische dansen als de foxtrot, de charleston en de tango opkomen. We hebben de negenendertig interviews systematisch doorgenomen en aan onze respondenten gevraagd welke dansen ze nog zelf gedanst hebben. Onze resultaten zijn in onderstaande grafiek samengebracht.

De populairste dans is zonder twijfel de wals, gevolgd door de tango, de charleston en de foxtrot. De wals staat bekend als een trage dans terwijl de foxtrot of quickstep snelle dansen zijn. Oudere dansen als de quadrille, de scottisch, de mazurka en de polka zijn aan het verdwijnen. Deze dansen zijn gedateerd en dat laten de respondenten weten in de interviews. E.N. vertelt ons: “De scottisch en de mazurka heb ik niet gekend, dat was in de tijd van mijn moeder.”²⁶⁴ A.D.V. weet nog goed dat de polka in zijn tijd aan het verdwijnen was²⁶⁵. C.V. herinnert zich ook nog dat ze de polka, de mazurka, de scottisch en de quadrille niet meer dansten. De charleston en de tango waren nieuw en hip²⁶⁶. Bovendien kenden alle exotisch, uit Noord- of Zuid-Amerika overgewaaiden dansen succes²⁶⁷. Sommige respondenten hebben daar nog levendige herinneringen aan. “Mijn man kon erg goed de charleston dansen. Dat heb ik nooit gekonnen. Dan moet je met uw been slagen, hé... De mijne zouden in de knoop geslagen zijn [lacht].”²⁶⁸ Ook het medium film speelde hierin een belangrijke rol. Zo

²⁶⁴ Interview 13: Gernaert Ivo en respondent E.N.

²⁶⁵ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

²⁶⁶ Berger Daniel, Colard Didier, De Reymaeker Michel, e.a., *Ibidem.*, pp. 137.

²⁶⁷ *Idem.*, pp. 137.

²⁶⁸ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

herinnert A.D.V. zich: *“Dan had je ook dat koppel, die filmsterren, die veel dansen hebben gelanceerd die dan werden nagedaan.: Fred Astaire en Ginger Rogers. Die dansfilms werden veel nageaapt.”*²⁶⁹

We vroegen ons eveneens af waar onze respondenten hebben leren dansen. Uit navraag blijkt dat het gros van hen gewoon thuis leerde dansen. I.M. bijvoorbeeld leerde dansen op de zolder met haar broer. G.H. leerde dansen van haar tante²⁷⁰. I.M. leerde het op café: *“Ik heb altijd goed kunnen dansen. Als ik 14 jaar was, bij mijne kameraad was het café en er stond een orgel. Daar moest je dan 25 centiemen insteken, hé. En daar heb ik leren dansen.”*²⁷¹ Anderen kennen dan weer het privilege van een dansleraar. Voor meisjes en jongens uit rijkere kringen was een goede dansopleiding belangrijk, aangezien ze later op chique bals statige dansen moesten uitvoeren onder het oog van anderen. Een zestal van onze respondenten vernoemt de dansschool. Twee van onze respondenten vernoemen dezelfde dansleraar ergens aan het Baudelohof. Mijnheer Dorme (of Doorme) gaf dansles aan jongens en meisjes. Het spreekt voor zich dat deze lessen aan de bourgeoisie waren voorbehouden. F.V. beschrijft de school als serieus, mooi en proper. Ze beschrijft mijnheer Dorme als een beleefde man. *“Meneer was zelf Franssprekend maar hij kon evengoed Nederlands of Gents. Maar we hebben geen Gents gesproken, enkel Nederlands en Frans”*. Ze beschrijft het publiek als ‘in orde’, ook inzake kleren. Ze merkt wel op dat er meer Franstalige dan Nederlandstalige leerlingen waren²⁷². Ook H.G. beschrijft de school van mijnheer Dorme als ‘bourgeois’ en erg Fransgericht. *“Ik weet wel dat er een dansschool was die “Doorme” heette. Dat was een dansschool voor de bourgeoisie: de meisjes leerden er dansen. Mijn vrouw is daar ook naartoe gegaan [lacht] maar dat is haar niet bevallen. Natuurlijk, zij had die Vlaamse achtergrond, terwijl die meneer Doorme was bourgeoisie; dat was “en français” en dat ging niet.”*²⁷³ M.L. kreeg dansles van mevrouw Blikuy. In groep leerde ze dansen als de foxtrot en de tango²⁷⁴. Hoewel we te horen krijgen dat zowel meisjes als jongens dansles volgen, vertelt M.D.B. dat het zijn zus was die op dansles mocht terwijl hij thuis leerde dansen. *“Ik heb op mezelf leren dansen, thuis. Er waren er ook, onder andere mijn zus, die danslessen gingen volgen in een dansschool”*²⁷⁵.

²⁶⁹ Interview 34: Vanheule Koen en respondent A.D.V.

²⁷⁰ Interview 32: Van Hauwermeiren Remco en respondent H.G.

²⁷¹ Interview 2: Blomme Hans en respondent I.M.

²⁷² Interview 17: Keirse Thomas en respondent F.V.

²⁷³ Interview 32: Van Hauwermeiren Remco en respondent H.G.

²⁷⁴ Interview 35: Vanwalleghem Maud en respondent M.L.

²⁷⁵ Interview 33: Vandenbussche Steven en respondent M.D.B.

2.5 Mode

De onderstaande prenten geven een beeld weer van modemagazines uit 1914 en 1925. Mode kan op tien jaar tijd drastisch veranderen. Deze foto's weerspiegelen wat vrouwen uit het interbellum voorgeschoteld krijgen. Deze prenten blijven maar prenten. Wat vrouwen zien is een droom, een leidraad maar geen realiteit.

276

Foto 27: De linkse afbeelding toont de mode uit 1914, de rechtse de mode van 1925.

Zoals vermeld in ons “woord vooraf” leeft Gent niet op het scherp van de snee. De nieuwste trends en modes vinden niet direct toegang en aarden gemakkelijker in een grootstad als Parijs, Londen of Brussel. We vinden mode en kledij een belangrijk aspect om te bestuderen. Men mag niet vergeten dat jongeren gingen dansen om zich te amuseren maar ook om met iemand van het andere geslacht in contact te komen. De eerste indruk en de uiterlijkheden spelen hierbij een grote rol. Vele respondenten benadrukken hoe belangrijk het was er goed uit te zien. Binnen de interviews zien we dat er uiteenlopende meningen zijn over de precieze mode en de lengte van de rokken. We zullen ons dan ook niet focussen op hoe de mode

²⁷⁶ HUYSMANS S., “Feestkledij verplicht. Feestkledij door de eeuwen heen”, in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, 2001, Cahier 17, bijlagen.

precies was, maar wat wel opvalt is dat alle vrouwen proberen mee te zijn met de mode en aandacht besteden aan wat ze dragen. Vrouwen waren erg goed op de hoogte van de trends en proberen die te volgen met de middelen die ze hebben.

Er loopt één rode draad door al onze interviews. Iedereen draagt zijn zondagse kledij om naar een dancing te gaan. Elk jaar met Pasen kreeg men nieuwe kleren om te dragen op zondag – vandaar overigens de uitdrukking ‘op zijn paasbest’. Vrouwen droegen een jurk of een rok met een hakschoen. Men greep niet automatisch naar donkere kleuren, zoals nu vaak gebeurt. Zo vertelt G.V.C.: *“In onze tijd niet, wij vonden dat luguber. Nee, dat waren meer kleuren. En we veranderden ook tot drie keer van andere kleren Neen, da’s niet op hetzelfde bal natuurlijk”*²⁷⁷. Sommige vrouwen vertellen dat hun jurken lichte kleuren hadden, zoals roze. De meningen over de lengte van die rok lopen uiteen. Maar op de meer burgerlijke gelegenheden of vooraanstaande bals stond een lange jurk chiquer. De mode van de cocktailjurkjes was nog niet binnengedrongen. Een enkele vrouw droeg een broek wanneer ze ging dansen maar zij bestempelt zichzelf als een uitzonderlijk geval²⁷⁸. Ze studeerde sport en voelde zich niet op haar gemak in een rok. G.M. benadrukt dan weer dat ze geen speciale uitgaanskleren had en dezelfde kleren droeg als overdag²⁷⁹. P.D.R. beleefde een waar plezier aan mode en uitgaan. Ze kon goed naaien en hoeden maken waarin ze de laatste modes incorporeerde. Ze droeg altijd de nieuwste kapsels en was een stapje voor op de mode²⁸⁰. Iedereen benadrukt dat men er deftig bijliep. Men probeerde duidelijk niet te choqueren of te veel bloot te laten zien. Zoals I.P. het uitdrukt: *“We hebben wij nooit moeten zeggen die loopt zo kort gekleed”*²⁸¹.

De meningen lopen uiteen over het soort kapsel dat tijdens het interbellum gangbaar was. Modes veranderen elk seizoen en het is mogelijk dat een bepaalde trend beter in het geheugen ligt dan een andere. M.V.G. herinnert zich vooral dat de haren lang moesten zijn: *“En lange haren! Nu heeft men korte haren maar de vrouwen hadden toen nog lange haren. En dat was erg als dat werd afgeknipt”*²⁸². Sommige respondenten zoals R.R. weten nog van zich een bepaald kort kapsel dat de polka heette²⁸³. G.V.C. herinnert zich al lachend dat ze nog een *kop à la garçon* heeft gehad²⁸⁴.

²⁷⁷ Interview 11: Devroe Wouter en respondent G.V.C.

²⁷⁸ Interview 10: Dejonghe Lisa en respondent C.V.

²⁷⁹ Interview 14: Goeminne Koen en respondent G.M.

²⁸⁰ Interview 20: Muys Jasper en respondent P.D.R.

²⁸¹ Interview 6: De Boeck Gijs en respondent I.P.

²⁸² Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

²⁸³ Interview 29: Van Eenoo Mieke en respondent R.R.

²⁸⁴ Interview 11: Devroe Wouter en respondent G.V.C.

Make-up is tijdens het interbellum nog een beetje taboe. Vooral ouders zien het niet graag wanneer hun dochters zich schminkten. R.V. herinnert zich nog goed dat ze haar lippenstift afveegde voor ze na het dansen naar huis ging, ze wou namelijk niet dat haar moeder dit zag²⁸⁵. Zo ook L.S.: “[Droeg u make-up of lippenstift?] Enkel als niemand het zag. Ik kon af en toe wat gebruiken van mijn buurmeisjes. Wel opletten dat mijn ouders het niet zagen²⁸⁶.” Lippenstift is veruit het populairste make-upproduct. Maar sommige respondenten vermelden dat het niet goedkoop was en ze het dus ook niet kochten.

Van mannen werd ook verwacht dat ze er deftig bijliepen. De indruk die ze maakten, was immers van een even vitaal belang. Voor een gewone dancing trok een man zijn zondagse kleren aan. Dat betekende een deftige broek, een hemd, een vest en een das. Sommige dancings legden strenge eisen op aan hun cliënteel. Bar Mac aan de Kuiperskaai verwachtte van zijn mannelijke klanten dat ze een stropdas droegen. Geen nood, indien een man zonder das aankwam kon hij er, mits een fooi, bij de portier één lenen²⁸⁷. Voor chiquere gelegenheden trok een man een rokvest aan, droeg hij een strikje en een hoge hoed. G.M., die uitging in de *Thalia*, vertelt ons voorts dat een stropdas daar niet verplicht was; men zag ook jongens lopen met een zijdelings geknoopt sjaaltje²⁸⁸.

²⁸⁵ Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

²⁸⁶ Interview 3 : Boënné Maarten en respondent L.S.

²⁸⁷ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 54.

²⁸⁸ Interview 14: Goeminne Koen en respondent G.M.

2.6 Conclusie

Dit hoofdstuk had als doel om door middel van ons project mondelinge geschiedenis de beleving van de uitgaande jeugd tijdens het interbellum te vatten. De samenwerking met Prof. Dr. Bruno De Wever heeft ons een unieke kans geboden om in een erg kort tijdsbestek aan genoeg mondelinge bronnen te geraken. Het werk van negenendertig tweedejaarsstudenten geschiedenis heeft ons in staat gesteld dit hoofdstuk te schrijven. Tijdens het afnemen van de interviews is steeds gepolst naar de beleving en ervaring van de respondenten inzake praktische afspraken, controle van de ouders, chaperonne, omgang met de andere sekse, type muziek, soorten dansen en mode.

Ten eerste hebben we de sociale controle aangesneden. Ouders zijn een allesbepalende factor inzake het uitgaan. Zij bepalen of jongeren uitgaan en hoelang ze mogen wegblijven. Sommige van onze respondenten moeten voor donker thuis zijn, maar veelal mogen ze tot elf uur, soms tot twaalf uur 's avonds uitgaan. Voorts blijkt dat ouders streng toekijken of hun kroost op tijd thuis is. De respondenten behouden levendige herinneringen aan de consequenties van te laat thuis zijn. Sommige ouders gaan nog een stap verder en chaperonneren hun dochter naar een bal of dancing. We hebben geen enkele aanwijzing gevonden dat dit een algemeen gebruik is maar toch is iedereen wel met het fenomeen chaperonne vertrouwd. Veelal gaan ouders de eerste keren mee om gerustgesteld te zijn over hoe het er eigenlijk aan toe gaat. Niemand kijkt raar op van de aanwezigheid van ouders in dancings. Naarmate het interbellum vordert, raakt dit systeem meer en meer uit de mode. Het verdwijnen hiervan heeft alles te maken met de komst van lossere zeden en het doorbreken van het taboe rond anticonceptie. Eén van de grootste kopzorgen van ouders en hun reden tot chaperonneren was de vrees voor ongewenste zwangerschappen. Dansen houdt een ontmoeting met het andere geslacht in, dat kan evolueren tot een flirt of een relatie. Dit is ook de reden waarom jongens geen chaperonne toegewezen krijgen. Ouders hebben veel minder schrik voor de gevolgen van hun misstap.

Ten tweede hebben we de omgang tussen man en vrouw tijdens een avondje dansen willen analyseren. In een seksegescheiden samenleving als het interbellum is dansen een belangrijke activiteit om contact te leggen met het andere geslacht. Vele respondenten bevestigen dat het vinden van een vriendje of vriendinnetje vergemakkelijkt werd. Sommige van onze respondenten hebben hun levenspartners of tenminste een liefje ontmoet op de dansvloer. Dansen houdt een zekere lichamelijke aanraking in die kan overgaan tot meer.

Tijdens een avondje dansen gelden er strikte omgangsregels tussen mannen en vrouwen. De man nodigt de vrouw uit tot dansen en begeleidt haar naar de dansvloer waar ze één à twee dansen doen en ten slotte vergezelt de man de vrouw terug naar haar plaats. Deze handeling wordt gecompliceerd wanneer een vrouw niet wil dansen en weigert. Onze respondenten bevestigen dat een vrouw kan weigeren maar wel een goede reden achter de hand moet hebben (bijvoorbeeld dat ze zich niet goed voelt). Een vrouw die zomaar weigert, wordt als onbeleefd aangezien en als ze zo onsubtiel is om tijdens dezelfde of een snel daarop volgende dans met een andere man te dansen, kan dit ontaarden in ruzie. Omgekeerd nodigen vrouwen mannen niet uit voor een dans, behalve als dit expliciet wordt omgeroepen. Dan nog wordt dit aanzien als een uitzondering waarvan vele van onze respondenten enkel maar gehoord hebben. Een balboekje waarin mannen zich bij vrouwen voor een dans inschrijven is van een hele andere en chiquere klasse en verdwijnt tijdens het interbellum.

Uit ons onderzoek blijkt ook dat mannen niet te veel mogen “plakken” aan vrouwen en zich niet te vaak op dezelfde avond mogen aanbieden. Vrouwen ervaren dit als vervelend en ook hun chaperonnes kunnen dit niet echt appreciëren. Eenmaal getrouwd en gesetteld vermindert het uitgaan en het dansen. Dit heeft volgens ons te maken met twee factoren. Ten eerste slorpt het nieuwe familiale leven met kinderen zoveel geld, tijd en energie op dat mensen het niet meer kunnen opbrengen te gaan dansen. Ten tweede mag men het fysieke aspect van dansen niet uit het oog verliezen. Dansen vergt een zekere mate van intimiteit van beide danspartners. Jaloezie is hiervan een voor de hand liggende consequentie.

Ten derde hebben we een blik geworpen op de muziekverzorging in dancings. We merken een tweedeling tussen dansorgels en orkesten op. Dansorgels hebben veelal het imago volks te zijn en te passen binnen een dancing van lager allooi terwijl orkesten een netter en beter imago hebben. Maar dansorgels blijven magnifieke, tot de verbeelding sprekende muziekverzorgers. Langzamerhand krijgen orkesten de overhand op dansorgels. Dit aspect hebben we niet in detail kunnen onderzoeken doordat het voorziene tijdsbestek ons niet toeliet taxatielijsten te bestuderen. Maar onderzoek in Antwerpen bevestigt dit gegeven. Vervolgens hebben we ons toegespitst op de verschillende dansen die in deze periode populair waren. Aan de hand van onze grafiek is duidelijk te zien hoe oudere dansen als de quadrille, scottisch, mazurka en polka aan populariteit inboeten terwijl de wals, tango, foxtrot en charleston erg geliefd zijn bij de toenmalige jeugd.

Ten slotte hebben we het modeaspect dat gepaard gaat met dansen aangesneden. Opvallend is dat men geen uitgaanskledij kent. Men kent enkel de weekplunje en de deftige

zondagskledij, die ook gedragen wordt tijdens het dansen. Deze zondagskledij straalt een zeker formeel aspect uit, maar men mag niet vergeten dat men zich van zijn beste en mooiste kant wou tonen om een goede eerste indruk te maken. Mannen dragen een pak met hemd en vest terwijl vrouwen steevast een rok of jurk aantrekken. De lengte van de rok is het voorwerp van discussie en we krijgen geen eenduidig antwoord van onze respondenten. Gent is Parijs of Londen niet en dus is het aannemelijk dat men niet om de paar maanden van rok lengte verandert – bedenk ook dat er maar één keer per jaar, met Pasen, nieuwe zondagse kleren worden gekocht. Wat wel vaststaat, is dat vrouwen voor chique bals een speciale baljurk aantrekken. De mannen moeten verschijnen in een driedelig pak met hoge hoed. Hier volstaat zondagskledij niet meer. Kapsels weerstaan de modetendensen ook niet. Haartooien wisselen tussen kort en lang. Op make-up rust tijdens het interbellum nog een zeker taboe. Het wordt vlug aangezien als vulgair en angstvallig verborgen voor de ouders. Erg veel make-up doen de vrouwen ook niet op. Het beperkt zich vooral tot lippenstift en poeder. Make-up aanbrengen is geen standaardroutine voor uitgaande vrouwen in het interbellum. Ten eerste moet men oppassen met het mogelijke imago dat make-up met zich meebrengt en ten tweede is make-up tijdens het interbellum een dure aangelegenheid.

Wat vooral opvalt, is het formele karakter waarin deze omgangsvormen en –regels ingebed zijn. Alles straalt formaliteit uit, tot aan de kledij toe. In het volgende hoofdstuk bekijken we hoe er over dansen en dancings gedacht werd. Dit doen we op drie verschillende niveaus: op een persoonlijk, politiek en ideologisch niveau.

Hoofdstuk 3: Mentaliteit ten opzichte van dancings en dansen

Hoewel het begrip mentaliteit de afgelopen dertig jaar haar plaats in de geschiedschrijving heeft verdiend, mag men dat niet als algemeen verworven zien. Mentaliteit is nochtans een belangrijk analysekader, dat ons historici kan helpen relaties beter te kaderen. Michel Vovelle is van mening dat cultuur, en a fortiori de mentaliteit, niet boven de sociale werkelijkheid zweeft maar ermee verstrengeld is²⁸⁹. De relatie tussen mentaliteit en sociale werkelijkheid moet onderzocht worden. Iedereen lijkt wel een mening te hebben over uitgaan en hanteren dus een bepaalde mentaliteit ten opzichte van dancings. Michel Vovelle onderschatte het belang niet van de relatie tussen ideologie en mentaliteit. Vovelle liet de relatie tussen het concrete materiële leven van de bevolking en de collectieve beeldwereld niet links liggen²⁹⁰. We willen dit hoofdstuk benutten om te onderzoeken hoe mensen, besturen en ideologische zuilen dancings in hun concrete leefwereld ervaren. We willen dit analyseren op drie niveaus. Ten eerste willen we de houding van de gewone mensen schetsen. Hiervoor grijpen we terug naar onze mondelinge bronnen en dossiers van de Hinderlijke Inrichtingen. Ten tweede trachten we aan de hand van gemeentebladen, politiereglementen en belastingen te achterhalen welk beleid de stad Gent voert. Ten derde belichten we de houding die ideologische zuilen aannemen versus dancings. We willen vooral dieper ingaan op de tegenstelling tussen het feestbeleid van de katholieke en de socialistische zuil. Iedereen lijkt wel iets te willen zeggen over dancings. Zowel de bevolking, de besturen als de ideologische zuilen hebben hun mening over uitgaan en dansen.

²⁸⁹ Michel Vovelle, *Mentaliteitsgeschiedenis: essays over leef- en beeldwereld*, Nijmegen, SUN, 1985, pp. 13.

²⁹⁰ Michel Vovelle, *Ibidem.*, pp. 13.

3.1 Houding van de bevolking tegenover dancings

Dancings zijn in het interbellum paradoxale etablissementen. Ze roepen bij de bevolking strijdige gevoelens op, want hoewel veel mensen zich willen amuseren, zijn velen gekant tegen deze vorm van vertier. Uit de klachtenbrieven van de dossiers Hinderlijke Inrichtingen van de *Thalia*²⁹¹ en *Le Perroquet*²⁹² blijkt dat de komst van dancings een golf van kritiek veroorzaken. Buurtbewoners uiten om de volgende zaken bezwaar. Enerzijds klaagt men de overlast van geluid en vechtpartijen aan, vooral de “duivelse” muziek van de jazzbands zorgt voor ergernis. Buren halen meermaals aan dat dit toch geen locatie is om een dancing neer te zetten. Anderzijds maakt men zich zorgen om de waarde van de aanpalende eigendommen. Onder de buren leeft de angst dat huizen zullen devalueren en, dat men door de overlast geen kamers meer zal verhuren. Ondanks deze tegenkantingen komen de dancings er toch. De stad Gent is consequent in haar opvatting dat, indien ze een aanvraag zou weigeren op grond van deze klachten, er geen enkele dancing meer zou mogen bestaan.

Tijdens de interviews is gepeild hoe onze respondenten en hun omgeving over dansen en uitgaan dachten. Er bestonden namelijk heftige tegenstanders die dansen als iets verderfelijk bestempelen. Onze respondenten herinneren zich dat dansen door bepaalde personen als zondig werd gezien, omdat mannen en vrouwen zo dicht bij elkaar kwamen. Dit zou aanleiding tot intimiteiten kunnen geven. Zo vinden E.N. haar ouders dancings ordinair: “...omdat ze veel te dicht bij elkaar waren zeker, het is niet zoals nu dat ze veel afstand houden van elkaar. En ook omdat de ouders zagen dat hun kind soms te rap aan een jongen begon door te dansen”²⁹³. G.M. haar ouders gingen zelfs tot straffen over: “Mijn moeder vond het uitgaan spijtig, mijn vader deed zijn broekriem uit en klopte, mijn grootmoeder ook. Ik mocht niet uitgaan van mijn ouders, maar ik deed het toch”²⁹⁴.

Andere ouders hebben echter gemengde gevoelens over dansen maar laten het, al dan niet schoorvoetend, toe. Een mogelijk compromis voor de ouders is bijvoorbeeld een chaperonne aan te stellen. Sommige ouders, zoals die van M.D.M., beseffen dat ze aan hun kinderen moeten toegeven: “Ze waren er tegen ja, absoluut tegen, maar op de duur konden ze dat niet, gelijk voor mijn broers konden ze dat niet meer tegenhouden want ze zouden zijn weggelopen denk ik, van op de duur altijd neen”²⁹⁵. Anderen vertellen dat uitgaan geen probleem vormt, maar dat het “netjes” moest blijven. M.D.M. herinnert zich dat dansen

²⁹¹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

²⁹² Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

²⁹³ Interview 13: Gernaert Ivo en respondent E.N.

²⁹⁴ Interview 14: Goeminne Koen en respondent G.M.

²⁹⁵ Interview 4: Carpentier Maxime en respondent M.D.M.

geaccepteerd werd zolang het amusement bleef: *“Het was zowel een amusement, maar het mocht natuurlijk niet te ver gaan hé, de mensen zeiden tot daar en niet verder”*²⁹⁶. N.P. merkt op dat er vanaf de jaren dertig veranderingen op komst waren: *“Luistert. Ge moet rekenen dat we in de jaren dertig waren, ’t was aan het keren. Die ouwe tijd was al een beetje gedaan. Jaren dertig-veertig werd het al wat losser”*²⁹⁷. Het merendeel van onze respondenten ziet geen graten in het dansen. Ze vinden het een normale activiteit. J.B. ziet uitgaan en dansen als iets waar ze recht op had: *“Welnee, als je nu heel de week werkt, dan heb je toch wel recht op een verzetje voor een keer, hé.”*²⁹⁸. Ouders die te streng voor hun kinderen zijn en ze niet laten uitgaan worden ook schuin bekeken. M.V.N. herinnert zich zijn vader: *“[Dus de burens vonden het zeer normaal dat mensen...] Dat ik zou uitgaan, ja. En zij kwamen naar huis onder morgen. En dat mijn vader daar aan de deur stond te wachten van tien uur, daar lachten ze altijd mee. Ze zeiden: “Kijk, O. is weer aan het wachten achter zijn zoon”*²⁹⁹.

Uit onze mondelinge bronnen vernemen we dat dancings zelf ook zorgden voor controle door middel van controleurs en buitensmijters. G.M. weet nog goed dat er controleurs rondliepen: *“Ja, er liepen controleurs rond, een stuk of vier, twee links en twee rechts. Als je iets zei of deed dat niet mocht, vloog je aan de deur”*³⁰⁰. J.B. weet nog dat het de portiers waren die de politie verwittigden indien het uit de hand liep: *“[Er stond een portier aan de deur?] Ja, dat was wel zo. Het waren dan die mannen die de politie verwittigden”*³⁰¹.

²⁹⁶ Interview 4: Carpentier Maxime en respondent M.D.M.

²⁹⁷ Interview 16: Hofmaan Daan en respondent N.P.

²⁹⁸ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

²⁹⁹ Interview 9: Decelle Pieter en respondent M.V.N.

³⁰⁰ Interview 14: Goeminne Koen en respondent G.M.

³⁰¹ Interview 12: Furniere Andy en respondent J.B.

3.2 Houding van het stadsbestuur

Marc Reynebeau ziet de jaren 1930 als een periode van massificatie waarbij het proces van democratisering of “gelijkschakeling” homogeniteit brengt en mensen zonder eigenschappen vormt³⁰². De stadsbevolking dijt steeds verder uit waardoor het noodzakelijk wordt ook het uitgaan in goede banen te leiden. Maar ook het provinciaal en stedelijk bestuur stellen reglementen op om het dansen te onderwerpen aan hun vereisten. We kunnen ons de vraag stellen hoe vrij de vrije tijd was? Dansen is meer dan louter een danspas zetten. Het is een verzameling van gedragscodes en ongeschreven regels. Wat je wel en niet hoort te doen wordt niet enkel door middel van opvoeding meegegeven maar tevens door middel van oplegging. Een mens wordt tijdens zijn leven niet enkel beknot in zijn doen en laten maar wordt beïnvloedt in zijn gedachten en morele overtuigingen. Er zijn twee manieren waarop het Gentse stadsbestuur danszalen probeert te controleren, ofwel door middel van politiereglementen ofwel door middel van belastingen. We bekijken beide vormen van dichtbij.

➤ **Politiereglementen**

Op 26 december 1927 vaardigt het College van Burgemeester en Schepenen van Gent een nieuw politiereglement voor danszalen en danspartijen uit³⁰³. Het vorige reglement dateert van 27 maart 1914. Het besluit luidt als volgt³⁰⁴:

Artikel 1: *Het is verboden danszalen te openen of te houden zonder voorafgaande machtiging van den heer Burgemeester. Worden als danszalen beschouwd, alle lokalen waar op bepaalde, door het publiek bekende dagen en uren, danspartijen worden ingericht bij middel van orkest, jazzband of orgel. Het is tevens verboden zonder zelfde machtiging te laten dansen in gewone herbergen, d.i. deze waar bij middel eener piano, orchestrion of soortgelijk muziekspeeltuig, op onregelmatige tijdstippen van den dag en slechts bij tussenpozen wordt gedanst; of danspartijen in te richten in welkdanige andere lokalen. Deze machtigingen kunnen altijd ingetrokken en zullen alle maanden moeten vernieuwd worden. Er zal geene nieuwe machtiging toegestaan worden zoo de taks op de danspartijen van der voorgaande*

³⁰² Marc Reynebeau, “Mensen zonder eigenschappen”, in: R. Gobyn en W. Spriet, *De jaren dertig in België: de massa in verleiding*, Brussel, Ludion, pp. 13.

³⁰³ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8985/5.

³⁰⁴ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8985/5.

maand niet werd betaald. Te dien einde zal de aanvrager het door den stadsontvanger verleende kwijtschrift overleggen.

Artikel 2: Iedere persoon die gemachtigd wordt openbare danspartijen in te richten, zal deze moeten doen staken, de Zon- en Feestdagen te middernacht, en de werkdagen te 11 ure 's avonds. De uren dat de danszalen mogen openblijven, zullen tijdelijk kunnen verlengd worden bij bijzondere besluiten van den Burgemeester, ter gelegenheid der Gentsche feesten, Karnaval of andere buitengewone feestelijkheden.

Artikel 3: Zoo er nog gedanst wordt na het uur bepaald voor het sluiten der danszalen of eindigen der danspartijen, zal de politie proces-verbaal opmaken tegen de personen die er nog zouden laten dansen, alsook tegen diegenen die er nog zouden dansen.

Artikel 4: De overtreders van voorgaande artikels zullen gestraft worden met de straffen van enkele politie.

Foto 28

Uitreksel van
een aanplakbrief
van 26
december 1927.

³⁰⁵ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, 2/8985/5.

Dit politiereglement bezorgt ons de indruk dat dancings strikt gereglementeerd waren. Artikel één biedt ons een duidelijke definitie van wat de stad Gent precies onder een danszaal verstaat. Om verwarring uit de weg te gaan, wordt het verschil tussen een dancing met orgel, orkest of jazzband, waar het reglementair was danspartijen te houden, en een herberg met een piano of orchestrion waar af en toe, onaangekondigd, gedanst werd, duidelijk gemaakt. Voorts komen we te weten, dat geen enkele dancing open is, zonder dat de burgemeester hiervan op de hoogte is. Indien de uitbater zijn belastingen niet betaald heeft, dreigt hij zijn vergunning te verliezen. Dit reglement stelt duidelijk vast tot welk uur men op welbepaalde dagen mag dansen. Volgens artikel twee mag men op zon- en feestdagen tot middernacht dansen en tijdens de werkdagen tot elf uur 's avonds. We vragen ons af waarom dat *Le Perroquet* toestemming vraagt om open te blijven tot drie uur 's nachts? Dancings mogen volgens artikel twee op speciale gelegenheden als Carnaval of Gentse Feesten wel langer openblijven.

Dit reglement wordt zeven jaar vroeger op de zitting van de gemeenteraad van 14 juni 1920 ook al besproken³⁰⁶. De artikels uit 1927 wijken nauwelijks af van die uit 1920. Op inhoudelijk vlak spreken beide reglementen over hetzelfde, maar in de loop van de jaren worden ze wel uitgebreid. Artikel één is in 1920 nog vrij basaal terwijl in 1927 al vrij diep wordt ingegaan op de muziekverzorging van een dancing. Uit het bovenstaande reglement valt een bepaalde stedelijke houding af te leiden. De stad Gent tolereert dancings. Danszalen en danspartijen mogen bestaan, maar onder strikte regels. Ze tracht de wildgroei aan dancings in te perken. Ze beperkt de openingsuren zodat om goed weten tot wanneer men overal danst. Het stadsbestuur dreigt met sancties indien dit reglement niet wordt nageleefd.

Uit een ander politiereglement uit 1945 merken we voor het eerst op dat er vermelding wordt gemaakt van een leeftijdsgrens³⁰⁷. Op 2 juli 1945 beslist de Gentse gemeenteraad dat *de toegang tot danszalen, openbare bals en andere attractieinrichtingen verboden wordt aan minderjarigen beneden 18 jaar*³⁰⁸. Dit is opmerkelijk sinds we in geen enkel ander document een dergelijke regel hebben gezien. Geen enkele van onze respondenten herinnert zich dat ze een bepaalde minimumleeftijd moesten hebben. Enkele respondenten merken wel op dat men in de loop van de tijd strenger is geworden op vlak van minimumleeftijd. M.V.G. herinnert zich nog dat er gecontroleerd werd op de ouderdom van de dansers: “*Maar in mindere mate*

³⁰⁶ Stadsarchief Gent, Gemeentebladen Gent, zitting 14 juni 1920.

³⁰⁷ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/9590/3-4.

³⁰⁸ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/9590/3-4.

voor de oorlog [WO II] dan na de oorlog. Na de oorlog is de controle groter geworden doordat men vroeger ging dansen, al op 14-15-16 jaar”³⁰⁹.

➤ **Belastingen**

De stad Gent heft op twee verschillende manieren belastingen op dancings en danspartijen. Zoals verwacht worden uitbaters belast voor het openhouden van een dancing, maar ook bezoekers worden belast omdat ze uitgaan. Tijdens ons onderzoek vinden we verschillende sporen van belastingen op de uitgaande bevolking terug, waarvan de verste teruggaat tot in 1916. Hoewel de beslissing uit 1916 stamt, bemerken we dat deze regel, weliswaar in veranderende vorm, steeds opnieuw aangepast opduikt tijdens het interbellum. De beraadslaging vindt plaats op 15 maart 1916. Op 5 januari 1917 wordt deze maatregel op een aanplakbrief openbaar gemaakt³¹⁰. Het College der schepenen van Gent, onder leiding van Schepenen van financiën Edward Anseele, komt samen om de *bijzondere taks op den toegang in de lokalen waar feesten en vermakelijkheden ingericht worden* te bespreken en goed te keuren. Het College wil een taks heffen op de toegangskaarten die uitbaters verkopen, om zo rechtstreeks de personen te treffen die zich willen vermaken en er de financiële middelen toe hebben. De schepenen geloven niet, zoals sommigen wel beweren, dat *de inrichters of ondernemers van schouwspelen op onrechtstreeksche wijze zullen getroffen en in hunne belangen benadeeld worden*³¹¹. De belasting van de uitbaters wordt immers niet verhoogd, enkel die van de bezoekers. De schepenen geloven niet dat dancings minder bezoekers zullen tellen: “*De taks is evenmin van aard om hunne gestichten te doen verlaten: degenen die zich willen vermaken zullen zich geen plezier ontfangen voor zoo eene geringe vermeerdering van uitgaven*”³¹². De stad Gent wilt vijf centiemen heffen op plaatsen die tot vijftig centiemen kosten, tien centiemen op een plaats die tot één frank kost en vijftien centiemen op een ticket dat duurder is dan één frank. Indien de vermakelijkheden volledig gratis zijn, dan moet deze belasting niet betaald worden. Maar dan mogen noch de uitbaters, noch de organisatoren de bezoekers verplichten tot een aankoop van bijvoorbeeld drank of drukwerk. Indien dit wel het geval is, dan zal elke bezoeker vijftien cent belasting betalen aan de ingang. Op 5 juli 1924 wordt deze taksverordening aangepast³¹³. De toegangsprijs is beduidend gestegen en men

³⁰⁹ Interview 7: De Winter Wim en respondent M.V.G.

³¹⁰ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/20-8655/5.

³¹¹ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/20-8655/5.

³¹² Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/20-8655/5.

³¹³ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.

breidt de belasting uit. Ook de straffen op ontduiking worden duidelijker beschreven. Al bij al blijft het principe gelijk maar worden de artikels uitvoeriger.

STAD GENT

Bijzondere Taks **OP DEN** **Toegang in de lokalen waar feesten** **en vermakelijkheden ingericht** **worden.**

Het College van Burgemeester en Schepenen

Bericht zijne bestuurden dat de beraadslaging betreffende het innen der taks op den toegang in de lokalen waar feesten en vermakelijkheden ingericht worden, door den Gemeenteraad gestemd in zitting van 4 September 1922, en waarvan de tekst volgt, bij Koninklijk besluit van 10 Juni 1924 is goedgekeurd geworden, voor een termijn eindigende den 31 December 1926.

Art. 1. — Er is ten voordeele der Stad Gent, te rekenen van 1 Januari 1923, een bijzonder inkomrecht verschuldigd door al wie in schouwburgen, cirkussen, feestlokalen of andere plaatsen, openbare feesten of vermakelijkheden bijwoont, zooals : bals, concerten, muziekkuitvoeringen, conferencien, tentoonstellingen, worstel-, turn- of andere prijskampen, goochelkunde of vermakelijke natuurkunde, liefhebbers-, sport- of weldadigheidsfeesten, vlaamsche fooren, fancy-fairs, tentoonstellingen van panoramas of rondreizende museums, dramatische, cirkus, cinema, biografische en bioscopische voorstellingen, enz.

De ondernemers of inrichters dier openbare feesten of vermakelijkheden (bijzondere personen of bijzondere maatschappijen) blijven onderworpen aan de verplichting, voor die feesten eene verklaring af te leggen, overeenkomstig de policieverordening van 6 Augusti 1900.

Art. 2. — Zijn onderworpen aan den bijzonderen taks op den toegang : al de toeschouwers, toehoorders of bezoekers zonder onderscheid, inbegrepen zij die kosteloozen toegang hebben.

Zijn er van ontslagen : de drukpers voor hare persoonlijke kaarten, de personen gelast met den dienst en het toezicht, de tooneelspelers en tooneelspeelsters, de zangers, zangeressen en muzikanten aan het gesticht verbonden of die hunne medewerking aan de feestelijkheden verleen, alsook de ambtenaars en bedienden van den Staat, Provincie of Stad belast met een toezicht of controle, volgens de invoegende wetten en onderhavige verordening.

Foto 29:

Uitreksel van
een
taksverordening.

314

³¹⁴ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.

Art. 3. — De taks is verschuldigd voor elke (zit of rechtstaande) plaats en bedraagt :

0.05 fr. voor de plaatsen van een inkomrecht minder dan 0.50 fr.	
0.10 id.	beloopen 0.51 tot 1 fr.
0.20 id.	id. 1.01 tot 2 fr.
0.30 id.	id. 2.01 tot 3 fr.
0.40 id.	id. 3.01 tot 4 fr.
0.50 id.	id. 4.01 tot 5 fr.
0.60 id.	id. 5.01 tot 6 fr.
0.70 id.	id. 6.01 tot 7 fr.
0.80 id.	id. 7.01 tot 8 fr.
0.90 id.	id. 8.01 tot 9 fr.
1.00 id.	id. 9.01 tot 10 fr.
10 % id.	id. 10.01 en meer.

Voor de personen die kosteloos toegang hebben, zal het recht geregeld worden in evenredigheid van den prijs der plaats te hunner beschikking gesteld.

Art. 4. — Het recht moet gekwetten worden op het oogenblik der betaling van den inkomprijs of het voorbrengen van het vrijbiljet. In ruiling van de betaalde taks, zullen de toeschouwers, toehoorders of bezoekers een stadsticket ontvangen, waarvan den vorm en den inhoud door het College van Burgemeester en Schepenen vastgesteld zullen worden.

Zij zijn verplicht dat ticket te vertoonen op iedere aanvraag en gedurende den ganschen duur van het feest, aan de personen door het Gemeentebestuur met het toezicht gelast.

Art. 5. — De personen welke de feestelijkheden, opgesomd in art. 1, bijwonen, ingericht in lokalen waar het inkomgeld vervangen is door, verplichtend drankverbruik, door verhooging van den prijs der verspreidingen, door den verplichtenden aankoop van programmas of andere drukwerken of geschriften, onder welken vorm het zij, zijn eene bijzondere eenvormige taks van vijftien centiemen (fr. 0.15) verschuldigd.

Dit recht zal aan den ingang ontvangen worden.

Art. 6. — De eigenaars, bestuurders of huurders (bijzondere personen of bijzondere maatschappijen) van lokalen waar de feestelijkheden opgesomd in art. 1, plaats hebben, zijn gehouden in die inrichtingen toegang te verlenen aan alle bedienden door het Gemeentebestuur aangeduid zoowel voor het afleveren der stadsticketten als voor de controle.

Eene behoorlijke plaats moet voor die beambten voorbehouden worden.

De ondernemers en inrichters van feestelijkheden moeten aan de stadsbedienden toelaten, hunne locatieregisters en ticketboeken na te zien.

Art. 7. — De ondernemers en inrichters kunnen gemachtigd worden, zich zelve met het afleveren der stadsticketten te gelasten. Zij mogen te dien einde op hunne aanvraag, in hunnen naam tegen betaling ten Stadhuis de stadsticketten doen afhalen, die zij zullen denken noodig te hebben voor een of meer feestelijkheden.

De Stad behoudt zich evenwel het recht voor, het afleveren van hare ticketten te schorsen en de ondernemers of inrichters van feestelijkheden te machtigen enkel gebruik te maken, van de door den Staat opgelegde biljetten.

Er zal aan de ondernemers of inrichters die zelf de ticketten doen afleveren als vergelding voor de onvoorziene bestuurskosten, welke de uitvoering dezer verordening hun zou kunnen veroorzaken, eene vergoeding van 20 % worden toegestaan op het bedrag van de waarde der ticketten die door de Stad zullen erkend worden als verkocht zijnde.

De vergoeding zal maar 10 % bedragen, ingeval de ondernemers of inrichters, de stadsticketten niet afleveren, en slechts gebruik maken van de door den Staat opgelegde biljetten, alsook wanneer de Stad gebruik zal maken van het recht haar door § 2 van artikel 7 toegekend, het is te zeggen, van het afleveren harer ticketten te schorsen.

Deze vergoedingen zullen door het College van Burgemeester en Schepenen na verrechtvaardiging uitbetaald worden op vertoon en teruggave der Stadsticketboeken.

Indien ticketten teruggegeven worden in overeenkomst paragraaf I, zal de waarde hiervan terugbetaald worden.

De eigenaars, bestuurders of huurders van lokalen waar feestelijkheden gegeven worden, kunnen in voorkomend geval, zoowel als de inrichters of de ondernemers verantwoordelijk gesteld worden voor de aflevering en de betaling der door de Stad erkende ticketten.

Art. 8. — De taks is niet verschuldigd indien de feestelijkheden vermeld in art. 1 volstrekt kosteloos zijn, op voorwaarde nochtans dat er in de zalen of op de plaatsen waar de feestelijkheden ingericht worden, geene verspreidingen te koop zijn en de toeschouwers niet verplicht zijn programmas, drukwerken of andere voorwerpen aan te koopen (Art. 5).

Art. 9. — In geval de aangekondigde feesten geen plaats hebben, zal de waarde der niet gebruikte ticketten aan de inrichters of ondernemers terugbetaald worden.

Art. 10. — Elk bedrog van wege de toeschouwers, bezoekers of toehoorders zal gestraft worden, ongeminderd de betaling der taks, met eene boete gelijk aan het dubbel der taks.

Elke weigering van wege de eigenaars, bestuurders of huurders van lokalen, ondernemers of inrichters van schouwspelen of vermaken van zich te gedragen naar artikel 6 en elk vastgesteld bedrog bij de toepassing van artikel 7 van wege deze personen, zullen gestraft worden met eene boete gelijk aan het dubbel der ontvangst waarvan de Stad beroofd is geworden.

Die ontvangst zal berekend worden, met als grondslag het middencijfer der ontvangst te nemen, door den Staat gedurende vijftien dagen verwezenlijkt, uit hoofde der taks geregeld door de wet van 20 Februari 1920.

Art. 11. — Het bedrog en de overtredingen aan deze verordening zullen vastgesteld en vervolgd worden overeenkomstig de wet van 29 April 1819.

Gedaan ten Stadhuis, den 5 Juli 1924.

De Burgemeester, -
A. VANDER

De Gemeentesecretaris, -
HEIJ

Gent, samenwerkende. Volks

Naast deze vorm van belasting, die de bezoekers treft, bestaat er ook een taxatie die de uitbaters raakt. Deze taksverordening berekent de belasting aan de hand van de oppervlakte van de danszalen. We vinden hiervan een aanplakbrief terug³¹⁶. Op 26 december 1927 herzien het College van de Burgemeester en Schepenen van Gent het besluit van 14 juni 1920:

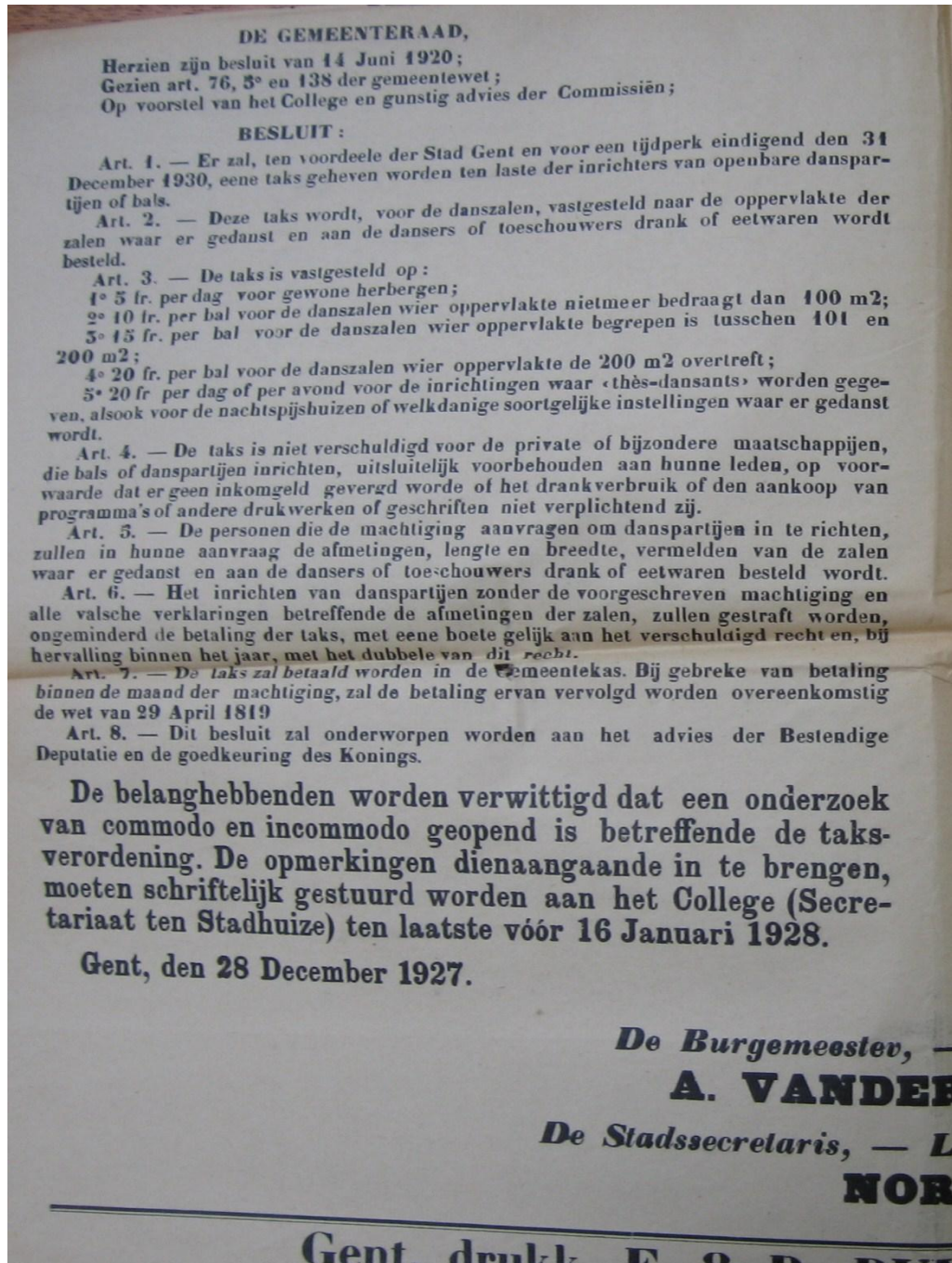

Foto 30:

Uitreksel van de taksverordening van 26 december 1927.

³¹⁶ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8985/5.

³¹⁷ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8985/5.

Artikel 1: *Er zal, ten voordeele der Stad Gent en voor een tijdperk eindigend den 31 december 1930, eene taks geheven worden ten laste der inrichters van openbare danspartijen of bals.*

Artikel 2: *Deze taks wordt, voor de danszalen, vastgesteld naar de oppervlakte der zalen waar er gedanst en aan de dansers of toeschouwers drank of eetwaren wordt besteld.*

Artikel 3: *De taks is vastgesteld op:*

- 1) 5 frank per dag voor gewone herbergen;*
- 2) 10 frank per bal voor danszalen wier oppervlakte nietmeer bedraagt dan 100 m²;*
- 3) 15 frank per bal voor de danszalen wier oppervlakte begrepen is tusschen 101 en 200m²;*
- 4) 20 frank per bal voor de danszalen wier oppervlakte de 200m² overtreft;*
- 5) 20 frank per dag of per avond voor de inrichtingen waar “thé-dansants” worden gegeven, alsook voor de nachtspijshuizen of welkdanige soortgelijke instellingen waar er gedanst wordt.*

Artikel 4: *De taks is niet verschuldigd voor de private of bijzondere maatschappijen, die bals of danspartijen inrichten, uitsluitelijk voorbehouden aan hunne leden, op voorwaarde dat er geen inkomgeld geveerd worde of het drankverbruik of den aankoop van programma's of ander drukwerken of geschriften niet verplichtend zij.*

Artikel 5: *De personen die de machtiging aanvragen om danspartijen in te richten, zullen in hunne aanvraag de afmetingen, lengte en breedte, vermelden van de zalen waar er gedanst en aan de dansers of toeschouwers drank of eetwaren besteld wordt.*

Artikel 6: *Het inrichten van danspartijen zonder de voorgeschreven machtiging en all valsche verklaringen betreffende de afmetingen der zalen, zullen gestraft worden, ongeminderd de betaling der taks, met eene boete gelijk aan het verschuldigd recht en, bij hervalling binnen het jaar, met het dubbele van dit recht.*

Artikel 7: *De taks zal betaald worden in de Gemeentekas. Bij gebreke van betaling binnen de maand der machtiging, zal de betaling ervan vervolgd worden overeenkomstig de wet van 29 april 1819.*

Artikel 8: *Dit besluit zal onderworpen worden aan het advies der Bestendige Deputatie en de goedkeuring des Konings.*

Het verschil tussen de het belastingsreglement van 1927 en het voorgaande van 1920 ligt hem in artikel drie. Het vorige reglement van 14 juni 1920 onderscheidde zich door andere oppervlaktegrootte te belasten³¹⁸:

- 1) *Fr. 5 per bal of danspartij, plaats hebbend in de drankhuizen of herbergen zelf, de bijgebouwen en de toegevoegde zalen dezer inrichtingen moettende gelijk gesteld worden met de danszalen;*
- 2) *Fr. 10 per bal voor danszalen wier oppervlakte de 150 m² niet overtreft;*
- 3) *Fr. 15 per bal voor deze die meer dan 150 m² groot zijn, zonder de 300 m² te overtreffen;*
- 4) *Fr. 20 per bal voor de danszalen wier oppervlakte 300 m² overschrijdt;*
- 5) *Fr. 20 per bal of per avond voor de instellingen waar “thé-dansants” zijn ingericht, alsook voor de nachtspijshuizen of welkdanige gelijkaardige instellingen waar gedanst wordt.*

Artikel twee bepaalt dat de uitbaters van danszalen belast worden op basis van de oppervlakte waar gedanst wordt en waar dansers of toeschouwers drank of eten kunnen bestellen. In hoofdstuk één zagen we dat de ruimte waar gedanst wordt, van de bar of het café, door middel van een trap of koer, gescheiden is. We denken dat de oppervlakte van beide ruimtes werd samengeteld om de gepaste belasting te berekenen. De *Thalia* kent een dansoppervlakte van een kleine 200m². Hoogstwaarschijnlijk moeten we er nog de ruimte waar men drank of eten kon kopen daar bij rekenen. Dit betekent dat de *Thalia* een oppervlakte van meer dan 200m² telt en dus twintig frank belasting per bal moest betalen.

Deze belastingen waren voor de stad Gent erg lucratief. Uit een vergadering van het College der Schepenen op 22 januari 1926 vernemen we meer details: “*Verder heeft onze stedelijke taks op den toegang in de feestlokalen, gedurende het verlopen dienstjaar, ongeveer fr. 900 000 opgebracht, zoodat de opbrengst voor 1926 op fr. 990 000 en voor 1927 op fr. 1 080 000 mag geschat worden*”³¹⁹. De stad Gent verdient goed aan deze belasting, en zal dat de komende jaren blijven doen. We vragen ons af hoe het College der Schepenen nu al kan voorspellen dat de inkomsten van deze belasting zal stijgen. Hebben ze al weet van bepaalde belastingverhogingen? Of zijn ze van plan meer vergunningen uit te geven? Ook in Antwerpen blijken deze belastingen winstgevend te zijn. In 1919 brengen ze 61 702 frank, voor 1920 88 826 frank en in 1921 zelfs 138 962 frank op³²⁰. Deze bedragen verschillen van

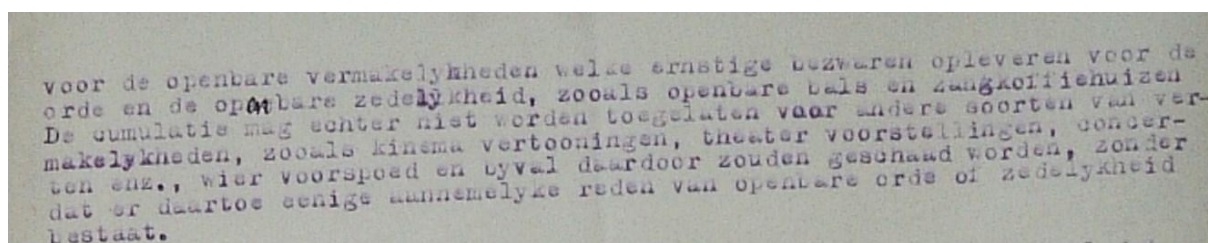
³¹⁸ Stadsarchief Gent, Gemeentebladen Gent, Zitting 14 juni 1920.

³¹⁹ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.

³²⁰ Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 69.

de vermelde Gentse inkomsten. Misschien dat het verschil in tijd er iets mee te maken heeft of misschien bekijkt men in Antwerpen maar een deel van de inkomsten? In beide gevallen is duidelijk dat de inkomsten jaar na jaar stijgen.

Gemeentebleden en reglementen geven weinig informatie vrij over de mening die stadsbesturen hebben over dancings. Tijdens ons onderzoek zijn we wel op een interessante nota gestoten, die aan de minister Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid is gericht. We weten niet van wie de brief precies afkomstig is, het briefhoofd vermeldt het ministerie van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, maar er staat een interessante passage in: “...voor de openbare vermakelijkheden welke ernstige bezwaren opleveren voor de orde en de openbare zedelijkheid, zooals openbare bals en zangkoffiehuizen...”³²¹

322

Aan de hand van deze gegevens bemerken we een tegenstrijdige houding op. Enerzijds brengen de belastingen de stad Gent erg veel winst op maar anderzijds zijn dancings ordeverstorende elementen die vele bewoners hinderen. Ze zorgen voor overlast en druisen in op bepaalde aspecten van de toenmalige zedelijkheid. Uiteindelijk kiest de stad Gent wel voor het financiële aspect van de zaak, door vergunningen te blijven uitdelen aan dancings en belastingen te blijven aanpassen en innen.

³²¹ Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.

³²² Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.

3.3 Houding van de katholieke en de socialistische ideologische zuil

De drie grote politieke ideologische zuilen hadden van het einde van de negentiende eeuw tot kort na de Tweede Wereldoorlog een groot aandeel de acties en gedachten van mensen. Terwijl de ene zuil in dansen gezond vertier ziet, dat in het eigen voordeel kan worden aangewend, ziet de andere zuil er een vulgair en ongepast tijdverdrijf in. Ideologische zuilen proberen alle mogelijke aspecten van het dagelijkse leven te doordringen. Via coöperaties en een netwerk aan organisaties willen zij het individu een totaalpakket aanbieden waarbij zij het professioneel, sociaal, cultureel, educatief en familiaal omringen. Men interfereert in het privéleven van personen en families door hun ontspanningsleven te controleren en te onderwerpen aan bepaalde waarden. Maar amusement wordt ook strijdend of opvoedend ingezet om tot politieke of sociale veranderingen te komen³²³. Bovendien mag de propaganderende functie van feest niet overzien worden.

Volgens Norbert Elias' *“Über den Prozess der Zivilisation: soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen”*³²⁴ voltrekt er zich een proces van toenemende beschaving binnen de samenleving. We zouden zijn theorie kunnen toepassen en stellen dat het uitgaansleven in stijgende lijn wordt gecontroleerd en geciviliseerd. Hierbij stellen we niet dat deze beschaving van binnenin wordt opgelegd maar door buitenaf en meer bepaald door ideologische organisaties. Vrije tijd nam een steeds belangrijkere plaats in binnen de levens van de gewone man. De achturendag, zesdaagse werkweek en betaald verlof zijn een feit. Maarten Bresseleers stelt dat vrije tijd in de ogen van de religieuze en later seculaire middengroepen te vrij was³²⁵. Via beschavingsoffensieven hoopten de elites en later religieuze, maar ook seculaire middengroepen opnieuw controle te krijgen over *“les classes dangereuses”*³²⁶. De zuilen willen de bevolking en meer bepaalde de arbeiders onder hun hoede nemen en ze omvormen tot culturele en beschaafde burgers. We zullen zien dat sommige hiervoor dans aanwenden terwijl andere dans afzweren. Binnen de liberale staat België bleef vrije tijd en ontspanning nagenoeg ongecontroleerd waardoor verschillende

³²³ Roel De Vriendt, “Schoone feesten vereenigen ons allen.” De Vlaams sociaal democratie en de feestcultuur (1885-1914), in: Art Jan, De Nil Bart en Jacobs Marc (reds.), *Een mens leeft niet van brood alleen. Bouwstenen voor een culturele arbeidersgeschiedenis (1800-1940)*, Gent, AMSAB, 2005, pp. 166.

³²⁴ Norbert Elias, *Über den Prozess der Zivilisation: soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, Basel, Haus zum Falken, 1939, 848p.

³²⁵ Maarten Bresseleers, *Ibidem.*, pp. 16.

³²⁶ *Idem.*, pp. 16.

ideologieën strijden om een eigen invulling aan amusement te bieden³²⁷. Theo Beckers onderscheidt drie culturele idealen die de basis vormen van de controle op de vrije tijd van het volk³²⁸. Als eerste haalt Beckers het moralisme aan, waarvoor arbeid en ascese moeten primeren. Arbeid primeert waardoor er geen sprake is van een scheiding tussen werkplaats en vrije tijd. Vervolgens is er het elitisme, waarbij de maatschappelijke elite als lichtend voorbeeld dient voor de samenleving. Ten slotte is er het hedonisme, waarbinnen er geen inmenging wordt geduld en keuzevrijheid hoog staat aangeschreven. We zullen hieronder respectievelijk de katholieke en socialistische visies aankaarten en onderzoeken in hoeverre deze culturele idealen erin terug te vinden zijn. We opteren ervoor om de liberale zuil hier niet te behandelen. Niet dat ze niet interessant of leerrijk kan zijn maar omdat ik denk dat het voor deze scriptie nuttig is om twee uitersten, katholiek en socialistisch, aan elkaar te spiegelen. Hoe staan de katholieke en socialistische zuil tegenover dansen en dancings? Zien de zuilen dansen als een bedreiging of gaan ze de tafels omdraaien en het in hun voordeel laten uitspelen?

➤ **Katholieke zuil**

Wie zegt katholieke zuil zegt indirect ook katholieke Kerk. Beide zijn zo verstrengeld dat elke activiteit zowel in het voordeel van de zuil als van de Kerk staat. Maarten Bresseleers bestempelt deze ideologische strekking als één waarbinnen er een overwegend ethisch discours heerst uitgaande van de heersende religie(s)³²⁹. De katholieke ideologische zuil wil door middel van verenigingen en organisaties, individuen en gezinnen niet enkel aan zich binden maar tevens aan de katholieke Kerk. Ideologisering is nu eenmaal, met het verdampen van de oude sociale bindingen, het nieuwe maatschappelijke bindmiddel geworden³³⁰.

De katholieke Kerk trekt sterk van leer tegen “*de moderniteit*” en de onzedelijkheid binnen de samenleving. Een houding die grotendeels terug te vinden is bij haar ideologische zuil en binnen de activiteiten ervan. De katholieke zuil eist dan ook van de overheid een veel strakkere censuur- en zedelijkheidspolitiek om de nieuwe media (pers, film, radio), nieuwe dansrages (tango), anticonceptie, modetijdschriften scherper te kunnen controleren. Binnen de katholieke Kerk keurt men openbaar vermaak af. In hun mensbeeld geeft ontspanning en uitgaan enkel aanleiding tot verderfelijke zaken als onzedelijkheid, ontucht, dronkenschap en

³²⁷ *Idem.*, pp. 21.

³²⁸ Geciteerd in *Idem.*, pp. 21-22.: Theo Beckers, *Planning voor vrijheid. Een historische studie van de overheidsinterventie in recreatie en vrije tijd*, Wageningen, Landbouwhogeschool, 1983, 454 p.

³²⁹ *Idem.*, pp. 22.

³³⁰ Marc Reynebeau, *Ibidem.*, pp. 32.

zonde³³¹. R.V. vond de katholieke bijeenkomsten te streng: “Ja, maar de katholieken hadden ook zo’n bijeenkomsten. Maar dat was strenger. Maar daarvoor was dat niet beter, hé. Zo streng, op die manier, nee ik vond dat toch niet. Ge zijt beter dat ge u kunt uitleven.”³³² O.H. herinnert zich dat de theorie niet altijd gelijk stond met de praktijk: “De kerk verbood dansen, dat was des duivels. De kerk verbood al wat plezier was. ‘k Ben ooit eens naar een vergadering van de Katholieke jongeren geweest. Toen ik thuis kwam, zei ik tegen mijn moeder dat ik er nooit meer naartoe wilde gaan. Ze zaten daar allemaal te vrijen. De pastoor had dat eens moeten zien. Ja, dansen werd als iets zondigs gezien, een bekrompen gedachte eigenlijk. Waar een katholiek van uit ging, was niet dansen.”³³³ De roep tot ethiek was sterk, de roep tot verbod nooit veraf. Indien we uitgaan van het driedelig schema van Beckers kunnen we stellen dat de katholieke zuil het nauwst aansluit bij het moralisme. Arbeid en ascese primeren waardoor vrije tijd en zelfontspanning naar de achtergrond verdwijnen.

De sterk afkeurende houding van de Kerk en haar ideologische zuil tegen *de moderniteit* en nieuwigheden is onhoudbaar. De jeugd wil gaan dansen; gezinnen willen genieten van hun vrije tijd; men wil vrij kiezen naar welke film men gaan, enzovoort. Men kan niet langer dansen en dancings verketteren. Schoorvoetend beseft de katholieke zuil dat ze moet toegeven en dansnamiddagen en –avonden wel moet inlassen indien ze haar jonge leden niet wil zien afglijden in een *niet-katholiek gepatroneerd milieu*³³⁴. Om maar een voorbeeld te geven: het is pas in de tweede helft van de jaren dertig dat in Gent katholieke filmzalen opduiken³³⁵. Socialistische filmzalen bestonden al kort na de Eerste Wereldoorlog. De katholieke zuil verliest in het levensbeschouwelijke milieu aan aanhang en aantrekkingskracht en beseft dat ze toegevingen moet maken.

³³¹ Maarten Bresseleers, *Ibidem.*, pp. 25.

³³² Interview 1: Bauwens Michal en respondent R.V.

³³³ Interview 18 : Ladlani Yunes en respondent O.H.

³³⁴ Marc Reynebeau, *Ibidem.*, pp. 72.

³³⁵ Guido Deseyn, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent.*, s.p.

➤ Socialistische zuil

In secundaire literatuur over Gent wordt vooral de Gentse socialistische zuil benadrukt. Dit is niet verwonderlijk als men beseft hoe goed ontwikkeld het socialisme was in Gent³³⁶. De Gentse socialisten proberen het arbeidersbestaan op alle mogelijke vlakken te verbinden met hun beweging. Het ontwikkelen van een eigen feestcultuur met eigen feestpaleizen hoort daar ook bij. Hoe men het concept feest invult staat zelden los van politieke, sociale en economische context³³⁷. Volgens Roel De Vriendt was feesten en dansen niet enkel een ontspanningsmiddel maar tevens een verenigings-, onderscheidings- en profileringsmiddel³³⁸. Men wil zich duidelijk aftekenen in het politieke en levensbeschouwelijk landschap. De feesten dienen als propagandamiddel waarbij plezier en plicht hand in hand gaan. Zo introduceert men mensen op een speelse manier in het socialistische gedachtegoed. Een blijspel wordt voorafgegaan door een uiteenzetting over het algemeen stemrecht, of een ‘kunstconcert’ wordt gevolgd door een danspartij³³⁹. De socialistische activiteiten staan niet enkel open voor leden, ook niet-leden zijn welkom. Die mentaliteit is pas vanaf 1890 ontstaan wanneer de socialisten de grote propaganda kracht achter die activiteiten had ontdekt³⁴⁰.

Deze activiteiten staan in schril contrast met die van de katholieke zuil. De socialistische zuil beseftte maar al te goed dat jongeren met bals gelokt konden worden³⁴¹. Dit betekent alleszins niet dat de socialistische zuil bestaat uit feestneuzen die elke gelegenheid te baat grijpt om te feesten. Neen, dansen werd eveneens onderworpen aan een ideologische boodschap en aan een “beschavingsproces”. De socialisten maken erg duidelijk wanneer dansen kan en niet kan. Carnaval is voor de socialisten een belangrijk agendapunt en ze strijden vol overtuiging voor de afschaffing. Carnaval zou een baldadig feest zijn, dat arbeiders een slechte naam bezorgde aan de rest van de bevolking. De socialisten willen hier absoluut komaf mee maken en de arbeiders laten kennis maken met hogere en cultureel meer verantwoorde vormen van cultuur en ontspanning³⁴². Als we de socialisten zouden situeren binnen het schema van Theo Beckers zouden ze het dichtst aanleunen bij het elitisme. Het is hier namelijk een hoger cultureel ideaal dat als lichtend voorbeeld dient.

³³⁶ Roel De Vriendt, *Ibidem.*, pp. 145.

³³⁷ *Idem.*, pp. 145.

³³⁸ *Idem.*, pp. 146.

³³⁹ *Idem.*, pp. 13.

³⁴⁰ *Idem.*, pp. 149.

³⁴¹ *Idem.*, pp. 153.

³⁴² “We zien duidelijk dat de beestigheden veel afnemen, dat het werkvolk zich hooger heft, dat onze propaganda tegen carnaval met de best uitslagen wordt bekroond. Nog enkele jaren en de beestigheden behoren tot het verleden, dank zij de socialisten.” Geciteerd in Maarten Bresseleers, *Ibidem.*, pp. 125: Vooruit, 3-3-1897.

De socialisten verschillen niet enkel van de katholieken op gebied van feestelijkheden maar, ook het vlak van hun houding inzake seksuele moraal. Hendrik De Man staat positief tegenover de openstelling van de vrouwelijke beleving van seksualiteit³⁴³. Hij spreekt zich in 1920, na een reis in de Verenigde Staten, hierover op een vrij revolutionaire manier uit: *”Zij [Amerikaanse vrouw] kan met mannen als haarsgelijken omgaan, vrij, onbekommerd, en onbevreesd, omdat zij niet meer, zooals bij ons, als eene slaafsche prooi voor ’s mans geslachtsdrift beschouwd wordt”*³⁴⁴. Maar volgens De Man staat dit niet gelijk aan losbandigheid: *“En als ’t noodig is kan zij haar zelfeerbied best verdedigen, omdat de man voor haar noch de aantrekkingskracht, noch het gevaar van het onbekende heeft. Reinheid kan niet door onwetendheid en kunstmatige afzondering, maar wel alleen door kennis en verantwoordelijke vrijheid verwezenlijkt worden”*³⁴⁵. De Man gaat in tegen sommige van zijn tijdgenoten die spreken van een *verslapping* van de seksuele moraal door te stellen, dat het eerder gaat om een vrijheid van het schuldbesef. Dit schuldbesef berust op de *zondigheid van de fysieke liefdesbetrekkingen*³⁴⁶. Hendrik De Man is niet de enige die pleit voor een seksualiteit vrij van zondebesef. Isabelle Blume pleit om seksualiteit als normaal te beschouwen³⁴⁷. De denkbeelden van De Man en Blume wijzen op een open moraal over seksualiteit bij de socialisten. Deze openheid op vlak van seksualiteit kan een verklaring vormen waarom socialisten geen graten zagen in het dansen.

Zowel de katholiek als socialistische zuil getuigen van een sterke ideologisering naar de bevolking toe. Maar daarmee eindigt de vergelijking. In tegenstelling tot de katholieke maakt de socialistische zuil juist gebruik van die nieuwe media en moedigt ze diverse ontspanningsvormen aan. Deze ontspanning wordt bepalend voor haar propagandavoering.

³⁴³ Nele Bracke, Karen Celis, Luc Celis, e.a., *Ibidem.*, pp. 85.

³⁴⁴ *Idem.*, pp. 85.

³⁴⁵ *Idem.*, pp. 85.

³⁴⁶ *Idem.*, pp. 86.

³⁴⁷ *Idem.*, pp. 88.

3.4 Conclusie

De mening van de bevolking over dancings is genuanceerd. Aan de hand van mondelinge getuigenissen en klachtenbrieven zijn we in staat om hierover een beeld te vormen. Afgezien van de fervente tegenstanders, begrijpt de bevolking dat dansen een vorm van vertier is en laten ze het toe, weliswaar met bepaalde voorwaarden betreffende chaperonneren en uur van thuis zijn. Geen enkele respondent spreekt zich negatief uit over dansen tenzij dit de mening was van hun ouders. Wanneer we dieper ingaan op de redenen achter het afkeuren van dancings en dansen, krijgen we keer op keer te horen dat dansen aanzien wordt als te intiem. De afstand tussen man en vrouw is te klein en de lichamen raken elkaar. Buurtbewoners reageren afwijzend op de komst van dancings. Ze vrezen voor overlast op allerlei vlakken en zijn bang dat hun eigendommen minder waard zullen zijn.

Het interbellum brengt twee tegengestelde tendensen met zich mee. Aan de ene kant heeft de arbeider nog nooit zoveel vrije tijd gekend door middel van veranderende sociale wetgeving maar aan de andere kant gaan er meer en meer stemmen, buiten de katholieke Kerk, op om te bepalen hoe deze vrije tijd het best besteed wordt. Misschien dat we kunnen stellen dat er met het woordje “vrij” al te los wordt omgesprongen. Ze zijn “vrij” binnen een bepaalde sociaal-politieke en morele context. De stad als stadsbestuur probeert het uitgaansleven, waaronder dancings vallen, te reguleren. Hoewel een stad als Gent (of Antwerpen) een economisch belang heeft bij het controleren van dancings door de vele taksen en vergunningen die geïnd en uitgevaardigd worden, hebben de besturen een lage dunk over danszalen, dancings en vermakelijkheden.

Naast deze administratieve controle onderscheiden we eveneens een ideologische controle op dancings en haar bezoekers. Zowel de socialistische als katholieke zuil zien het uitgaansleven en dancings niet als iets onschuldigs. Beide zullen proberen dancings en haar bezoekers te controleren en te onderwerpen aan hun filosofie. De katholieke zuil volgt de katholieke Kerk in haar afkeer voor dancings. Ze proberen ascese en arbeid voor uitgaan te laten primeren. Deze houding zal tegen de Tweede Wereldoorlog niet standhouden en wijken voor een meer gematigde visie. De socialistische zuil daarentegen ziet dansen niet als een verderfelijke activiteit. In tegendeel, de socialisten zullen feesten aanmoedigen, als die welteverstaan passen binnen hun ideologie. Ze dragen een impliciete propagandistische, verenigende en profilerende functie met zich mee. Feesten moesten voor de socialistische zuil cultureel verantwoord zijn. Zo past het imago van carnaval helemaal niet binnen hun concept

van vrije tijd en zullen ze met alle macht dit feest proberen uit te roeien. Ze willen arbeiders boven hun gewoonlijk cultureel niveau doen uitstijgen. Ook de houding van de socialistische zuil tegenover begrippen als seksualiteit en schuldbesef begint vanaf het interbellum aanzienlijk te verschillen van de houding van de katholieke zuil.

Hoofdstuk IV:

Algemene Conclusie

Deze scriptie had in de eerste plaats als doel een algemeen beeld te schetsen van de Gentse dancings tijdens het interbellum. Desondanks haar korte tijdspanne van “amper” twee decennia is het interbellum een gevarieerde en complexe periode. Het is moeilijk om het interbellum ongenueanceerd als één geheel te behandelen. De *roaring twenties*, de *thirsty thirties* en de afbakening door twee wereldoorlogen maken deze periode uniek. Dancings waren tot voor kort een onontgonnen gebied binnen de Gentse geschiedschrijving. Brussel kent al een bijdrage door de catalogus *Nachtraven* en onderzoek in Antwerpen is de afgelopen jaren toegenomen. Deze scriptie wil zich profileren als een fundament voor verder onderzoek. Vooraleer we ons toespitsten op onze drie grote onderzoeksclusters leek het ons aangeraden een schets te bieden van vrijetijdsbeleving in Gent. We benadrukten wat we tijdens dit onderzoek onder dancing begrepen en probeerden het verschil tussen dansen en een dancing te duiden. Een dancing was voor ons in de eerste plaats een dancing, indien ze ingeschreven stond als zodanig binnen de Hinderlijke Inrichtingen. Ten tweede herkenden we een dancing aan haar specifieke inrichting en het geven van nachtelijke danspartijen zonder ogenschijnlijke reden. Dancings worden tijdens het interbellum geconfronteerd met concurrentie uit verschillende hoeken. De grootste rivaal blijkt de cinema te zijn, die danszalen geleidelijk aan overnemen. Onderzoek in Antwerpen komt tot dezelfde conclusie³⁴⁸. We hebben hiervan een concreet voorbeeld gegeven. Dit gegeven weerspiegelt zich niet enkel binnen de wereld van de dancings. Ook variététheaters lijden onder deze nieuwe mededinger³⁴⁹.

Onze eerste onderzoekscluster bestond uit een topografische reconstructie van de dancings in Gent voor de periode 1919-1939. Ons onderzoek kreeg een extra stimulans na het ontdekken van een document uit de Hinderlijke Inrichtingen van 1933, dat alle vergunningsaanvragen bevat van dat jaar. Enkel en alleen uit dit document wisten we 165 dancings op te halen. Wanneer we alles samentellen, komen we tot een totaal van 199 dancings. Dit is verassend, zeker indien men dit vergelijkt met Antwerps onderzoek waar men op het aantal dancings voor 1921 op zestig en voor 1937 op zevenenvijftig schat³⁵⁰. Dit aantal

³⁴⁸ Cor Vanistendael, *Ibidem.*, pp. 84.

³⁴⁹ Evelien Jonckheere, *Ibidem.*, pp. 103.

³⁵⁰ Nele Paelinckx, *Ibidem.*, pp. 15.

bewijst dat dancings een grote gevestigde waarde binnen het amusementsleven waren. Een waarde die onder andere door de komst van de cinema ten onder is gegaan. Spijtig genoeg kunnen we de evolutie van het aantal dancings tijdens het interbellum niet nauwkeurig schetsen. Indien we gelijkaardige bronnen gevonden hadden voor ander jaren dan 1933, had dit ons toegelaten vergelijkingen te treffen met voorgaande of latere jaren van het interbellum. Dit had ons ook de mogelijkheid geboden om de impact van de economische crisis op het uitgaansleven en dancings beter te meten.

Vervolgens hebben we deze dancings op een Gents stadplan voorgesteld. Dit stelt ons in staat om in één oogopslag bepaalde concentraties te constateren. We zijn drie concentraties op het spoor gekomen die we aan de hand van casussen verder in detail hebben belicht. De eerste uitgaansbuurt bevindt zich om en rond de Kuiperskaai en draagt voornamelijk een burgerlijk imago met zich mee. De dancings aan de vroegere stationsbuurt proberen zich zo chique mogelijk voor te stellen, dit valt uit promotiekaartjes af te leiden. Voorts valt de grote hoeveelheid Franse benamingen hier op, niet toevallig de taal van de burgerij. De tweede concentratie bevindt zich in de Sint-Amandstraat, waar meer volkse dancings te vinden zijn. De valt bijvoorbeeld af te leiden uit de meer Vlaamse of Angelsaksische benamingen. De soldatenkazerne in de buurt van de Sint-Amandstraat speelt een cruciale rol in het bepalen van identiteit en publiek van de tweede concentratie. De aanwezigheid van soldaten creëert een bepaald imago van deze buurt. Onze derde uitgaansbuurt kenmerkt zich ook door de aanwezigheid van één bepaalde beroepsgroep. De Meulesteedsesteenweg en haar vertakkingen typeert zich door haar aanwezigheid bij de Gentse Haven, die ervoor zorgt dat vele schippers in deze buurt uit gaan en gaan dansen. Opvallend is dat uitgaansbuurten sterk verbonden en afhankelijk zijn van geografische aspecten zoals een station midden in het centrum, een kazerne of een haven. Het typische uitgaanspubliek moet niet ver stappen om zich midden in “hun” uitgaansbuurt te bevinden.

Tijdens het bestuderen van het aantal dancings per buurt komen we tot de iets wat vreemde conclusie dat de volkse uitgaanswijken meer dancings kennen de Kuiperskaai, die toch gekend staat als burgerlijk. Dit is een merkwaardig gegeven waarop we niet direct een antwoord kenden. Waarom een meer burgerlijke uitgaanswijk, met meer kapitaalkrachtige bezoekers, minder dancings telt te midden van een economische crisis is een vraag dat nog te beantwoorden valt. Dancings zijn niet de enige locaties waar gedanst kan worden. Misschien dat er in de Kuiperskaai minder dancings zijn, omdat de burgerij de voorkeur geeft aan bals georganiseerd in andere zalen dan dancings? We kunnen misschien de piste bewandelen van

de positieve correlatie veroorzaakt door de economische crisis? Misschien dat het amusementsleven meer uitbaters kent, omdat men zijn brood op eender welke manier wil verdienen en dancings hiervoor geschikt lijken? Misschien dat de crisis een escapistisch reflex naar boven brengt, waardoor mensen hun problemen willen vergeten tijdens het dansen? Deze correlatie zou bijgevolg minder aanwezig zijn bij de burgerij omdat ze minder onder de crisis lijden. Een studie over de invloed van de economische crisis op het uitgaansleven zou een mooi vervolg vormen op dit onderzoek.

Het interieur van een dancing speelt een beslissende rol in haar identiteit. Uit de analyse van fotografische beelden en de vergelijking met onderzoek uit Antwerpen zijn we in staat gebleken de typische architecturale kenmerken van een dancing toe te lichten. De gevel van een dancing spreekt enkel voor zich indien de woorden dancing erop staan vermeld, anders ziet het gebouw eruit als een doodgewoon café of huis. Doordat de danszaal gesitueerd is aan de achterkant van het gebouw, valt het niet meteen op dat men met een dancing te maken heeft. Uit onze casussen blijkt dat een etablissement bestaat uit een bargedeelte en een dansgedeelte. Beide gedeeltes zijn van elkaar gescheiden door middel van een trap of een koer. De dansvloer en het type van muziekverzorging is een doorslaggevende factor in het bepalen van een dancing. Een dancing kenmerkt zich door een houten, bij voorkeur verzonken dansvloer die omzoomd is door tafels en stoelen of bankjes. Aan het uiteinde van de zaal herkennen we een podium met orkest of een dansorgel. De vorm van de muzikale uitvoering is erg beslissend het imago van een dancing. Dansorgels kenden een volkse uitstraling terwijl orkesten een opmars kennen tijdens het interbellum en een chiquer imago verspreiden.

Onze tweede onderzoeksccluster bestond uit het reconstrueren van de afspraken en ongeschreven omgangsregels die tijdens een avondje dansen golden. We spitsten ons toe op aspecten als afspraken en controle van thuis, omgang tussen de seksen, dans en type muziek en mode. Dit onderzoek zou niet gevoerd kunnen zijn zonder mondelinge geschiedenis. Onder leiding van Prof. Dr. Bruno De Wever is een project mondelinge geschiedenis tot stand gekomen, dat ons negenendertig interviews heeft bezorgd. Na de verwerking van deze mondelinge bronnen is gebleken dat dansen werd bepaald door de regels van thuis uit. Ouders of werkgevers bepalen wanneer en tot hoe laat onze respondenten mogen uitgaan, indien deze regels niet nageleefd worden hangen er consequenties aan vast. Sommige ouders gaan zelfs nog een stapje verder en chaperonneren hun kinderen op een avond uit. Dit is tijdens het interbellum een verschijnsel waar niemand raar van opkijkt. Meestal gaan de ouders enkel maar de eerste keren mee als een soort geruststelling. We mogen niet vergeten dat dit een

vrouwelijk “privilege” was, die verdwijnt naarmate seksualiteit als minder bedreigend wordt aanschouwd³⁵¹. Blijkbaar associëren ouders dancings met relaties en flirts, die leiden tot intimiteiten en ongewenste zwangerschappen. Onze respondenten verklaren dat dit geen ongegrond vrees is gezien de grote kans om een partner op de dansvloer te vinden. Hoewel vele respondenten verklaren niet in de eerste plaats te gaan dansen om een vriendje of vriendinnetje op te scharrelen, is het niettemin mooi meegenomen. Het huwelijk zet een rem op het uitgaansgedrag van onze respondenten. Nieuwe prioriteiten steken de kop op en een tekort aan tijd en financiële middelen zorgen ervoor dat onze respondenten niet meer uitgaan. Natuurlijk, zal het feit of de partner al dan niet een fervente danser was meespelen, maar ook de intimiteit die gepaard gaat met dansen zal vele partners jaloers gemaakt hebben waardoor men niet meer ging dansen.

Dansen en muziek zijn de hoofdbezigheden die dancings voorschotelen. Onze respondenten hebben vaak nog levendige getuigenissen over de dansen die ze zelf nog uitgevoerd hebben. Veelal waren dat de wals, tango, foxtrot en charleston. Deze dansen waren erg in de mode, in tegenstelling tot dansen als de mazurka, de scottish en de quadrille die hun neergang kenden. Dancings kennen een tweedeling door hun type van muziekluitvoering. Dansorgels zijn fantastische constructies die erg voor de verbeelding spreken, maar toch kennen ze een achteruitgang, onder andere door de grote populariteit van orkesten. Het verdwijnen van orgels zal zeker te maken hebben met het opkomen van orkesten, maar toch moet de rol van de belastingen op orgels beter bestudeerd worden. Zo kunnen we zeker zijn van alle factoren die meegespeeld hebben in het verdwijnen van dansorgels.

Mode is een aspect dat het bestuderen waard is. Uit onze interviews komt telkens opnieuw naar voren, dat men uitging in zondagskledij en hoe belangrijk een verzorgd uiterlijk was voor de eerste indruk. Dansen was immers nog steeds een verleidingsspel, waarvoor men zich graag uitdoste. Vrouwen droegen een rok of een kleed met een hakschoen, terwijl mannen een hemd en een vest aandeden. In sommige etablissementen werd van mannen gevraagd een das aan te doen. Het geheel van deze omgangsregels en codes laat ons toe stellen dat een danspartij tijdens het interbellum er veel formeler aan toe ging dan vandaag. Alles van de dansuitnodiging tot de kledij verraadt een zeker formeel, plechtig karakter.

Onze derde onderzoekscluster bestond uit de analyse van houdingen tegenover dancings vanuit verschillende maatschappelijke lagen, namelijk de bevolking, het stadsbestuur en de katholieke en de socialistische zuil. Het gros van onze respondenten ging

³⁵¹ Nele Bracke, Karen Celis, Luc Celis, e.a., *Ibidem.*, pp. 85-86.

uit en zag daar absoluut geen graten in. De buurtbewoners van dancing dachten daar anders enigszins anders over. Uit klachtenbrieven vernemen we dat zich verzetten tegen de overlast van de dancing bovendien vrezen ze dat hun eigendommen zullen devalueren door de aanwezigheid van danszalen. Het Gentse stadsbestuur ontwikkelt een dubbele houding ten opzichte van dancings en danspartijen. Uit politiereglementen blijkt hoe strikt dancings worden gereguleerd en gecontroleerd. In de ogen van het stadsbestuur bespeuren we een zekere afkeer tegen deze vorm van vermaak, maar toch wordt ze niet tegengehouden. We vermoeden dat de belastingenheffingen zo winstgevend voor de stad waren, dat een afschaffing van dancings voor de stad een ware aderlating zou zijn.

De socialistische en katholieke zuil houden er uiteenlopende meningen op na als het aankomt op feestbeleid en seksualiteit. De groeiende openheid op vlak van seksualiteit van de socialistische kant zorgt ervoor dat dancings minder gestigmatiseerd worden. Toch houdt de socialistische zuil er enkel van feesten en danspartijen te geven binnen hun eigen muren. Dit wijst tevens op een hun wens tot controle. In tegenstelling tot de katholieke zuil, zijn de socialisten een voorstander van feesten omdat dit een propaganderende functie kan inhouden die ze in hun voordeel laten uitdraaien. Uiteindelijk moet de katholieke zuil zwichten en toegeven aan haar leden en aan de moderne tijden.

Bronnen

• Mondelinge bronnen

- Zie bijlage: negenendertig interviews van het mondelinge project “Amusementsleven voor de Tweede Wereldoorlog”.
- Privébezit: interview met Guy Puttevils op 19 november 2007.
- Privébezit: interview met André Verbeke.

• Primaire bronnen

Stadsarchief Gent:

- Hinderlijke inrichtingen, Reeks X
 - Dossiers: 6, 54, 68, 70, 115, 132, 135, 185, 191, 245bis, 258bis, 312, 327, 375, 376, 475, 528, 544, 560, 584, 671, 680, 681, 701, 718, 719, 720, 721, 724, 734, 736, 757, 758, 761, 766, 877, 913, 914, 1165, 1206, 1247, 1248, 1256, 1342, 1418, 1578, 1583, 1650, 1651, 1661, 1717, 1759, 1830, 1863, 1874, 1941, 1942, 2444, 2685, 2705, 3375, 4095, 4381, 4914, 5084, 5279, 5280, 5288, 5749, 5804, 5805.
- Gemeentebladen Stad Gent voor de periode 1919-1940.

Provinciaal archief

- Hinderlijke inrichtingen, Reeks 8
 - Dossiers: 8/102/41, 8/109/37, 8/128/9, 8/342A, 8/342B, 8/343, 8/352, 8/377, 8/378, 8/379, 8/381, 8/383, 8/384, 8/401, 8/402, 8/403, 8/404, 8/446, 8/447, 8/448, 8/449, 8/450, 8/451, 8/460, 8/461, 8/526, 8/527, 8/528, 8/529, , 8/679, 8/681, 8/683, 8/714, 8/715, 8/713, 8/682A, 8/682B, 8/701, 8/702, 8/693, 8/694, 6/802, 6/803, 8/525, 8/527, 8/530, 8/531, 8/532, 8/533, 8/626, 8/645, 8/645B, 8/646, 8/647, 8/648, 8/649, 8/650, 8/696, 8/343, 8/352, 8/627
- Lijst alle hinderlijke inrichtingen uit 1933: Betreffende de provinciale belasting op gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven. Lijst van de inrichtingen in Gent. Dossier: 1/17/6168/1, 1933.
- Politieverordeningen
 - Dossiers: 2/20-8655/5 (1921), 2/20-8655/1 (1925), 2/20-8985/5 (1928), 2/20-8985/8, 2/20-8985bis/2 (1931), 2/20-9006/2 (1933), 2/20-9007/3 (1935), 2/20-9175/2 (1936), 2/20-9590/1-2 (1943), 2/20-9590/4 (1944), 2/20-9352/4-24,
- Verzoeken om inlichtingen en tussenkomsten aan de gouverneur.
 - 2/20-9352/4 (1944-1945)

• Beeldmateriaal

Foto 1: Privébezit André Verbeke.

Foto 2: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.

Foto 3: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.
 Foto 4: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.
 Foto 5: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.
 Foto 6: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.
 Foto 7: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5805.
 Foto 8: Privébezit en copyright Léon De Temmerman.
 Foto 9: Privébezit André Verbeke.
 Foto 10: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280.
 Foto 11: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280.
 Foto 12: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.
 Foto 13: Privébezit Björn Isebaert.
 Foto 14: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.
 Foto 15: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.
 Foto 16: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.
 Foto 17: Privébezit en copyright Cor Vanistendael.
 Foto 18: Privébezit en copyright Cor Vanistendael.
 Foto 19: Privébezit en copyright Léon De Temmerman.
 Foto 20: Privébezit André Verbeke.
 Foto 21: Privébezit André Verbeke.
 Foto 22: Privébezit André Verbeke.
 Foto 23: Privébezit André Verbeke.
 Foto 24: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5288.
 Foto 25: Privébezit Léon De Temmerman.
 Foto 26: Ed Fermont, *Van café tot café*, Eeklo, de Eeclonaar, 2000, pp. 9.
 Foto 27: S. Huysmans, “Feestkledij verplicht. Feestkledij door de eeuwen heen”, in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, 2001, Cahier 17, bijlagen.
 Foto 28: Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8958/5.
 Foto 29: Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 0/881/4.
 Foto 30: Provinciaal Archief Oost-Vlaanderen, Politieverordeningen, dossier 2/8985/5.

Kaart 1204: Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenleeszaal.

Literatuur

Boeken

1. BAILEY Peter (ed.), *Music Hall: The Business of Pleasure*, Milton Keynes, Open University Press, 1986, 166p.
2. BALTHAZAR H. en DE BRABANDER J., e.a., *De moderne tijd van 1914 tot heden, Culturele geschiedenis van Vlaanderen*, Deel IV, Deurne, Baart, 1983, 159p.
3. BERGER Daniel, COLARD Didier en DE REYMAEKER Michel, e.a., *Nachtraven, het uitgangsleven in Brussel van 1830 tot 1940*, Brussel, Gemeentekrediet, 1987, 219p.
4. BRACKE Nele, CELIS Karen, CELIS Luc, e.a., *Begeerte heeft ons aangeraakt: socialisten, sekse en seksualiteit*, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, Bijdrage Museum van de Vlaamse sociale strijd, nummer 16, 1999, 498p.
5. BRESSELEERS Maarten, *carnaval en beschaving: sociale verhoudingen in een veranderende stad: Gent 1820-1914*, onuitgegeven licentiaatverhandeling, Gent, s.n., 1999, 147p.
6. CAPITEYN André, CHARLES Leen, LALEMAN Marie Christine, *Historische atlas van Gent*, SUN/De Zwarte Doos, Gent, 2007, 80p.
7. CAPITEYN André (red.), *Interbellum in Gent 1919-1939*, Gent, Stad Gent, Stadsarchief Gent en Museum Arnold Van Der Haegen, 1995, 223p.
8. CONVENTS Guido, *Van kinetoscoop tot café-cine*, Leuven, Universitaire Pers, 2000, 480p.
9. DECAVELE Johan, DE CLERQ Lode, LOOTENS Pierre, e.a., *De Opera van Gent: restauratie, interieurs*, Tielt, Lannoo, 1993, 239p.
10. DE KEUKELAERE Erik, *Station Gent-Zuid en het Gentse Zuidkwartier, Deel II: 1911-1940*, 2004.
11. DESEYN Guido, *De geschiedenis van het amusementsleven te Gent*, Gent, Uitgave van de Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel, 1983, s.p.
12. DESEYN Guido, *Gids voor oud Gent*, Antwerpen, C. De Vries-Brouwers, 2001, 526p.
13. DE VRIENDT Roel, "Schoone feesten vereenigen ons allen". De Vlaamse sociaal-democratie en de feestcultuur (1885-1914), in: ART Jan, DE NIL Bart en JACOBS

Marc (eds.), *Een mens leeft niet van brood alleen. Bouwstenen voor een culturele arbeidersgeschiedenis (1800-1940)*, Gent, AMSAB, 2005, 304p.

14. DEWEVER Bruno en FRANCOIS Pieter, *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis als praktijk*. Schaarbeek, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, 72p.
15. DUMONT G.H., *De dolle jaren in België: 1920-1930*, Brussel, ASLK, 1981, 222p.
16. ELIAS Norbert, *Het civilisatieproces: sociogenetische en psychogenetische onderzoeken*, Amsterdam, Boom, 2001, 848p.
17. FERMONT Ed, *Van café naar café*, Eeklo, de Eecloonaar, 2000, 152p.
18. FESCHOTTE Jacques, *Histoire du Music-Hall*, Presses Universitaires de France, 1965, 126p.
19. GOBYN R. en SPRIET W., *De jaren '30 in België: de massa in verleiding*, Brussel, Ludion, 1994, 318p.
20. JONCKHEERE Evelyne, *Gentse Variététheaters van 1880 tot 1914*, onuitgegeven licentiaatverhandeling, Gent, 2007, 166p.
21. MESTDAGH Leen, *Aspecten van het cultureel leven te Gent: contrastpunten en vergelijkingen tussen 1937 en 1947*, Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 237p. + 163p.
22. PAELINCKX Nele, *De populaire danscultuur in Antwerpen tijdens het interbellum*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 2007, 154p.
23. VAN BEURDEN Leontien, *Mode in de twintigste eeuw*, Den Haag, SUN, 1985, 143p.
24. VANISTENDAEL Cornelis, *Danslexicon: "Everything you always wanted to know about dancing but never dared to ask"*, onuitgegeven inleidende brochure voor het Project Mondelinge Geschiedenis Populaire Dans Antwerpen, 104p.
25. VAN LEEUWE Els, *Het uitgaansleven op de Kuiperskaai: en hoe globale stromingen zich daarin reflecteren*, Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 1997, 187p.
26. VAN RIJCKEGHEM J.C., "Over stille films en vergeten paleizen", in DEFOORT H. en DE VUYST (red.), *Veldstraat/Gent*, Tielt-Gent, Lannoo, 2005, 159p.
27. VERAVERBEKE Els (ed.), *Gentse Feestpaleizen*, Gent, Huis van Alijn, onuitgegeven bundel, s.d., s.p.
28. VOVELLE Michel, *Mentaliteitsgeschiedenis: essays over leef- en beeldwereld*, Nijmegen, SUN, 212p.

29. VUYLSTEKE Carlo, *Zwarte Bamboulas en geile zazous: jazz in Gent tijdens de swingperiode (1930-1945)*, Gent, 2000, onuitgegeven licentiaatverhandeling, 137p.
30. WOUTERS Cas, *Seks en de seksen*, Amsterdam, Bakker, 2005, 301p.

Verzamelwerken

1. ANTROP Dirk, CAPITEYN André, DECAVELE Johan, e.a. (reds.), *Gent van toen en nu: ons erfgoed*, Zwolle, Waanders, 2003-2005, s.p.
2. CAPITEYN André, 1350 jaar Gent. De Gentenaars en hun amusement, in: *Waar is de Tijd*, Zwolle Waanders, 1997, pp. 35-54.
3. DECAVELE Johan, *Gent: Apologie van een rebelse stad. Geschiedenis, kunst, cultuur*. Antwerpen, Mercatorfonds, 1989, 446p.

Artikels

1. ART Jan, Van Heilige tijd naar Vrije Tijd, *Spiegel Historiael*, XVIII, 1983, 11, pp. 594-598.
2. HUYSMANS S., “Feestkledij verplicht. Feestkledij door de eeuwen heen”, in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, 2001, Cahier 17, pp. 1-33.
3. POELMAN R., “Gisteren ging ik naar de cinema”, in: *Jaarboek van de Heemkundige Kring “De Oost-Oudburg”*, 1992, s.p.
4. SERMON Armand, “Welke cultuur voor arbeiders?”, in: *Brood en Rozen, Tijdschrift voor de geschiedenis van sociale bewegingen*, 1998, 3, pp. 7-23.

Bijlage I: Lijst Interviews

Nr.	Interviewer	Respondent
1.	Bauwens Michal	R.V.
2.	Blomme Hans	I.M.
3.	Boënné Maarten	L.S.
4.	Carpentier Maxime	M.D.M.
5.	De Boeck Evelyne	S.B.
6.	De Boeck Gijs	I.P.
7.	De Winter Wim	M.V.G.
8.	Debeuckelaere Heleen	P.V.
9.	Decelle Pieter	M.V.N.
10.	Dejonghe Lisa	C.V.
11.	Devroe Wouter	G.V.C.
12.	Furniere Andy	J.B.
13.	Gernaert Ivo	E.N.
14.	Goeminne Koen	G.M.
15.	Hoedaert Lennert	G.N.
16.	Hofman Daan	P.N.
17.	Keirse Thomas	F.V.
18.	Ladlani Yunes	O.H.
19.	Lateur Simon	E.S.
20.	Muys Jasper	P.D.R.
21.	Neiryndck Matthias	A.P.
22.	Puystiens Raïsa	T.B.
23.	Roose Annelies	J.C.
24.	Saey Geraldine	A.V.
25.	Symons William	A.C.B.
26.	Van De Velde Tienieke	C.P.
27.	Van Den Driessche Roeland	Y.K.
28.	Van Der Maelen Sander	I.S.
29.	Van Eenoo Mieke	R.R.

30.	Van Ertvelde Anaïs	J.M.
31.	Van Gerwen Wouter	C.A.
32.	Van Hauwermeiren Remco	H.G.
33.	Vandenbussche Steven	M.D.B.
34.	Vanheule Koen	A.D.V.
35.	Vanwalleghem Maud	M.L.
36.	Vanwildemeersch Natan	A.L.
37.	Vercruyce Sofie	J.D.M.
38.	Viaene Tuur	A.C.
39.	Zutterman Rocky	M.S.

Bijlage II: Gentse dancings afkomstig uit secundaire bronnen

	Naam dancing	Straatnaam	Jaar
1.	De Gouden Poort ³⁵²	Antwerpsesteenweg	
2.	De Raadskelder ³⁵³	Bagattenstraat	1933 opgedoekt
3.	Liberty	Bagattenstraat	
4.	Choeurs	Bagattenstraat	Filiaal Vooruit
5.	Concordia ³⁵⁴	Belgradostraat	
6.	Elite ³⁵⁵	Brabantdam	
7.	Azalea Palace	Citadelpark	
8.	Zaal Flora ³⁵⁶	Holstraat 42	
9.	Danszaal Den Hert ³⁵⁷	Buiten de Kortrijkse Poort	
10.	La Jungle	Kuiperskaai 3	1931-1935
11.	Bar Mac ³⁵⁸	Kuiperskaai 4	1935
12.	De Helder	Kuiperskaai 6	1918, ook nog in 1932
13.	Yeux Noirs	Kuiperskaai 6	Vanaf 1937
14.	The Royal ³⁵⁹	Kuiperskaai 7	1921
15.	Moulin Rouge ³⁶⁰	Kuiperskaai 7	1931
16.	Coliseum ³⁶¹	Kuiperskaai 7	1932
17.	Scala ³⁶²	Kuiperskaai 7	1935
18.	La Gaité ³⁶³	Kuiperskaai 8	1931
19.	Tahiti of Tabarin ³⁶⁴	Kuiperskaai 8	1933

³⁵² Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 215.

³⁵³ Guido Deseyn, "Over Cinéma Pathé en Congé Payé... De democratisering van de vrije tijd.", pp. 212.

³⁵⁴ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 215

³⁵⁵ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 62.

³⁵⁶ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, pp. 215.

³⁵⁷ *Idem.*, pp. 215.

³⁵⁸ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 46.

³⁵⁹ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁰ *Idem.*, pp. 42.

³⁶¹ *Idem.*, pp. 46.

³⁶² *Idem.*, pp. 46.

³⁶³ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁴ *Idem.*, pp. 46.

20.	Pengouin ³⁶⁵	Kuiperskaai 8	1934
21.	Ange Blue ³⁶⁶	Kuiperskaai 9	1931
22.	Le Chalêt ³⁶⁷	Kuiperskaai 9	1932
23.	Au Caveau Jeannot ³⁶⁸	Kuiperskaai 11	1932
24.	Valentino	Kuiperskaai 19	
25.	De Blauwen Engel	Kuiperskaai	
26.	Lune d'Argent	Kuiperskaai	
27.	Zaal Barger ³⁶⁹	Lange Violettenstraat	
28.	Strasbourg ³⁷⁰	Nieuwe Wandeling	
29.	Arche De Noë	Oude Scheldestraat 5	1937
30.	Au Cobra ³⁷¹	Oude Scheldestraat 8	1926
31.	La Rivièra ³⁷²	Oude Scheldestraat 8	
32.	Het Maagdeken ³⁷³	Palingshuizen	
33.	Zaal Boudewijn ³⁷⁴	Rodelijvekensstraat	
34.	Zaal Rubens ³⁷⁵	Van Caeneghemstraat	
35.	Le Perroquet	Vlaanderenstraat	
36.	Tabarin of Tahiti	Wondelgemstraat	
37.	De Oude Kroon ³⁷⁶	Zuidkaai	
38.	Caméo		
39.	Chandos		
40.	Régina ³⁷⁷		

³⁶⁵ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁶ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁷ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁸ *Idem.*, pp. 46.

³⁶⁹ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent, Ibidem.*, pp. 215.

³⁷⁰ *Idem.*, pp. 215.

³⁷¹ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 46.

³⁷² *Idem.*, pp. 46.

³⁷³ Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent, Ibidem.*, pp. 215.

³⁷⁴ *Idem.*, pp. 215.

³⁷⁵ *Idem.*, pp. 215.

³⁷⁶ *Idem.*, pp. 215.

³⁷⁷ Els Van Leeuwe, *Ibidem.*, pp. 42.

Bijlage III: volledige lijst opgespoorde dancings

1.	Adam Oscar	Molenaarstraat 53
2.	Baeckelandt	Vrijdagsmarkt 16
3.	Baude Philemon ³⁷⁸	Gillis Coppinsstraat 9 (vroeger Sint-Gillisstraat)
4.	Bauwens ³⁷⁹	Terdonckstraat 2 (bestaat niet meer)
5.	Beys J.	Blaisantvest 21 (vroeger Plezantevest)
6.	Blom W. Ook wel The Royal (1921), The Moulin Rouge (1931), Coliseum (1932) , Scala (1935)	Kuiperskaai 7
7.	Bogaert M.	Normaalschoolstraat 26
8.	Boone J.	Belgradostraat 27
9.	Borst Léon ³⁸⁰	Marmestraat 1 (bestaat niet meer)
10.	Bosman G.	Kortrijksesteenweg 68
11.	Bradt G.	Onderwijsstraat 24
12.	Brossé J.	Weldadigheidsstraat 20
13.	Brys	Land Van Waaslaan 54(vroeger Land Van Waesdreef)
14.	Buyse Maurice	Vliegtuiglaan 74 (vroeger Aeroplaanlaan)
15.	Calis	Vliegtuiglaan 80 (vroeger Aeroplaanlaan)
16.	Canse	Woodrow Wilsonplein 10
17.	Canse	Meerhem 107 (vroeger Groot Meerhem)
18.	Chalmet	Kuhlmanlaan 2 (vroeger Kuhlmandreef)
19.	Zaal Concordia	Hippoliet Lippensplein
20.	Coone	Meulesteedsesteenweg 358
21.	Coppenholle	Sint-Lievenspoortstraat (vroeger Sint-Lievensstraat)
22.	De Backer G.	Sint-Amandstraat 86
23.	De Bruycker G. (W.)	Kalvermarkt 11

³⁷⁸ Provinciaal archief, Reeks 8, hinderlijke inrichtingen, dossier 8/109/37.

³⁷⁹ De Terdonckstraat bestaat niet meer. Het gebied is dient nu voor industrie.

³⁸⁰ De Marmerstraat bestaat niet meer. Het gebied dient nu voor industrie.

24.	De Buyck Jan	Graaf Van Vlaanderenplein 6
25.	De Clercq	Korianderstraat 5
26.	De Clercq A.	Vorkstraat 85
27.	De Coninck P.	Voormuide 15 (vroeger Nieuwe Saspoortstraat)
28.	De Leye A.	Port Arthurlaan 170
29.	De Marteleire K.	Kuhlmanlaan 5 (vroeger Kuhlmandreef 5)
30.	De Meester A.	Geitestraat 43
31.	De Meyer G.	Sassekaaistraat 5
32.	De Meyer J.	Kortrijksesteenweg 258
33.	De Paepe C.	Loostraat 26
34.	De Poorter Henri	Vorkstraat 106
35.	De Rudder Maurice	Antwerpsesteenweg 55
36.	De Rycke M.	Vlasmarkt 10
37.	De Smedt L.	Meulesteedsesteenweg 138
38.	De Spiegeleire H.	Evergemsesteenweg 143
39.	De Stoop L.	“Dancing Moderne”, Sint-Amandstraat 8
40.	De Strooper M.	Brusselsesteenweg (vroeger Brusselsestraat 1)
41.	De Vos R.	Phoenixstraat 19
42.	De Vulder G.	Reep 21
43.	De Waele R.	Lange Boomgaardstraat 51
44.	De Witte Jan ³⁸¹	Heilige Geeststraat 5
45.	De Witte C.J.	Gouden Leeuwplein 6
46.	D’Haenens F.	Vliegtuiglaan 82
47.	D’Hoedt	Panterschipstraat 2
48.	D’Hondt	Sint-Amandstraat 36
49.	Dierick T.	Oudburg 11
50.	Doll R.	Meulesteedsesteenweg 309
51.	Drapier Edmond	Ekkergemstraat 26 (vroeger Akkergemstraat)
52.	Droesbeke Serafien	Marmersstraat 11 (bestaat niet meer)
53.	Elewaut Albert ³⁸²	“Thalia”, Sint-Amandstraat 30

³⁸¹ Stadsarchief Gent, Hinderlijke inrichtingen, Reeks X, dossier 5804.

³⁸² Stadsarchief Gent, Hinderlijke inrichtingen, Reeks X, dossier 5279.

54.	Essens Maurice	Zwijnaardsesteenweg 443
55.	Feys	Pensenmarkt 5
56.	Feys Th.	Schepenvijverstraat 6 (vroeger Kleine Statiestraat)
57.	Fortie A.	Prins Boudewijnstraat 2 (vroeger Boudewijnstraat)
58.	Geernaert C.	Londonstraat 88
59.	Geers Guillaume	Kuhlmanlaan 1 (vroeger Kuhlmandreef)
60.	Gits F.	Rozier 77
61.	Haegeman P.	Van De Goesstraat 4
62.	Hanssens J.	Kunstlaan 18
63.	Herrebaut H.W.	Sint-Pietersplein 18
64.	Hilderson	Korenmarkt 7
65.	Huys Aug.	Blandijnberg 93
66.	Kammerer Armand	Graaf Van Vlaanderenplein 15
67.	Lenssens Isidoor	Nieuwe Vaart 6 (vroeger Nijverheidslaam)
68.	Liefooghe	Kazernenstraat 5 (vroeger Korte Kazernenstraat)
69.	Laurent Genootschap	Meulesteedsesteenweg 56
70.	Martens	Betonstraat 1 (bestaat niet meer)
71.	Masschelein	Sint-Amandstraat 22
72.	Matthys J.	Meulesteedsesteenweg 524
73.	Meerschaut	Ottergemsesteenweg 68
74.	Messem L.	Neuseplein 3 (vroeger Nijverheidsplaats)
75.	Messiaen F.	Cameliastraat 17
76.	Meyfroit Maurice ³⁸³	Phoenixstraat 5
77.	Michel	Vliegtuiglaan 52 (vroeger Aeroplaanlaan)
78.	Moerman	Huishoudsteeg 3
79.	Morel A.	Ottergemsesteenweg 75
80.	Mussche V.	Langebruggestraat 3
81.	Muythoudt F.	Neuseplein (vroeger Nijverheidsplein)
82.	Naudts	Goudstraat 11
83.	Naudts C.	Nadhuisstraat 1
84.	Pee F.	Sint-Kwintensberg 3 (vroeger Sint-

³⁸³ Provinciaal archief, reeks 8, Hinderlijke Inrichtingen, dossier: 8/102/41 en ook in: Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen Reeks X, dossier 1759.

		Pietersvrouwenstraat)
85.	Pitteljan	Stropstraat 7
86.	Raepsaet	Murietbrugstraat 3??
87.	Raes F.	Panterschipstraat 193
88.	Roers	Tweebruggenstraat 16
89.	Royart H.	Zwijnaardsesteenweg 16
90.	Ryckaert A.	Vlaamse Kaai (vroeger Scheldelaan 49)
91.	Schaetsaert H.	Afrikalaan 205
92.	Schaut Serafien	Martelaarslaan 34
93.	Schauvliege J.	Terdonckstraat 4 (bestaat niet meer)
94.	Schelfhout M.	Zwijnaardsesteenweg 259
95.	Schiettecatte	Dendermondsesteenweg 197
96.	Schoonejans Oscar	Port Arthurlaan 18
97.	Seriacop	Prins Boudewijnstraat 17 (vroeger Boudewijnstraat)
98.	W. Servaes-Sleeuwaert ³⁸⁴	<i>De Sint-Pieterstoren</i> in de Sint-Amandstraat 46
99.	Standaert Cl.	Manchesterstraat 31
100.	Standaert J.	Manchesterstraat 16
101.	Steyaert	Kramersplein 11 (vroeger Klein Sint-Pietersplein)
102.	Stockman Frans	Marmersstraat 9 (bestaat niet meer)
103.	Stroobant J.	Nijverheidskaai 176
104.	Sundermann Anna	Vliegtuiglaan 70 (vroeger Aeroplaanlaan)
105.	Suy A.	Port Arthurlaan 20
106.	Taneré	Brusselsesteenweg 15
107.	Temmerman J.	Dendermondsesteenweg 237
108.	Tondelier Florimond	Weldadigheidstraat 87
109.	Tyncke	<i>Savigny</i> in de Kuiperskaai 27
110.	Tyncke	Cataloniëstraat 2
111.	Tyncke A.	<i>Le Perroquet</i> in de Vlaanderenstraat 31
112.	Tyncke E.	Korenmarkt 20
113.	Van Acker T.	Gasmeterlaan 227
114.	Van Aelbrouck	Lourdesstraat 337

³⁸⁴ Stadsarchief Gent, Hinderlijke Inrichtingen, Reeks X, dossier 5280.

115.	Van Bastelaere Karel	Kazernenstraat 1(vroeger Korte Kazernenstraat)
116.	Van Belleghem M.	Meulesteedsesteenweg 187
117.	Van Damme ook wel “Valentino”, “Scala” of “Wintergarten”	Kuiperskaai 19-21
118.	Van Den Abeele	Neuseplein 39 (vroeger Nijverheidsplaats)
119.	Van Den Abeele F.	Priesterstraat 88
120.	Van Den Berghe	Meulesteedsesteenweg 3
121.	Van Den Berghe	Dendermondsesteenweg 239
122.	Van Den Bosch Ch.	Voetweg 48
123.	Van Den Bossche</	

142.	Van Hoeck	Port Arthurlaan 21
143.	Van Hore A.	Antwerpenplein 15
144.	Van Hore J.	Zwijnaardsesteenweg 92
145.	Van Hore J.	Sint-Pietersplein 27
146.	Van Laere	Edward Anseeleplein 16
147.	Van Laere Henri	Kortrijksesteenweg 430
148.	Van Stalle P.	Nijverheidskaai 57
149.	Van Vlaanderen C.	Edward Anseeleplein 2
150.	Van Waegevelde F.	Musschestraat 96

169.	Arche de Noë	Oude Scheldestraat 5
170.	Azalea Palace	Citadelpark
171.	Zaal Barger	Lange Violettenstraat
172.	Bar Mac	Kuiperskaai 4
173.	Den Blauwen Engel	Kuiperskaai
174.	Zaal Boudewijn	Rodelijvekenstraat
175.	Caméo	
176.	Century	Oude Scheldestraat 4
177.	Chandos	
178.	Le Châlet (1932), zie ook Ange Blue	Kuiperskaai 9 (dubbel)

196.	Regina	
197.	La Rivièra, zie ook: Au Cobra	Oude Scheldestraat 8 (dubbel)
198.	Zaal Rubens	Van Caeneghemstraat
199.	Strasbourg	Nieuwe Wandeling
200.	Tabarin	Wondelgemstraat
201.	Tahiti (1933), zie ook: La Gaité en Pengouin	Kuiperskaai 8 (dubbel)
202.	Zaal Victoria ³⁸⁸	Nieuwland 10
203.	Vooruit Feestlokaal	Bagattenstraat
204.	Yeux Noirs (vanaf 1937), zie ook: de Helder	Kuiperskaai 6 (dubbel)

Bijlage IV: Stadsplan waarop de Gentse dancing staan aangeduid. Op bijgevoegde cd-rom.

Op deze cd-rom staat een Gents stadsplan³⁸⁹. Hierop hebben we nummers aangeduid die overeenkomen met dancings uit bijlage III. Dit helpt ons een beeld te vormen over de spreiding van de dancings over Gent. Sommige dancings staan er niet op aangeduid. Omdat de kaart te klein is, konden we sommige dancings er niet op zetten. Veel van die dancings horen bij de Meulesteedsesteenweg. Dit geeft natuurlijk een discrepantie ten opzichte van de andere uitgaansbuurten.

³⁸⁹ Universiteitsbibliotheek Gent, Kaartenleeszaal, Kaart begin twintigste eeuw, nummer 1204.

Bijlage V: Vragenlijst voor het project mondelinge geschiedenis “Amusementsleven voor de Tweede Wereldoorlog”

Algemeen

1. Wat deed u zoal in u vrije tijd?
2. Waar ging u het liefst naartoe?
3. Ging u onder meer uit dansen? Op bals? In danszalen?
 - A) Als u wel ging dansen, wat vond u er zo leuk aan?
 - B) Als u niet ging dansen, waarom niet?
 - ♦ Gingen u vrienden/broers/zussen dansen?
 - ♦ Zou u graag willen zijn gaan dansen?
 - ♦ Bent u dan nooit gaan dansen?
4. Als u niet graag

Thema II: Praktisch gezien

1) De eerste keer/algemeen

1. Hoe oud was u als u de eerst keer ging dansen?
2. Rond welke leeftijd bent u gestopt met uitgaan/dansen?
3. Waar ging u de eerste keer uit om te dansen? (plaats, naam dancing, straat?)
4. Met wie ging u (voor de eerste keer) uit?
5. Gingen oudere broers/onkels/zussen/tantes/ouders mee?
6. Gingen meisjes alleen? Werd er een chaperonne aangesteld? Indien ja, wie was deze chaperonne?
7. Werd er toegangsgeld betaald? Weet u nog hoeveel dit bedroeg? Was gaan dansen duur?
8. Wat dronk u daar?

5. Kort haar? Korte rokjes? (tot aan de knie?) Nylons?

4) Muziek en dansen

1. Danst u graag?
2. Waar hebt u leren dansen?
3. Wat werd er zoals gedanst? (Wals, Polka, Mazurka, Schottisch, Quadrille, tango, foxtrot, quickstep, charleston,...)
4. Welke muziek lag op om op te dansen?
5. Werd deze live gespeeld of gedraaid dmv een muziekorgel?
6. Wat herinnert u zich van de live-bands of de dansorgels?
7. Waren er meer dansorgels dan live-bands?
8. Hoe ging dansen in zijn werk? Werd er met halve soukes gewerkt? Moest u betalen om te dansen?
- 9.

3. Kende u veel mensen die tegen dansen en danszalen waren?
4. Indien ja, wie waren deze mensen?
5. Kende u personen die niet mochten dansen?
6. Werd dansen gezien als iets slechts, iets zondigs?
7. Werden vrouwen strenger behandeld dan mannen als ze wouden gaan dansen?
8. Werd er binnen dancings en danszalen gecontroleerd? Door bijv. een commissaire de bal of door de politie?
9. Was er in uw opzicht een verschil tussen katholieke en socialistische bals?
10. Wat was de houding van de katholieken ten opzichte van uitgaan?

